

Caiete Silvane

Revistă de cultură. Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

Ex Libris Balajti Károly

Op. nr. 1388 / Xet

0260 612 870

caietesilvane@yahoo.com

www.caietesilvane.ro

Paul Farkas , Ferestrele lui Lucăcel, larg deschise despre orizonturile culturii românești	1
Viorel Mureșan , Vocile antologiei	2
Imelda Chința , <i>Phidelia – ars amandi</i>	4
Alexandru Jurcan , Cuietele lui Isus	5
Gheorghe Glodeanu , Fructele hârtiei	6
Marcel Lucaciu , Neliniști răslețe (III)	7
Menuț Maximilian , Sus literatura!	8
Gheorghe Moga , A atinge cu vorba	9
Carmen Ardelean , Tentația confesiunii	10
Doina Ira-Tăutan , Fata Măriuței	11
Silvia Bodea Sălăjan , Acum și centrul mundi	13
Alice Valeria Micu , Scrisoare dragă,	14
Un nou roman de Florin Horvath	15
Viorel Gh. Tăutan , Vecin cu Președintele	17
Alexandru-Bogdan Kürti , Timișoara 2023: Promovarea diversității în cultură	19
Corina Știrb Cooper , Mică statuie metaforică lui Lucian Perța	22
Versuri de Iris Király însoțite de o parodie semnată de Lucian Perța	23
Poeme de Radu Chiorean	24
Versuri de Liliana Bădărău, Ioan-Vasile Bulgărean și Vasile Hatos	25
Expoziție Ex Libris Balajti Károly	26
Mirel Matyas , Cutia cu amintiri (4)	28
Daniel Săuca , „27 de scriitori sălăjeni”	36
Marin Pop , Centenarul dezvelirii monumentului lui George Pop de Băsești	37
Daniel Hoblea , „Sub semnul Cenaclului «Silvania»”	41
Vasile Burja , Iuliu Maniu și alegerile de la Vinț pentru Parlamentul din Budapesta	42
O nouă carte de proză scurtă la Editura „Caiete Silvane”: „Sosia (șase narațiuni amenințând să devină roman/e)” de Viorel Gh. Tăutan	44
Un nou supliment al revistei „Caiete Silvane”: Viorel Gh. Tăutan – 80	45
Alexandru-Bogdan Kürti , Presa actuală, încotro?	46
A apărut ediția revizuită a cărții „Bocșa – satul meu între document și poveste”	46
Ioan F. Pop , Texte de trecut (in)existența	47
Simona Ardelean-Samanta , Filmografiile Simonei, <i>Green Sea</i> (2020)	48
Daniel Mureșan , Cronică de festival, Prognosis London	49
Corina Știrb Cooper, Alexandru-Bogdan Kürti, Viorel Mureșan , Malaxorul de mai	50
Omagiații lunii mai (din baza de date a Bibliotecii Județene I.S. Bădescu Sălaj)	52
Arca poeziei, Tadeusz Różewicz , Încercare, traducere de Nicolae Mareș , o rubrică de Viorel Mureșan coperta III	
Copertele I și IV sunt ilustrate cu lucrări ale artistului vizual Balajti Károly	

Paul
FARKAS

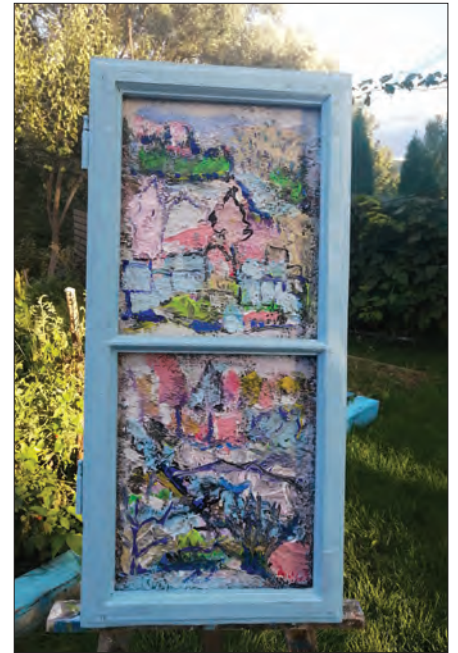
Ferestrele lui Lucăcel, larg deschise spre orizonturile culturii românești

Flavius Lucăcel este în primul rând un bun și foarte inimos român, crescut pe plaiurile Silvaniei, înconjurat întotdeauna de dragoste și înțelepciunea părinților săi, oameni simpli din satul Aluniș, cu un tată pietrar de mare clasă, un tată care i-a insuflat lui Lucăcel spiritul artistic, înrădăcinat în arta fundamentală și decorativă a satului transilvan sălăjean, atât de bogat în tradiții și artă populară. Lucăcel a deprins de mic copil secretele pietrelor și ale cioplitului și fasonării acestora, pentru a întregi pitorescul spațiu ardelean cu cele mai frumoase și durabile case, ziduri și monumente. A rămas printre pușinii meșteri care mai dețin această îndeletnicire funcțională și artistică. Însă Lucăcel este și un altruist incurabil, un iubitor de semeni, indiferent de ce etnie ar fi. Tatăl lui Lucăcel, poreclit Sanyi în Aluniș, i-a arătat fiului că a trăi împreună cu maghiari și evrei este un mare privilegiu, deoarece poți învăța de la ei lucruri valoroase, pe care nu le găsești în nicio carte, lucruri ale vieții de o valoare inestimabilă: cinste, respect, prietenie și întraajutorare.

Lucăcel, un om ce bate spre vârsta înțelepciunii, la cei aproape 60 de ani, este un cunoscut dramaturg, membru al Uniunii Scriitorilor din România, ale cărui piese au fost regizate și jucate pe scenele României. Piese precum *Nu te pune cu îngerii*, *Fisura*, *Scoici pe nisipul fierbinte*, *Corporația* și altele prezintă o lume introvertită și adesea rea a zilelor noastre. Puterea dramaturgului de a descrie societatea și răul social, într-un amestec câteodată absurd și halucinant, împreună cu personajele sale autentice,

dar totodată imorale și politic perverse, transpare pretutindeni în piesele sale de teatru. Vizionarea unei piese scrise de Lucăcel este un adevărat eveniment, în care atmosfera comică, dramatică și chiar tragică se amestecă într-un melanj deosebit de tulburător, îndreptându-se susținut spre un crescendo de mare presiune, cu un deznodământ întotdeauna explozibil. Nu demult, piesa *Singurătatea pietrelor* a fost pusă în scenă de reputatul regizor Gelu Badea, în interpretarea magistrală a unui grup de actori de la Târgu Mureș. Sala mică a Naționalului de la Târgu Mureș a fost plină până la refuz, iar mulți dintre spectatori au plâns, fiind cuprinși de o emoție puternică.

Însă Lucăcel este și un pasionat artist plastic, așa zice total autodidact, care a găsit de cuviință să exploreze și să aprofundeze și pe această cale imensitatea resurselor populare ale satului ardelenesc. Lucăcel a adunat și mai adună vechi ferestre scoase și recuperate din clădirile demolate atât la țară cât și în orașele mici și mari. Aceste ferestre, câteodată de vârstă matusalemică, au fost de obicei fabricate la țară, însă în aceeași măsură în marile ateliere din Cluj sau alte localități din Transilvania, sau chiar din Budapesta. Lucăcel, cu priceperea și răbdarea unui artist, le achiziționează sau mai exact le recuperează, le repară la nevoie, le reinnoiește, conservându-le pentru un cu totul alt scop. Fixează în aceste masive rame de lemn, până țesută la războiul satului, câteodată ștergare deja imprimare sau brodate cu cele mai frumoase modele de către femeile de la țară. Peste aceste așa-zise pânze, Lucăcel pic-

tează cele mai frumoase și sugestive imagini ale satului ardelenesc. Culorile sale adesea pastelate le combină într-o cromatică îmbătătoare. Personal, când privesc picturile sale am impresia exploziei primăverii pe dealurile Alunișului sau ale zecilor de sate înconjurătoare. În aceeași măsură, această senzație poate fi sincronizată pentru întregul spațiu românesc, deoarece Flavius Lucăcel reușește cu multă finețe și ușurință să pătrundă aceste orizonturi românești în întreaga lor profunzime. Astfel, limbajul său cromatic, imagistic și tematic vorbește și reprezintă o întreagă cultură, de la dealurile Transilvaniei la cele ale Moldovei și Bucovinei, până departe la Dunăre, închizând într-însul tot ceea ce este mai bun, mai artistic și mai românesc.

În fine, expozițiile ferestrelor lui Lucăcel au început să sporească atât pe scenele românești, cât și pe cele din Spania, Franța, Italia și în curând Israel și Statele Unite.

Viorel MUREȘAN

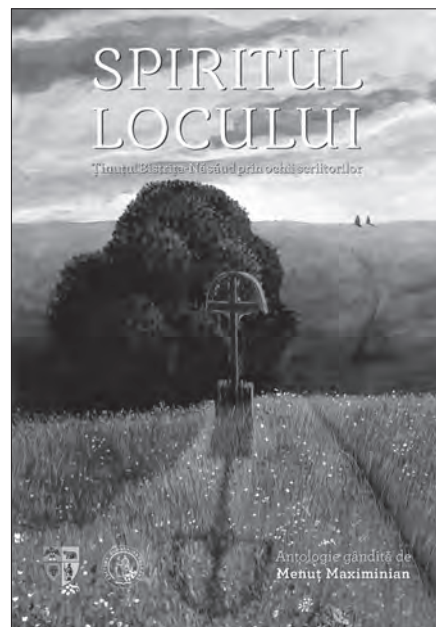
Vocile antologiei

Volumul *Spiritul locului. Ținutul Bistrița-Năsăud prin ochii scriitorilor*, Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2022, este unul care, *ab initio*, respinge orice încadrare de gen și specie. Motive ar fi destule: sumarul adună către două sute de semnături, fiecare cu subiectul său, fiecare cu timpul său istoric, fiecare cu forma de expresie care crede că-i vine cel mai bine. Iar monumentalitatea lucrării ne constrânge la câteva aprecieri generale și, numai cu totul subiectiv, ne îngăduie și unele remarci mai detaliate, acolo unde iscusința vreunui condei ne-ar trage de mânecă. Volumul nu e o carte de autor, ci o antologie „gândită” de Menuț Maximinian. Așa se face că, în deschidere, Ioan-Aurel Pop așază un *Gând*, în care radiografiază spiritual și material istoria ținuturilor năsăudene, cu forța de sinteză a unui document săpat în piatră. Apoi, Irina Petraș subliniază caracterul polifonic al cărții, atrăgând în acest fel atenția asupra luxurianței de talente a zonei. La rândul său, într-un *Argument*, Menuț Maximinian motivează structura heteromorfă și întinderea neobișnuită a tomului. Citim, parcurgând cele 572 de pagini format mare, beletristică propriu-zisă, poezie și proză; anchete și interviuri; memorialistică; reportaje; scrisori. Spiritul textului e susținut de fotografii, multe de arhivă, și ilustrații, venind toate în contiguitatea celor scrise.

Primul capitol cuprinde opt efigii de „locuitori esențiali” ai ținuturilor năsăudene. Seria lor o deschide Andrei Mureșanu cu textul *Imnului Național*. Liviu Rebreanu e prezent cu un fragment dintr-o nuvelă cu topos năsăudean, *Cuibul Visurilor*, în timp ce de la George Coșbuc s-a ales o scrisoare de familie. Memorialistica, de o pronunțată expresivitate, a lui Ion

Pop-Reteganul descrie pregătirile de Crăciun, dar și sărbătoarea propriu-zisă, în zonă. Seria textelor lirice o începe Vasile Fabian-Bob cu un medalion în versuri al plaiului bângăuan. Într-o lumină caldă de vers sentimental se scaldă și plaiul năsăudean, în versurile Veronicăi Micle. Sub un titlu împrumutat, *Amintiri din copilărie*, Vasile Gr. Borgovan, e prezent cu pagini având accent etnografic, însă și încărcate de duhul sărbătorii. Același accent îl au și puținele rânduri semnate de Iuliu Moisil sub titlul *Excursiuni pe Someșul înghețat*. De o importanță majoră pentru cititor e următorul capitol, *Călători pe meleaguri bistrițene*. Primul e Alexandru Odobescu, care descoperă cu un ochi proaspăt stațiunea Sângeorz-Băi. Alt ochi, cel al lui Nicolae Iorga surprinde nu numai tainele relicvelor, însă și pe cele ale anotimpului și ale ceasurilor zilei. Fragmente de scrisori din mai multe arhive, dar și cele mai triste rânduri din carte vorbesc despre uitarea care a înghițit urmele lui Blaga la Bistrița. Tudor Vianu lasă memorabile pagini de jurnal de la serbarea dezvelirii bustului lui George Coșbuc, în 1956, la Năsăud. Paginile sociologului Henri H. Stahl sunt mai mult o dare de seamă. De la Radu Petrescu au fost reținute fragmente de scrisori și, apoi, fragmente de însemnări zilnice. Nicolae Manolescu e prezent cu un discurs pedagogic, exemplar adaptat școlii pe care a vizitat-o, Jean Poncet face un medalion al satului Runcu Salvei, iar în medalion e așezat poetul Vasile Dâncu.

Partea cea mai cuprinzătoare din volum se numește *Dinspre scriitorii locului: nostalgi, stampe, evocări*. Acest capitol cuprinde o fasciculă cu 27 de nume ale unor scriitori dispăruți și alta, mult mai întinsă, cu 86 de nume de scriitori

activi. Dintre cei din prima categorie, Ben Corlaci e prezent cu o scrisoare „către badea Gheorghe Sitar”, încărcată de toate culorile câte ar încăpea într-un suflet omenesc. Textul lui Vasile Dâncu exprimă aspirațiile naiv-cosmopolite ale unui poet țaran care, în versuri, își depășea statutul de „înțelept” al satului. O valoare în sine are prezența, chiar cu un articol ocazional, a unui lingvist reductabil, precum Gavril Istrate. Imaginea contextuală a lui Ion Moise e discreditată prin selecția unei proze proletcultiste. La Andrei Moldovan simțim o apropiere de satul natal, ușor livrescă, plutind peste ea un aer din prozele lui Rebreanu. În cazul lui Francisc Păcurariu s-a ales un fragment dintr-o operă literară importantă, privind o dramă a acestor ținuturi. Sub titlul *Moșteniri culturale*, din George Țăra e reproducă o pagină, veritabil eseu etnografic, cuprinzând observații de mare finețe, de la port și arhitectură, la graiul și bisericile ținutului. Cu un crez patetic-pesimist în privința viitorului limbii române e prezent Ion Urcan. În textul lui Sever Ursa, *Dru-*

muri spre izvoare, se aude vocea tot mai neîmpăcată a unui muzeograf exemplar. Într-un dialog cu Olimpiu Nușfelean, Lucian Valea apare în calitate de exeget al lui George Coșbuc.

Dintre scriitorii activi, vom face scurte popasuri, mai întâi, în dreptul câtorva, prezenți cu texte poetice. La Adriana-Rodica Barna citim trei poeme-frescă, în care Bistrița (orașul) se oglindește cu mâhnire, precum Cetatea Neamțului în Ozana cea frumos curgătoare. Vasile George Dâncu, în *Viața ta, Copilăria mea* scrie unul dintre cele mai mișcătoare poeme din volum. Iar Ana Dragu, cu largi deschideri spre o viziune neagră, descrie Bistrița ca pe o absență: „Cei care pleacă nu mai există pentru că Bistrița nu există”. V. Leac, prin *Cine era de fapt*, mai adaugă un poem, foarte bun, la biblioteca gării din Beclean, intrând în rezonanță cu paginile de proză, memorabile și ele, ale trioului Adrian Podaru, Aurel Podaru, Ovidiu Podaru. Cu entuziasm adaug aici și numele lui Ovidiu Nimigean cu un imaginar poetic ce atinge, ca-n somn, clape suprarealiste, scoțând sunete al căror ecou e metafizic: „eu muream aproape fericit/ eu aproape plângeam/ steaua căzuse/ rotindu-și cenușile-n geam// silabiseam scrisul clar/ pe bolta de piele/ arar îmi cădea pe timpan/ o grindină de cucuvele// urma să se-ntâmpale ceva adevărat/ proștii îi spun nenorocire/ ingerul cu piele de liliac se încălcase în pânza subțire” (*epitalam*). În sfârșit, Adrian Suci, în *Prăvălia cu lavandă*, pune degetul pe rană, scriind despre moarte cu o dispoziție ludică, de parcă ar fredona din memorie un cântecel învățat la grădiniță: „Să naști un copil înseamnă să dai de lucru morții. Să o ții ocupată. Să-i dai peste mână./ Privesc în ochii fiilor mei prin care văd roți/ rostogolindu-se prin câmpuri de lavandă pe care/ ei le numesc «patrie» și le desenează la școală”.

Textele în proză, care prevelează ca număr, aparțin tuturor speciilor, dar putem remarca, la nivel stilistic, o hibridizare a eseului cu reportajul, atunci când nu

e vorba de interviuri. Tematic, găsim în ansamblu o memorialistică, avându-și profilul situat între antropologie și etnografie. Unele texte surprind prin subiectul ales, ca, de pildă, cel al Elenei M. Cîmpan: statuile Bistriței. Ideea de aici ar putea sugera și un eseu, la fel de captivant, despre pasajele orașului. Mai departe, citim o proză de Dan Coman, foarte bine scrisă și tot atât de ambiguă, pe cât îi este și poezia. Alin Cordoș, descriind un topos precum pădurea Codrișor, îl face inconfundabil. Cornel Cotuțiu face o pedantă evocare a trecerii lui Nicolae Iorga prin Beclean, iar Icu Crăciun scrie o tabletă unde omagiază cărțile ca pe niște sublime personaje feminine. Gândurile lui Zorin Diaconescu despre Sălcuța seamănă cu ale unui dezrădăcinat rătăcit în postmodernitate. Proza memorialistică a Floricăi Dura e o elegie a Casei Scriitorilor de la Valea Vinului, pe când Vasile Filip așterne, bine articulate epic, pagini autobiografice. Andrea H. Hedeș scrie o proză de-a dreptul emoționantă de evocare a unei toamne și a unei bunici. Textul lui Menuț Maximilian e un „pro domo sua” pentru întregul său scris. Alice Valeria Micu face o foarte densă și înfiorată de emoție cronică de familie. Pe Iacob Naroș îl descoperim într-un mic eseu despre *Ardenismul ca stare de spirit*, unde își sprijină argumentația pe scrierile lui Rebreanu. Întorcându-ne la ideea obiectului, Olimpiu Nușfelean e prezent cu un rafinat eseu despre locul cel mai potrivit pentru scris. *La băi* de Florin Partene e o proză deosebit de tehnică, împletind realismul epic cu realismul magic. Ioan Pinteza aruncă pe pânza vremii câteva portrete memorabile de țărani din Runcu Salvei. Cea mai cuprinzătoare panoramă a întregului Ținut năsăudean o face poetul Aurel Rău. Lirismul împletit cu fascinația pentru fabulosul rural dă forța unei pagini de roman semnat de Alexandru Uiuu. Interviuul, fie el și fragmentar, stă la loc de cinste în volum, câtă vreme cei intervievați sunt: Dinu Flămând, Marin Mălaicu-Hondrari, Ioana

Nicolae, Virgil Rațiu, Dorin Tudoran sau Ion Vlad.

Există și un capitol, în întregime, de interviuri, cu un titlu sugestiv pentru genul publicistic în cauză: *Invitați*. Protagonistii, manageri culturali, ori simpli lucrători în administrația de profil bistrițeană, regizori, poeți, artiști vizuali, muzicieni, dintre care unii, cu un contur definitiv pe plan artistic, sunt persoane inițiate în comunicarea publică, astfel încât, calitatea dialogului cu ei se situează în afara oricăror îndoieli. Iar simpla înșiruire a numelor poate fi îndeajuns pentru cititorul informat: Radu Afrim, Alexandru Cățcăuan, Dan Coman, Maxim Dumitraș, Alexandru Gavrițaș, Marcel Lupșe, Ada Milea, Ioan Pinteza, Alexandru Pugna, Gavril Țarmure, Cornelia Vlașin. Ultima fasciculă a volumului e una cu adevărat impresionantă, vorbind, în prima ei secțiune, despre *personalități* ale județului Bistrița-Năsăud. Adjectivul din enunțul precedent arată și spre numărul acestor *personalități*, dar mai cu seamă spre calitatea și rolul istoric și social al unora dintre ei, de-ar fi să ne referim doar la patriarhul Miron Cristea și la cardinalul Iuliu Hossu. Se înțelege că textele și fotografiile lor, ca și cele despre ei, au mireasma arhivelor, a sfințelor altare, ori a unor vechi catedre, transformând parcurgerea paginilor în clipe de reculegere. Cealaltă diviziune e despre *academicienii năsăudeni*, un material realizat de Ioan Seni. Aici, județul, probabil că nu are egal în țară, prin numărul celor care i-au absolvit școlile, ori au fost numai legați conjunc-tural sau familial de el, iar apoi au pășit pragul Academiei. Fenomenul acesta, din nou impozant, ne obligă să gândim și la școlile și la dascălii de odinioară, erudiți și devotați ai acestor ținuturi. Să aduni laolaltă atâtea raze de lumină, fiecare cu strălucirea și lumina ei, fiecare cu puterea ei de a răzbi în mintea cuiva, și toate împreună jucând ca un foc alb deasupra unei comori, aceasta ar fi reprezentarea „spiritului locului” în cartea întocmită de Menuț Maximilian.

Imelda CHINȚA

Phidelia – ars amandi

Ispita lacheilor este volumul recent al lui Lucian Scurtu, apărut la Editura Brumar, Timișoara, 2022, volum ce se distinge prin eleganța discursului, prin ținuta intelectuală și prin rafinament stilistic. Autorul alege o formulă diferită, în structura căreia intertextualismul și interculturalitatea coexistă și sunt abordate contrapunctiv. Cartea este densă, iar desfășurarea poematicească nu este întâmplătoare, ci gândită ca un scenariu complex, în timp ce viziunea lirică este pătrunzătoare, analitică, reflexivă și confesivă. În spatele unui discurs amplu articulat, se ascunde o preocupare pentru devenire, dar și pentru actul artistic. Poetul este un rapsod, un trubadur, un războinic cuceritor sau rătăcitor mundan, care travestit, străbate marile evenimente din antichitate până în contemporaneitate, pe care le reinterpretează liric. Poemele sunt niște pliuri narative care, în desfășurarea lor, creionează povestea devenirii ființei și a universalității, pendulând firesc între reverie și realitate.

Titlul contrazice orizontul de așteptare al lectorului, este unul sintetic, rezumativ accentuând ispita poetului, care pe de o parte poate fi poezia, pe de alta muza, inspirația. Poemul *Cartea*, ce deschide volumul, este gândit în manieră clasică, o artă poetică menită a traduce arderea interioară, combustia, frământarea artistului în relație cu creația: „Candela lacrimază – o lacrimă căzând/ Pe coperta cărții, uimită o deschise,/ În ea plângea un înger – știa că de curând,/ Femeia din icoană, pe carte ațipise, // În zori, priveam icoana învăluită-n fum,/ Și buzele uscate cu sete o atinse,/ Minunea săvârșită e mai frumoasă-acum,/

Căci Doamna din icoană o Carte devenise”. Discursul grav este unul ferm, necompromis retoric, poemul nu este unul de notație, ci unul reflectat, de amplitudine, riguros și rafinat la nivel textual.

Ispita Lacheilor este un volum al măștilor, poetul plonjează în timpuri diferite, observă realitățile, particularitățile vremii și le toarnă în tipare lirice, demonstrând o inteligență calibrată a versului. Există o abundență a semnificațiilor, o acumulare de sensuri atât în plan paradigmatic, cât și în plan sintagmatic. Lucian Scurtu creează un evantai liric, ce, pe măsura desfășurării, revelează o pletoră ideatică semnificativă. Poetul joacă roluri distincte: este când Ulise rătăcind în drumul său de întoarcere în Ithaca spirituală, când Ovidiu, poetul exilat într-o lume modernă în care nu se regăsește: „de azi, exilul tău va fi la Palermo, alături de Bălcescu,/ așa vei realiza faptul că gustul istoriei este identic/ cu cel al cenușii,/ iar cel al cenușii, cu al rochiei mele de vară!”; „Din războiul troian mă voi întoarce cu părul alb și mințile/ răvășite, nu te mira,/ cu luntrea mea voi tulbura multe mări, până voi ajunge la tine”. Existența este o luptă continuă care secătuieste potențialul creator, poetul – un Pericle, victimă a devenirii: „Din războiul pe loponeziac voi sosi cât de curând,/ întronat definitiv în cețurile abuliei și aburii aberației,/ când mă vei vedea să alerg spre mine, eu voi fi obosit,/ nu-ți voi mai putea îndrepta curbura coapselor, rotunjimea umerilor/(...)/ Din războaiele punice, voi rătăci mult până la tine,/ cărările sunt multe și întortocheate”. Viața este percepută ca trecere, dar și suferință, poetul se dedublează și se deghizează

pentru a se strecura mai ușor prin existența dominată de neliniști: „Statuia reginei Maria tronează în piața orașului nostru,/ de la un timp îi aud bătăile inimii,/ trecând zilnic prin dreptul ei, m-am îndrăgostit de ea,/(...)/ Azi, încurajat de podurile orașului./ în văzul câtorva turiști uluiți,/ am coborât de pe soclu și i-am strecurat pe deget/ verigheta mea./ Azi am devenit regele României”.

Poetul experimentează o dublă identitate, este când lacheu, când aristocrat și întreprinde o incursiune culturală prin marile perioade ale devenirii, incursiune a cărei lectură impune calități evidente de hermeneut. Se distinge dimensiunea gravă, solemnă, pretențioasă a discursului poetic, dar și o plăcere a încifrării. Lucian Scurtu își joacă fascinant fiecare rol, iar măștile interpretate au rădăcini livești. Autoreferențialitatea și amplitudinea intelectuală dau consistență volumului. Versurile au o tăietură precisă, de orfevrer liric, autorul nu urmărește o esențializare a versului, ci o desfășurare poetică proiectată asemenea unei povești a deveni-

rii, al cărei singur actor este poetul. Privirea dindărăt se realizează cu un singur ochi ciclop, coagulându-se într-o poetică a privirii. *Ispita lacheului* poet devine poezia, iar *Phidelia*, de care poetul este hipnotizat, este o Penelopă, care îl așteaptă credincioasă pe acest Ulise rătăcitor să se întoarcă în vatra spirituală. Aventura este herculiană, iar prin mirajul poeziei, artistul își găsește energia de a se recompune într-o existență abulică. Fiecare luptă consumă și fragmentează ființa: „Din luptele cu avarii voi ajunge acasă într-o toamnă cu ploii,/ îmbătrânit, foarte îmbătrânit (am fost mereu cu un pas/ în spatele destinului, cu doi în fața împlinirii)/(...)/ Din războiul de o sută de ani, mă voi întoarce peste o mie de ani,/ peste foarte multe anotimpuri și peste și mai multe amurguri,/ nu fi tristă dacă nu vei mai ști cine sunt,/ oamenii se schimbă repede când

sunt nefericiți,/ mai repede când sunt fericiți,/ așteaptă-mă îmbrăcată în rochia ta cu bretele,/ (...)/ Și, te rog, nu plânge dacă vei strânge în brațe un străin,/ tot eu sunt, bărbatul tău (urmele răstignirii mi se văd încă pe cămașă),/ tu tot femeia mea, *Phidelia!*”.

Cartea poate fi citită și într-o cheie epistolară, scrisorile către *Phidelia* temperează, provoacă, frământă: „Din războaiele cu tine, *Phidelia*, mereu am fost zdrobit,/ împrăștiat în cele patru zări de iureșul adierilor tale nimicitoare,/ cu trupul sfărțecat de cămilele închipuitelor tale dezastre,(...)/ ah, ce bine a fost să fiu nimic de tine, fulgerul meu de mai,/ lumea pare alta, mai ales în zilele de vară, când mă vezi/ (și șoptești!) rătăcind prin lanul tău de secară,/ «și acum că tocmai vii, nu mai vreau să mi se pară?»”.

Volum concentrat în jurul unei provocatoare peregrinări în și

prin istorii distincte, *Ispita Lacheilor* este în esență o rătăcire lăuntrică a poetului care caută sensuri, se caută pe sine, călăuzit de obsesii, de ispite care motivează și determină mișcarea întregului mecanism, fluidizându-l. Poetul se simte un exilat în existență, un lacheu mizantrop, obosit de lumea sufocată: „După ce am rătăcit prin orașul/ fără nicio stradă,/ obosiți, ne-am oprit pe terasa rece,/ aburii cafelei fierbinți/ se înălțau leneși la cer,/ ea îi privea cu amărăciune,/ știa că nu-i va mai vedea/ niciodată”.

Lucian Scurtu se distinge în peisajul liricii contemporane printr-o conștiință poetică rafinată, atotprezentă în versul său, un ins contemplativ trăind sub zodia deșertăciunii, vânător de iluzii, deghizat în figuri devenite legendă care îi permit reveria, contemplația și regăsirea în marele tot, care este *Phidelia* – o *ars amandi* poetică.

Cuiele lui Isus

Alexandru JURCAN

Cu siguranță, lumea de-acum aparține celor care nu citesc semnele stelare. Care chefuiesc. Poate că astăzi eu văd partea goală a paharului. Iată, am sărbătorit Învierea. Magazinele au fost luate cu asalt. Nu au oamenii bani? Unii împrumută, ca s-o poată face... iată. Dacă au venit Paștele, e musai să sărbătorești. Portbagaje larg deschise, în care se amestecă dușmănoase sticle cu bere, suc, dar și pui congelați, legume, franzele. O disperare nejustificată a aprovizionării, în vederea unui taifun imaginar al burților pline cu orice preț. O femeie în vârstă duce pământ negru în plasă pentru plantele din apartament. În parc aleargă copiii, ținând în mână telefoanele geniale, iar tinerii consumă zgomotos semințe, exhibându-și tatuajele bronzate. E secolul mușchilor, al pectoralilor afișați ostentativ, al alungării oricărui romantism. Al metrosexualilor – ca să folosim un termen la modă. Nu se mai citește, astfel că adolescența complexată ascunde cartea sub bluza transpirată. O mașină frânează brusc. Coboară pa-

tru cocalari, în sunet de manele. Unul din ei izbește cu piciorul în câinele flămând de la ușa magazinului. Pubelele răsturnate nu mai deranjează pe nimeni. Pe o bancă, fumează un om de la țară. Lângă el, jos, un miel viu, cu picioarele legate cu sârmă. Botul animalului stă în praf. Peste el cade scrum de țigară. Dacă nu-i pasă de suferința mielului, atunci nu-l dor nici cuiele lui Isus.

Pauză de reflecție. Cine e vinovat? Unde e adevărul? Cine poate arunca piatra? „Fiecare om are propria sa tragedie” – scria Henry Miller. „Fiecare are propriul său alcool” – zicea Pessoa. Ce știu eu despre viața omului cu mielul? Ce înțeleg din omenirea care își iese din matcă? Unde să mă opresc? La care biserică slujesc adevărații preoți? Mai există credință neîntinată ori falșii profeți țin în mână trei telefoane portabile și cheile unor vile somptuoase? Nu cumva cuiele lui Isus au devenit o legendă profitabilă? Stelele tac și clopotele au aceeași unduire seculară, inefabilă, misterioasă.

Fructele hârtiei

Gheorghe GLODEANU

În 2022, la Editura Princeps Multimedia din Iași, în condiții grafice de excepție, a apărut o amplă selecție din lirica Doinei Uricariu. Volumul reușește să atragă atenția deja prin titlul inedit (*Un fruct de hârtie*) și reunește 111 poeme reprezentative din creația autoarei. În esență, antologia urmează tiparele deja binecunoscute ale colecției *O sută și una de poezii* editată de Academia Română. Cu alte cuvinte, lucrarea beneficiază de un serios studiu introductiv realizat de Delia Muntean, cea care a efectuat, alături de autoare, și selecția textelor. Tot ea este cea care a întocmit și amplul capitol din final, ce reunește câteva din principalele referințe critice dedicate poetei. Numărul celor care s-au pronunțat de-a lungul timpului asupra operei Doinei Uricariu este impresionant. Iată doar câteva exemple: Dinu Flămând, Adrian Popescu, Dana Dumitriu, Ilie Guțan, Petru Poantă, Mircea Iorgulescu, Marian Păpăhagi, Ion Bogdan Lefter, Laurențiu Ulici, Dumitru Micu, Ion Simuț, Al. Cistelean, Ion Pop și mulți alții. Sunt nume sonore ale vieții literare românești, care au atras atenția asupra particularităților liricii cultivate de autoarea *Vietăților fericite*.

Prefața cărții este urmată de un amplu *Itinerar biobibliografic*, în care Doina Uricariu reconstituie principalele etape ale existenței sale, din momentul nașterii până în prezent. Ca într-un jurnal intim, autoarea își prezintă copilăria, anii de studiu și insistă pe activitatea sa literară. Ea devine o prezență constantă a cercurilor studențești deja la începutul anilor '70 și reușește să obțină primele premii pentru poezie încă din perioada studiilor. În ciuda unei bogate activități publi-

cistice, reușește să debuteze editorial abia în 1976, cu o întârziere de șapte ani, cu volumul *Vindecările*. *Itinerarul biobibliografic* reconstituie un destin pus în slujba literaturii și aduce numeroase informații mai puțin cunoscute de către cititorii de azi. După numeroasele șicane din perioada totalitară, după 1990, urmează afirmarea deplină a autoarei, care reușește să se impună în centrul vieții literare românești. Munca pe care Doina Uricariu a desfășurat-o la Editura DU Style (pe care a înființat-o în 1993) se dovedește remarcabilă. Tot acum începe și activitatea internațională a autoarei, care călătorește tot mai mult. Deși din 2005 locuiește la New York, Doina Uricariu a continuat să fie o prezență vie în spațiul cultural românesc. Cea mai bună dovadă este recentul volum, care reușește să sintetizeze opera unei vieți dedicate poeziei.

În substanțiala prefață pe care o dedică volumului *Un fruct de hârtie*, Delia Muntean vede în lirica Doinei Uricariu un „proiect ontologic”. În felul acesta se explică și titlul volumului de debut intitulat *Vindecările*. Autoarea și-a descoperit vocația încă din primii ani de liceu, când a avut curajul să se adreseze „Poștei literare” de la revista *Contemporanul*, iar răspunsul încurajator al lui Geo Dumitrescu nu a întârziat să vină. Autorului *Aventurilor lirice* îi revine meritul de a fi descoperit și încurajat un talent precoce și viguros, care s-a manifestat în poezie, eseistică și editarea de carte.

Antologia *Un fruct de hârtie* reunește 111 creații aparținând următoarelor volume: *Vindecările* (1976), *Jugastru sfiala* (1977), *Vietăți fericite* (1980), *Natură moartă cu suflet* (1982), *Mâna pe față* (1982), *Ochiul atroce* (1985),

Institutul inimii (1995), *Puterea leviatanului* (1995), *Inima axonometrică* (ciclu, 1998), *Inima axonometrică* (volum, 2002) și *Cartea de sticlă* (2015). Pentru a avea însă tabloul complet al activității poetei, trebuie să amintim și numeroasele lucrări publicate în străinătate, îndeosebi în Italia, India și Statele Unite. De-a lungul timpului, criticii literari au surprins coordonatele variate ale unei creații în care pot fi identificate atât trăsături ale modernismului interbelic, cât și numeroase ecouri ale postmodernismului și hiperrealismului. Pe coperta a patra a cărții se găsește o poezie emblematică intitulată *Căpița*, în care poeta vorbește despre originile sale, origini care nu numai că nu au fost uitate, dar care au marcat-o pe viață. De aici rolul terapeutic al amintirilor.

Antologia *Un fruct de hârtie* are meritul de a readuce în actualitate una dintre vocile marcante ale liricii românești contemporane.

Marcel LUCACIU

Neliniști răzlețe (III)

Am iubit întotdeauna o singură despărțire; anume aceea a Literaturii de Poezie. Un poet este mai mult decât un scriitor. Un scriitor e un poet mai puțin...

*

Nu putem supraviețui risipindu-ne în cioburi, nici trăi doar pe jumătate. *Sentimentul patriei* impune o dualitate înțeleasă ca un monoideism: *patria de pământ și numele patriei de pământ* (Nichita Stănescu). Patria este leagănul, casa și, în cele din urmă, mormântul nostru.

*

Între inimă și limba vorbită există o legătură de sânge. Inima Poetului se contopește cu națiunea din care provine...

*

Oricât de adânciți în stele ar fi poezii (în opinia multora!) și oricât de înalt ar fi turnul de fildeș în care se retrag, uneori, pentru a se feri de noroiul lumii străine, există, mai totdeauna, o latură civică a creației lor. Ei sunt ultimii luptători din Cetate, căci orice retragere este doar temporară...

*

A fi critic literar presupune a elabora propriul tău discurs despre alte foarte variate discursuri. *Recea cumpănă* declanșează incredibilul entuziasm raționalizat, pune diagnostice, face profeții. Fiind cea mai subiectivă, cu puțință, Poezia obligă sinele să se privească pe sine până la ruina oglinzii, exacerbează sentimentele, creează stările de tensiune semantică. Între critică și Poezie, diferența e, mai degrabă, una de atitudine; de o parte, luciditatea stă alături de scepticismul ponderat; de cealaltă parte, dramatica frenezie caută, mereu, Cuvântul *potrivit*, dincolo de frontiera limbajului.

*

Zborul spre înălțimile albastre, prea rareori cercetate, nu se confundă cu aripile imense ale Albatrosului, după cum simpla potrivire a cuvinte-

lor, oricât de sonoră ar fi ea, nu este echivalentă cu Poezia.

*

Prin cuvinte, Poetul se desparte, definitiv, de neant și îmbracă povara trupului în hainele veșniciei.

*

Poezia e cea mai frumoasă sărbătoare a inimii, dar și „afacerea” ei cea mai proastă. Nimic nu pare mai suav, mai imaterial, mai „fără de folos” decât acest *produs de lux* al fanteziei...

*

Poetul nu trăiește în lume, ci lumea întreagă trăiește în el și numai prin el.

*

Există două mari categorii de poeți. Unii care au gheața în suflet și revarsă asupra bieților cititori un potop de cuvinte și de stări încețoșate, fiind convinși că Poezia a rupt de mult orice legătură cu inspirația, că ea ține doar de „uzul rațiunii” și de „facultatea catărului” (încăpățănarea). Alții care, dimpotrivă, au focul în inimă și revarsă asupra cititorilor lumina acestuia, în cuvinte simple și puține, considerând că Poezia n-a încetat să fie o frumoasă risipă de sentimente, un cântec șoptit al sângelui și că nu pot să scrie decât în acele rare momente de grație, când Muzele îi vizitează.

*

Trecutul este, adesea, o poveste frumoasă din care nu se mai poate trăi...

*

Amintirile sunt reminiscențele unei neliniști ascunse, resimțite când tinerețea și exuberanța ei sunt împrejmuite de bătrânețe și învăluite de întunericul ce se lasă, treptat, aducând cu sine florii neantului. Intervin, atunci, speranțele răvășite, iluziile pierdute, visele și nostalgia celor dragi pe care îi vedem, zi după zi, cum se așază tăcuți, la masa umbrelor.

*

Primul și cel mai drag cuvânt pe

care îl rostim, când abia deslușim lumina lumii în care ne-a fost dat să ne naștem, rămâne cuvântul *mama*. Doar ea ne-a legănat, cu glasul dulce, și ne-a vegheat, în atâtea nopți nedormite, visele nevinovate. Doar ea ne-a învățat să facem primii pași, pe întortocheatele cărări ale vieții. Doar ea a plâns, în singurătate, de grija și durerea noastră. Doar ea s-a bucurat, cu adevărat, de fiecare succes al nostru. Doar ea s-a rugat și se roagă pentru noi, oriunde s-ar afla; într-o casuță dintr-un sat uitat ori într-o stea a cărei rază ne mângâie, neconținut...

*

Sunt și au fost închisori cumplite precum, odinioară, celebra Bastilia, dar, lumea în sine pare o închisoare mult prea mare și mult prea rece pentru orice artist. Ca să nu mai vorbim despre închisorile dinăuntru ființei poetului încarcerat pe mica lui planetă de hârtie și transformat de vremurile furajere în prizonierul scrisului fără cuvinte. *Unde și cum* să evadezi din tine însuși? Care e „cheia” unei asemenea evadări?

*

Cărțile nu sunt simple vestigii, prăfuite de timp și uitate pe rafturile unor biblioteci (sau librării) sortite pieirii. Scrise la temperatura realității reci ori la șoaptele fierbinți ale Muzelor, ele descriu, adesea, fiziologia unei epoci și, mai ales, anatomia unei inimi.

*

Timpul se scurge, nemilos, în clepsidre și se prefacă, subit, în istorie: o istorie uitată, re-scrisă și, apoi, pro-scrisă...

*

Într-o lume eteroclită ce vânează, adesea, doar bani și privilegiu, ne întrebăm precum odinioară Hölderlin: „La ce bun poezii în vremuri de restriște spirituală?” Și totuși, avem nevoie de „zânatici”, de „visătorii” ziditori de cuvinte, așa cum avem atâta nevoie de libertate...

Sus literatura!

Menuț MAXIMINIAN

Născut în localitatea bistrițeană Zoreni, Valentin Marica și-a adus tributul zonei prin inaugurarea Monumentului Țăranului Român. Opera sculptorului Alexandru Gavrilaș, monumentul, reprezintă înțelepciunea și dragostea pentru pământ, pentru limbă și port a celor din mijlocul cărora a pornit și Valentin Marica.

Deținător al mai multor premii literare ale Uniunii Scriitorilor și ale Uniunii Ziariștilor Profesioniști, Valentin Marica a pledat o viață, de la microfonul *Radio România*, pentru limba și literatura română.

Volumul *Studii de istorie și critică literară*, apărut la Editura Limes, surprinde prin ofranda adusă înaintașilor noștri: Antim Ivireanul, Samuil Micu, Petru Maior, Gheorghe Șincai, Lucian Blaga, Ion Agârbiceanu, Pavel Dan, George Coșbuc, Octavian Goga, Nicolae Iorga, Nicolae Steinhardt, Emil Cioran, Grigore Vieru, Nichita Stănescu, Ioan Alexandru.

Cititor avizat, dar și foarte harnic, Valentin Marica adună, pentru fiecare eseu din volum, date din mai multe volume, pe care le structurează și le așază mai apoi după propriile viziuni. Spre exemplu, vorbind despre *Didahiile* lui Antim Ivireanul, inserează citate din nu mai puțin de zece cărți, și lista este constantă pentru toate eseurile. Trage un semnal de alarmă în ceea ce privește promovarea valorilor, considerând că este momentul restituirilor culturale, al unor texte „de splendidă limbă veche”.

La rândul lor, scrierile lui Marica sunt dovada de iubire a limbii române, nuanțând culori ale cuvintelor, având o adevărată pledoarie pentru identitatea națională și

vorbind despre „darul constructiv al operelor scriitorilor Transilvaniei”. Din această perspectivă, îl consideră pe Samuil Micu promotor, prin opera lui, al unui „itinerariu spre maturizarea spiritului de cunoaștere”. Mi-am amintit de povestea Ansamblului monumental al Școlii Ardelene din centrul Clujului, de lângă Universitatea „Babeș-Bolyai”, afundat de un arhitect cu viziuni moderne într-o piață de beton, uitând de importanța acestora pentru iluminarea poporului. Scandalul acesta al statuilor a prins amploare pentru promovarea personalităților ce au luptat pentru culturalizarea acestei țări. La fel cum corifeii Școlii Ardelene trebuie înălțați pe soclu, acolo unde le stă bine, și opera acestora trebuie reeditată pentru că, se pare, am cam uitat de valoarea lor pentru construirea acestui popor. Iată, spre exemplu, o nouă lectură a operei lui Petru Maior readuce în câmpul de actualitate chintesente ale vieții și operei celui numit de Iorga logicianul generației sale, sortit de „pronia dumnezeiască spre scoaterea nației sale din cumplitul întuneric, fiind și omul argumentelor și apostolul”. Forța vitală a *Hronicii* lui Gheorghe Șincai poate fi observată și azi.

Interesantă alăturarea dintre Ion Agârbiceanu și Pavel Dan pe tema suferinței umane, însă Valentin Marica spune că „sunt spirite confraterne, venind din aceleași tărâmurii ale luptei cu îngerul, cu moartea, cu durerea, ca M. Blecher”. În acest sens, personajul Urcan al lui Pavel Dan consideră moartea în ordinea firii, iar în *Luminița* a lui Agârbiceanu, baba Mâia nu se sperie la odihna sufletului, și-

ind că Sfântul Petru o va însoți în veșnicie.

Preluarea miturilor și a unor pasaje biblice în povești este specifică scriitorilor transilvăneni, la rândul lui Valentin Marica extrăgându-și din seva poporului teme pentru poezii. Și despre al nostru George Coșbuc, spiritul apreciat „pentru erudiția sa, fiind considerat în mediul academic drept omul învățat”, spune că ar trebui readus în actualitate și, fie doar pentru faptul că a reușit, de-a lungul timpului, să promoveze tot ce are mai frumos poporul: „de o puritate morală fără egal a tresărit la vorbele sfinte, cele de neam și țară (țara e mică, dar nu e de ocară, scrie poetul în cântec), bucurându-se când vedea că e viu steagul mântuirii, că pe Câmpia Libertății românii s-au adunat ca robi și s-au întors la casele lor liberi”. Din păcate, deși era un vizionar și în poeziile lui a scris despre Unire, marele năvădean, cum îl numea Steinhardt, s-a stins

din viață cu câteva luni înainte de întregirea țării.

Despre popor, construcția unei țări prin sacrificiu și despre miturile acestuia, Valentin Marica scrie și în eseul dedicat dramaturgiei lui Octavian Goga și Nicolae Iorga, amintind aici de *Meșterul Manole*, respectiv *Învierea lui Ștefan cel Mare*. Crăișorul Horia al lui Liviu Rebreanu este considerat „imaginea condensată a ireversibilității pecetei tragice”, iar *Apostolul Bologna* are un itinerariu tragic, „traversând pătimirea, înfri-

gurarea antinomică a existenței și suferința împinsă la limită”.

Din multitudinea de gânduri pe care le-am extras din cartea lui Valentin Marica le mai amintim doar pe acelea legate de Nicolae Steinhardt, în care vorbește despre „energia textelor, coeziunea lor, acoperind reguli ale persuasivității ce țin de spiritul învățat”.

Despre acest volum, Mircea Tomuș afirmă că are inserate „frumoase pagini de analiză în care discursul critic se încarcă de puterea

elocinței și fraza dobândește rezonanțe ample... Pagini scrise cu un deosebit simț al frazării și fericită putere de creație, împrumutând costumația omului de știință și a hermeneuticului autentic”.

Acesta este o carte care merită a fi așezată în rândul celor care vorbesc despre puterea creatoare a înaintașilor noștri, despre marea cultură ce ne este readusă din bibliotecă pentru a ne reaminti că putem sta drepti în rândul popoarelor ce au o literatură majoră.

A atinge cu vorba

Gheorghe MOGA

Asemenea celorlalte verbe de origine latină din vocabularul principal al limbii latine, și *a atinge* a dezvoltat o bogată și nuanțată sferă semantică ilustrând trecerea sensurilor de la sfera „materială” la cea „morală”, cum grupează B.P. Hasdeu în *Etymologicum* înțelesurile acestui cuvânt care se regăsește și în alte limbi romanice. Când „instrumentul” atingerii îl reprezintă vorba prin care rănești pe cineva lovind cu ea acolo unde e mai sensibil, verbul dobândește sens figurat. Nelipsite din ilustrațiile dicționarului sunt două versuri ale lui Anton Pann, din primele pagini ale culegerii sale de proverbe: „Cu vorbe *îmbolditoare*/ Îl atinge unde-l doare”. *Îmbolditoare* este un derivat al verbului *a îmboldi*, la rându-i derivat al substantivului *bold*, care înseamnă și „țeapă”. Din repertoriul vestitului lăutar Petrea „Crețul” Șolcan, în colecția sa de *Poezii populare române* (1885), G. Dem. Teodorescu transcrie și cântecul haiducesc „Bogatul și săracul”, din care cităm versurile: „Dar săracul nu tăcea,/ Cu cuvântul îl tăia,/ Cu vorba că-l atingea...”. O altă sursă bibliografică frecvent valorificată de cei care au adunat materialul pentru dicționarul-tezaur, mai ales în cazul cuvintelor și expresiilor populare, a fost revista *Șezătoarea*, revistă pentru literatură și tradițiuni populare, apărută la Fălticeni, începând cu anul 1892, sub conducerea lui Artur Gorovei. Într-unul din numerele revistei se putea citi: „Când îl atinge cu ceva în vorbire [românul zice] *nu mă călca pe picior/pe bătăture*”. Foarte apropiată ca structură este și expresia *a pișca cu vorba*, prin care se face aluzie la o slăbiciune sau un defect. Anton Pann ne îndeamnă: „De aceea niciodată/ Chelului despre chelie/ Să

nu-i spui vro istorie/ Și/ Cu pleșuvul când vorbești/ Tigvă să nu pomenești”. Când atinsul cu vorbe își pierde caracterul de aluzie răutăcioasă și devine jignire, reacția celui vizat este pe măsură. După ce părintele Duhu îi reproșează lui Nică Oșlobanu că „se robește pântecelui și nu-și dă câtuși de puțină osteneală minții”, „Oșlobanu, prost, prost, dar să nu-l atingă cineva cu câtu-i negru sub unghie, că-și azvârle țărână după cap, ca buhaiul. Cum se duce sara acasă, și spune tătâne-său ce a zis părintele Isaia”. Cititorii pot afla ce a urmat din partea a treia a *Amintirilor* lui Ion Creangă. Și verbul *a brăzda* are înțelesul de „a atinge pe cineva cu vorba”. Jupâneasa Ilisaftea, soția comisului Manole, nemulțumită de comportamentul unei nurori „căreia îi steclesc ochii ca unui demon, când i se arată înainte obraz domnesc”, se destăinuie cămărășitei Chira: „Să fiu eu în locul măriei sale, aș da poruncă jupâneselor moldovence să fie mai cuviincioase. Eu porunca asta n-o pot da, însă *de brăzdat* o brăzdez, când îmi vine dumneai la îndămână”. (Mihail Sadoveanu, *Opere*, XIII, p. 101).

Vorbitorii pot recurge astăzi la neologismul *a ofensa* împrumutat din franceză. De origine latină, verbul format de la substantivul *offence* aparține unei familii lexicale bogate. Variantele fonetice *ofansă*, *ofenzivă*/*defenzivă* și felul cum sunt traduse ultimele două „atacătoare/apărătoare” ilustrează adaptarea fonetică și semantică în limba română a acestor neologisme în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Față de aceste neologisme, expresiile românești amintite mai sus au o mare calitate: crează imagine.

Carmen ARDELEAN

Tentația confesiunii

Fata Măriuței, Doina Ira-Tăutan

La 10 ani de la debutul cu romanul *Dor de vis* (2013), urmat de *Spitalul de nebuni* (2016), Doina Ira-Tăutan publică volumul *Fata Măriuței*. Cu un titlu ce anticipează dominantă volumului, relația filială, cartea conturează destinul personajului eponim, luminând alternativ avatarurile tragice ale existenței acestuia.

Cele cinci capitole dezvăluie vădita intenție de a construi un bildungsroman, într-o manieră ce s-ar putea caracteriza prin eclecticism, căci vocile și tehnicile narrative se schimbă de la un capitol la altul, constante rămânând doar infuzia de biografism și de patos al relatării. Deși nu suntem în fața unui text asumat autobiografic, putem identifica, în multe pagini ale cărții, o reflectare de sine, o atentă retrospectivă a existenței personajului și a celor care i-au marcat destinul, cu luminarea alternativă a sentimentelor, stărilor, obsesiilor care formează un corpuscul indisolubil, tocmai prin nota de autenticitate, de trăire autentică. De altfel, prozatoarea a anulat și în volumul de debut granița dintre viață și literatură, preferând varianta măștilor eului biografic, căci nevoia dezvăluirii e, fără îndoială, în acest caz, un catharsis mult așteptat, revendicat. Aș îndrăzni chiar să afirm că una dintre cele mai emoționante mărturii ale Hortensiei Papadat-Bengescu, privitoare la nevoia inserării autobiograficului reflectă fidel viziunea autoarei: „Am răspuns chemării autobiografice cu simțirea cuvioasă a cuminecăturii, dezgolire și sfilă de sine. Când m-am cufundat în apele din mine, din împletitura lor deasă am ridicat la suprafață numai semnul celor zece degete... iar după spovedanie am simțit că timpul, o secundă, mi s-a oprit în loc”.

Romanul devine, în acest fel, un impresionant document de viață, în care analiza și autoanaliza psihologică, într-o încercare de sondare a celor mai profunde zone ale subconștientului, dublează permanent evenimentialul, completat, la rândul-i, de social, istoric. În fond, e greu de stabilit dacă ceea ce atrage atenția în mod special e dramatismul existenței protagonistei și al mamei acesteia sau modul relativ empiric de analiză și interpretare, de identificare a unor relații de cauzalitate care să explice comportamentele și atitudinile indezirabile ale mamei, empirism justificat de profilul protagonistei și secondat de poziția unui „psiholog de serviciu” avizat, în persoana prietenei-mentor, Diana Oprescu.

O narațiune ce curge firesc, natural se remarcă în cele cinci capitole ce alternează evocarea experiențelor marcante a trei generații, într-o genealogie sub sem-

nul suferinței, al deznădejzii, al trădărilor, al violenței și al frustrărilor. Investigând trecutul, ilustrând oameni și fapte semnificative, autoarea nu face decât să vorbească despre natura ființei umane, despre sensul existențial, de multe ori exemplificând ceea ce psihologi precum Jung sau Freud au teoretizat. De altfel, personajul-confident, cu evident rol terapeutic, provoacă permanent la confesiune, la reflecție, conducând, discret, procesul de defulare și anticipând, uneori, curiozitățile sau nelămuririle lectorului.

O sumă de contraste, de opoziții marchează destinul Elianei, toate cauze ale dezechilibrelor emoționale și psihice care îi vor marca existența: iubirea nețărnută, gesturile tandre și susținerea necondiționată a tatălui versus lipsa iubirii materne, tratamentul violent și autoritatea dictatorială a acesteia; lipsa grijilor materiale (în copilărie) și traiul marcat de sărăcie după căsătorie; proiecția idilică a propriei existențe și realitatea dură, necruțătoare, inclusiv sub aspect afectiv; poziția figurii paterne în familia de origine și în propria căsnicie.

Odată declanșat procesul rememorării, generat de un context strategic introdus în primele pagini ale romanului, asistăm la o succedare a episoadelor marcante ale copilăriei, adolescenței și maturității, într-o încercare, susținută de confident, de declanșare a descoperirii de sine, de aflare a identității, de înțelegere și iertare sau acceptare, ipoteză susținută și de finalul romanului în care atitudinea protagonistei față de figura maternă e fundamental modificată. E aici ceea ce Al. Oprea, referindu-se la funcția compensatorie a scrisului, considera că reprezintă actul confesiunii, din punct de vedere psihologic: „mijlocul ideal de descătușare a energiilor afective, reprimare sau stânjenite în planul existențial curent”. Astfel, anii de școală marcați de reușite, succese, pierderea tragică a celui mai bun prieten, primele iubiri – primele dezamăgiri, căsătoria aranjată de mamă, maternitatea, munca în străinătate nu sunt doar nuclee narrative centrale, ci catalizatori ce permit înțelegerea cauzelor, acceptarea consecințelor, dezamorsarea tensiunilor și vindicarea. În plus, rememorarea aceluiași perioade din viața mamei, ba chiar, parțial a bunicii, îi permit să înțeleagă substratul, contextul care au influențat-o, marcat-o. Aproape un secol acoperă cele trei generații feminine asupra cărora autoarea se oprește, prilej de realizare, pe fundal, a unei panorame a societății în evoluție (sau involuție?), cu numeroase aspecte sociale, politice, economice specifice în perioada războiului, în comunism sau în perioada postdecembristă.

continuare pe www.caietesilvane.ro

Fata Măriuței

Doina IRA-TĂUTAN

Măriuța deschise ochii.

- Dați-mi o cană cu apă! Apă rece, vă rog, mi-e sete!

Cineva îi aduse repede o cană cu apă și ea bău cu nesaț până la ultima picătură... Abia apoi văzu că, lângă ea, dormea micuța. Își aminti. Născuse. Copilul ei, fetița ei... O privi! „E tot urâtă! Măcar de-ar fi fost frumoasă aș mai fi uitat de chinuri”, gândi ea.

Copilul începu să plângă încet, ca și cum ar fi durut-o gândurile mamei, ca și cum s-ar fi temut să-și supere mama, prea tristă, deja, pentru venirea ei pe lume.

„Poate că îi este foame”, se gândi. Trecuseră câteva ore de când venise pe lume. Își apropie sânul de gurița fetiței, dar aceasta nu primi sânul mamei. Nu! Fetița nu voia să mănânce. Măriuței începu să-i fie frică. Se uită din nou la pruncul de lângă ea și i se făcu milă. Dar dacă o să moară? „Nu, nu am vrut-o, dar acum, că o am, e a mea. E fetița mea. Și dacă mă uit mai bine, nu mi se mai pare așa de urâtă. Nici capul nu-i mai este deformat, ca atunci când am născut-o. Voi face tot ce pot să nu-i lipsească nimic. O să am grijă să crească mare și sănătoasă. Acum nu este frumoasă, dar sigur o să fie când va crește. O să fie frumoasă și o să aibă cel mai frumos nume din sat”.

Nimeni nu trebuia să știe că nu și-o dorise. Fetița ei, acum atât de mică și plâpândă, o să crească mare și o să aibă grijă de ea când va fi bătrână. Îi va pune numele Eliana. Hotărâse asta cu mai bine de un an în urmă, când la IAS venise, într-un schimb de experiență, o delegație din Grecia.

Erau trei bărbați și o femeie. Când aceștia veniseră la masă și Măriuța, care era ajutor de bucătar, le servise mâncarea, auzi numele femeii. I se păru a fi cel mai frumos nume pe care îl auzise vreodată. Eliana! Doamne, ce nume

frumos, își spuse! Dacă voi avea vreodată o fată, Eliana o va chema. Cu acest gând își strigă bărbatul, care trebăluia pe-afară. Geamul de la odaia în care era Măriuța cu fetița era deschis. Teodor o auzi, lăsă din mână săpăliga la care tocmai bătuse o pană și veni. „Auzi, pe fata noastră o s-o cheme Eliana. Măine dimineață să te duci neapărat la primărie să o înregistrezi”.

Pentru Teodor nu conta numele. Voia doar ca fata lui să trăiască. Îi spuse Măriuței că va face precum spune ea și plecă la treburile lui. Era tare îngrijorat. Fetița lui nu mânca aproape deloc. Trăgea de două-trei ori din sân și adormea. Și era atât de firavă...

Trecuseră câteva zile de când născuse, și Măriuța încerca să se obișnuiască cu statutul de mamă. Era tot timpul cu ochii pe copil. Cu fiecare zi care trecea, fetița devenea averea ei cea mai de preț. Acum avea ceva al ei, ceva care depindea de ea. Ceva de care ea depindea.

Coana moașă, așa cum i se spunea în sat, veni din nou să vadă copilul, să se asigure că este bine. O privi pe micuță și spuse:

- O să fac din tine un copil sănătos și frumos! Așa, ca să mă ții minte!

- Așa, doamna doctoră! Vă rog din suflet să o faceți bine!

- Nu sunt doctoră, Măriuță! Sunt doar o amărâtă de moașă, și-am mai spus... Dar dacă mă ascuți și faci ce îți spun, o să vezi că totul o să fie bine.

Măriuța plecă ochii în pământ a neputință și a rugăciune, și îngăimă cu teamă, dar și cu speranță... „așa să dea Dumnezeu!”

Era credincioasă, chiar dacă nu se prea ducea la biserică. Nu îi plăcea să meargă pentru că avea impresia că atunci când intră în biserică, femeile se uită la ea și își dau coate¹. Nu mergea la biserică, dar se ruga la Dumnezeu pentru orice

și nu se culca până nu se închina și nu spunea o rugăciune. Uneori, chema preotul pentru sfințirea casei. Era un adevărat ritual pregătirea pentru acest eveniment. Făcea curățenie în toată casa, apoi pune pe masă un castron cu apă neînceptă, tămâie și lumânări. Cât timp citea preotul, era liniște desăvârșită, iar Măriuța era pătrunsă de rugă și evlavie în toată ființa ei. Dumnezeu o asculta întotdeauna. Așa își învățase și copila mai târziu. Că nu trebuie să mergi la biserică mereu ca să te asculte Dumnezeu; important este să Îl ai tot timpul în suflet, să Îl simți mereu lângă tine.

Se ruga tot timpul pentru fetița ei. În fiecare seară îi spunea Tatăl nostru, ca nu cumva să adoarmă fata cu deochiul pe ea. O ocrotea zi și noapte cu rugă și gândul ei.

Măriuța nu își dorise niciodată copii, dar în România vremurilor de atunci, în care președinte era un *paranoic semianalfabet care se credea Dumnezeu*², avortul era interzis prin lege. Multe femei ajunseseră la închisoare, unde erau bătute crunt pentru a divulga numele celui/celei care le ajutaseră să scape

de copil. Sau, și mai rău, muriseră încercând prin tot felul de metode empirice să scape de o sarcină pe care nu și-au dorit-o. Fie pentru că în acei ani era foarte greu să crești un copil, din cauză că nu se găseau de niciunele, sau dacă și când se găseau, erau din cele raționalizate, fie pentru că, dintr-un motiv sau altul, cuplul, sau unul dintre soți, nu voia să aibă copii.

Măriuța a fost disperată când și-a dat seama că este gravidă. Voia să scape de copil, dar riscul era prea mare. I-a fost frică. Un timp, nu a spus nimic nimănui sperând că, dacă va munci exagerat de mult și va ridica lucruri foarte grele, va pierde sarcina și nimeni nu va afla. Dar nu s-a întâmplat asta și burtica a început să crească. Abia când sarcina a devenit evidentă, i-a spus, mai întâi, mamei Lina și apoi soțului ei. Pe cât erau ei de bucuroși la aflarea veștii, pe atât de supărată era Măriuța.

Atât mama Lina, cât și Teodor, își doriseră foarte mult ca în familia lor să se nască măcar doi sau trei copii, dar ori de câte ori deschideau discuția, se loveau ca de un zid de refuzul Măriuței, care nici nu voia să audă de asta. De altfel, le interzisese, cu mulți ani în urmă, să mai deschidă acest subiect.

Pentru Teodor, ziua în care a

aflat că va deveni tată, a fost cea mai frumoasă zi din viața lui alături de Măriuța. Totul a început să capete sens. Locul nemulțumirii cauzate de iubirea neîmpărțită, al sentimentului inutilității muncii și agnisielii lui, pentru că nu de puține ori se gândise la faptul că muncește și adună fără niciun rost, pentru nimeni, era luat acum de entuziasmul generat de gândul că nu mai era mult și se va naște copilul. Copilul lui! Cât de mult și-l dorise!

Știa că îi va oferi totul copilului său.

Faptul că va deveni tată îi dădea o cu totul altă perspectivă asupra viitorului. Îndrăznise să se gândească și să spere că nașterea copilului și apariția instinctului matern, o vor face pe Măriuța mai caldă, mai sensibilă. Că o să-l poată privi altfel și, poate, chiar îl va iubi.

Atunci, în anii '60, nu erau prea multe spitale, marea majoritate a femeilor, mai ales cele de la țară, nașteau acasă, moșite de o femeie mai în vârstă care se pricepea la asta. Și, desigur, asistată îndeaproape de nelipsitele babe din sat care știau cel mai bine ce trebuia făcut. Apă caldă, niște cârpe curate și cam atât. Mai multe nici nu aveau de unde să ia. Dacă aceea care urma să nască avea noroc ca

totul să decurgă bine, era perfect, dacă nu... Mureau multe femei și mulți copii la naștere. Abia atunci interveneau autoritățile. Se făceau anchete peste anchete, și nu pentru că ar fi contat viața cuiva, a mamei sau a copilului, sau a amândurora, ci pentru a se afla cine este de vină pentru că s-a întâmplat așa. Întotdeauna trebuia să fie cineva de vină și să plătească.

Era dimineată când pe Măriuța au apucat-o durerile facerii. Teodor, soțul ei, a mers după moașa din sat. Soacra Măriuței, mama Lina, cu moașa și cu încă vreo trei vecine bătrâne, au intrat în camera în care urma să vină pe lume copilul. Teodor își făcea de lucru prin curte. Își dorise tare mult acest copil, de-abia aștepta să-l vadă.

Fragment din romanul „Fata Măriuței” de Doina Ira-Tăutan, apărut la Editura „Caiete Silvane”, Zalău, 2023.

Note:

¹ *Își dau coate* = a se atinge cu cotul pentru a(-și) atrage atenția, a(-și) face semne.

² Nicolae Ceaușescu (n. 26 ianuarie 1918 – d. 25 decembrie 1989) a fost un dictator român, secretar general al Partidului Comunist Român, șeful de stat al Republicii Socialiste România, din 1967 până la căderea regimului comunist, survenită la 22 decembrie 1989.

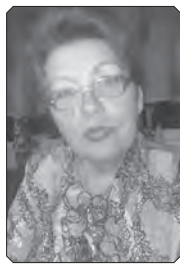
Un nou roman de Doina Ira-Tăutan la Editura „Caiete Silvane”: „Fata Măriuței”

În colecția „Roman” a Editurii „Caiete Silvane” a apărut, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj și al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, un nou volum semnat de scriitoarea Doina Ira-Tăutan: „Fata Măriuței”. Cartea a fost lansată vineri, 31 martie 2023, în Sala Porolissum a CCAJS, în cadrul celei de-a 15-a ediții a Zilelor revistei „Caiete Silvane”.

Doina Ira-Tăutan. Născută în data de 16 mai 1957, în Făcăeni-Ialomîța, este licențiată a Facultății de Finanțe, Asigurări, Bănci și Burse de Valori a Academiei de Studii Economice București și a Facultății de Psihologie a Universității „Titu Maiorescu” din București. Este master în Relații Financiar-Bancare Internaționale. Publică tablete

tematice, eseuri și pagini de jurnal în revista „Agora” din Urziceni-Ialomîța, din redacția căreia a făcut parte până la stabilirea în Ardeal. Debutează în revista „Caiete Silvane” cu poeme de dragoste, scrise în colaborare cu soțul ei, scriitorul Viorel Tăutan. Urmarea acestei colaborări este placheta de poeme „Speranță renăscută”, Editura Eikon, Cluj-Napoca, 2011.

Volume: „Dor de vis”, Editura „Caiete Silvane”, Zalău, 2013, „Spitalul de nebuni”, Editura „Caiete Silvane”, 2016. Este inclusă cu poeme și fragmente de proză în diverse antologii, cum ar fi: „Primăvara Poeziei” (edițiile a XI-a, a XII-a, a XV-a și a XVI-a); „11 Prozatori”; „18 Poeți” (toate aceste antologii apărute sub girul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj și al Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj, a cărei membră fondatoare este, și apărute la Editura „Caiete Silvane”); „Polifonii pe luciul de oglindă” (Editura Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2019); „Diaspora '20” (Editura Itaca Publishing House, Dublin, 2020).

Acum și centrum mundi

Silvia BODEA SĂLĂJAN

Dacă cineva a mai spus toate acestea, înseamnă că am intrat în acord cu universul lui spiritual și purtăm în suflet aceleași răni (S.B.S.).

Pentru a nu mai irosi din timpul ce ni s-a dat, poate pentru a nu ne clădi aripi de ceară precum Icar și a privi cu aroganță spre cei ce-au rămas la poala urcușului, ar fi bine să ne amintim mereu că toată certitudinea existenței noastre aparține adverbului „acum”. Doar clipa prezentului ne aparține, ea fiind tot ceea ce avem, pentru că trecutul nu mai poate fi revitalizat, iar viitorul nu este decât o promisiune. Între cele două dimensiuni ale timpului se află o singură axă numită generic „acum”.

Pornind pe calea deschisă de filosofii antici, aș aminti aici că Platon așază în relație gnoseologicul, sau puterea și capacitatea omului de a cunoaște realitatea, pentru a ajunge la adevăr, cu axiologicul, care are ca obiect de cercetare valorile morale ale umanității. Ce capacitate de cunoaștere a realității avem oare în condițiile în care nu realizăm că nimic din ceea ce avem nu este al nostru, nu ne aparține? Trăim pe această planetă care nu este a noastră. Avem capacități și însușiri pe care le-am primit fără să le fi cerut. Sigur că acestea pot fi perfecționate prin efort propriu, de cele mai multe ori, sau în cele mai multe cazuri, dar codul genetic al fiecăruia dintre noi cuprinde „necunoscute” chiar și pentru noi înșine. Nu suntem stăpâni nici pe propria noastră ființă, pentru că dacă am fi, în cazul în care un organ se îmbolnăvește, „stăpânul” ar trebui să dea comanda ca acel organ să se facă bine, și uite așa, nu am mai avea nevoie de medici, spitale și medicamente. Dar suntem neputincioși inclusiv din acest punct de vedere, oricât de înțelepți, de puternici sau de avuți am crede că suntem.

Îmi amintesc un dialog dintre doi tineri care se întorceau de la o înmormântare a tatălui unui coleg foarte bogat:

„- Doamne! Mă gândesc la colegul nostru, care a devenit atât de bogat! Oare ce i-a lăsat tatăl lui?”

- Tot! i-a răspuns sec prietenul. Absolut tot!”

Poate că ar fi trebuit să adauge faptul că a lăsat, inclusiv, sau poate mai ales, consecințele faptelor săvârșite de-a lungul vieții. Faptele vor fi „bagajul” pentru eternitate, pentru integrarea în ritmurile cosmice, unde echilibrul este și rămâne perfect, nu admite variante și nici concesii. Sigur că unii vor spune că „mort e cel murit”, vorba lui Eminescu. Poate

că da, poate că nu! Dacă da, nu este nicio problemă, dar oare, dacă nu? Poate că totuși există o judecată! Poate că totuși undeva faptele noastre sunt „înregistrate”, nu așa cum am dori noi să le „cosmetizăm”, ci așa cum au fost ele cu adevărat! Poate că, așa cum un răufăcător este sancționat pentru faptele lui, tot așa vom fi premiați sau sancționați fiecare pentru faptele noastre. Îmi amintesc de drumul sinuos al devenirii lui Apostol Bologa, eroul lui Rebreanu, din momentul în care și-a spus: „l-am pierdut pe Dumnezeu”, până în final când, inundat de o dragoste universală, Îl regăsește pe Cel fără de început și fără de sfârșit. Între cele două „puncte” ale existenței sale, viața i-a fost o zbatere sterilă, dar tragică. Dacă am avea capacitatea de a cunoaște realitatea ce înglobează rostul nostru pe pământ, dacă am căuta calea spre adevăratele sensuri ale existenței, ale adevărului, cu siguranță că valorile morale ar rămâne la loc de cinste în conștiința noastră, nimeni nu ar căuta subterfugii pentru a le eluda și, mai ales, pentru a le crea un culoar deschis pentru cei porniți pe calea desăvârșirii.

Emirul din Bagdad din *Noapte de decembrie* de Alexandru Macedonski a ales „calea dreaptă”, chiar dacă aceasta a însemnat sacrificiul suprem. Avea tot ceea ce își putea dori un om, în plan material „grămezi întregi de argint și de aur”, dar dorința de desăvârșire spirituală nu a putut fi stăvilită. A pornit pe drumul spre Mekka cerească, o adevărată Golgotă, căreia îi cade pradă întregul alai ce-l însoțea. Ar fi putut să renunțe. Dar nu. Tentația, cu siguranță că era mare, pentru că drumul lui se desfășura prin „jarul pustiei”, iar undeva la orizont se profila o „tânără umbră” ce ar fi putut să-i salveze ființa fizică. El însă nu s-a lăsat pradă tentației, ispitei. Ființa spirituală a preluat „controlul”, chiar dacă era conștient că și ființa fizică este un vas prețios, fiind „de unică folosință”. Autocontrolul poate fi asumat doar fiind conștienți că Dumnezeu ne vede și în cele mai penibile și mai intime momente...

Închei cu speranța că acest an și chiar acest început de veac, ce a adus după sine atâtea schimbări radicale în rândul umanității, să-și regăsească axa, să-și recapete echilibrul prin care atributele umane să rămână pe scara valorilor, acolo unde le este locul. Dacă fiecare dintre noi am fi o lumină, oricât de firavă, am putea multiplica o imensitate de lumini, deoarece o lumânare poate aprinde mii de alte lumânări. Cred că ar fi bine să ne amintim că „viața este ca marea: nu-i pasă că nu știi să înoți!”

Alice Valeria MICU

Scrisoare dragă,

Nici nu vreau să mă gândesc ce ar trebui să fie în sufletul tău acum. Știi că mulți se vor îndoi că ai unul, dar cum altfel ai fi putut, de mii de ani, să unești prin cuvinte scrise pe cei iubiți, pe părinți de copii, pe soldații din războaie de mamele și soțiile și logodnicele plângânde. Se putea fără un suflet să porți vorbe de dragoste ori de înțelepciune, despărțiri, visuri, intrigi? Omenirea asta a scris mult, vrute și nevrute, dar sacrificiul hârtiei n-a fost mereu zadarnic. De la bilețelul de amor la epistola de zeci de pagini, câte suspine, câte revelații, câte întrebări nu și-au așteptat înfrigurate răspunsul? Fără un suflet blând și primitiv nu se putea. Ai tăcut și ai acceptat toate cuvintele smulse din milioanele de separați, disperați după un semn. După câteva secole bune, de la India și Sumerul și China, anticele, în care ai fost și educator și mediator, ai dus informație și mesaj și spirit și trăire, omenirea te-a abandonat. E drept, încă nu te-ai răcit cu totul, câtă vreme există cei ce și-au încredințat tainele lor. Însă azi te-au înlocuit cu mesaje virtuale, fără să mai pună mâna pe stilou sau pix, câteva prescurtări, câteva scâlămbăieli gata desenate, cel mai adesea fără diacritice, fără semne de punctuație și fără inițiale.

Mai ales îndrăgostiții aveau un fel al lor de a-și scrie. O, dac-ar încerca iar!

Era un respect pentru tine. Unde-o fi rătăcit? Alegeam coala de hârtie potrivită, o priveam și între om și dreptunghiul acela alb se petrecea un schimb, ceva nevăzut ne lega pe unul de celălalt. Știam că foaia va fi o gazdă pentru sufletul meu, așa că înainte de-a începe transplantul cântăream în gând cu ce urma s-o împovărez prin transfuzia de cerneală și gânduri. Te-am născut de câteva ori, dragă scrisoare, așadar dă-mi voie să-mi fie dor de tine ca de o fiică demult pierdută. Doar începutul era greu, știam că un cuvânt greșit putea strica totul și eram nevoită să o iau de la început. Dar odată pornit fluxul scrisului, simțeam cum vorbele așternute pe hârtie își luau încet zborul spre destinatar, plutind printre păsări și nori, împrumutând mirosul ploii și culorile cerului, mângâierea vântului și lucirea stelelor. Deși cuvintele din mintea mea își desprindeau nerăbdătoare ființa de gând înainte de a termina eu de scris, cele din tine așteptau cuminiți mâna care-nchide plicul și numele destinatarului, apoi lovitura în obraz din ștampila poștei o suportai, draga mea scrisoare, cu stoicism. Începea

drumul tău, ca o ieșire a sufletului dintr-un trup și îndreptarea lui spre Tatăl tuturor sufletelor.

Formele sub care te mai scriu azi oamenii sunt palide ipostaze a ceea ce erai odinioară. Da, să nu uit uniformele în care te canonesc medicii cu scriitori medicale sau cum te scriu oamenii din afaceri, în chip de scrisoare comercială ori splendoarea de scrisoare de trăsură, o titulatură pompoasă ce acoperă o convenție între expeditor și transportator legată de mărfuri. Asta e soră bună cu meseria de scriitor de vagoane și, culmea, e în aceeași branșă. Dar ce mărfuri sensibile, unice, inefabile duceai tu între doi prieteni! Câte secrete împărtășite, câte mărturisiri, câte visuri cântăreau infinit mai mult decât toate mărfurile din lume însoțite sau nu de insignifianta scrisoare de trăsură.

Așa cum scrisul de gazetar strică fraza prozatorului, o frânge, îi sugrumă curgerea, obligând-o să defileze cadentat, precum la serbările de odinioară, când piciorul în cizmă făcea un unghi de 45 de grade, cu vârful întins și auzai o singură bătaie din zeci și sute de tălpi ce executau baletul cazon al pasului de defilare, tot așa îmbrățișarea molcomă din scrisoarea iubitului către iubita sa a ajuns azi precum gestul nătâng al unei marionete căreia cineva i-a tăiat un fir ori chiar două. Jumătăți de vorbe goale și multe inimioare înlocuiesc frumusețea inegalabilă a scrisorii de dragoste. Grozavă erai!

Pierdută și uitată scrisoare, îmi amintesc cum te așteptam, cum pândeam sosirea poștașului și nevăzându-l verificam totuși cutia poștală în speranța că trecuse într-o clipă a mea de neatenție. Să văd plicul, să-mi citesc numele și să-l intuiesc pe cel ce-mi scria era evenimentul săptămânii, ba chiar al lunii. Telefonul era pentru chestiuni derizorii, dar în scris era altceva. Dar câte nu se scriau. Abia am apucat să-ți prind gustul și te-am și pierdut. Am auzit că unii fac spectacole din citirea unor scrisori celebre. Nici nu știu cum să văd asta, ca pe o încercare de a arăta lumii ce frumos putea fi scrisă uneori o scrisoare sau ca pe o lecție de anatomie patologică, o dezvelire a ultimelor fire de intimitate, o expunere în vitrina lumii a ceva ce fusese destinat unui singur suflet?

Mă opresc aici, frumoasa mea nemainăscută, căci nostalgia îmi împiedică limpezimea, coerența și mă tem să nu fiu excesiv de patetică, așa că voi pune un dureros punct, neașteptând din partea ta răspuns.

Un nou roman de Florin Horvath

Capitolul 22

Nici acum Ion nu putea înțelege cum de a aflat Abram toate cele în-tâmplare în chioșcul din grădina vizirului Rüstem. Câtă vreme el nu scosese nicio vorbă, înseamnă că la Stambul au și florile și arborii urechi... Aici deci e bine să te ții departe de orice întrevvedere acordată cuiva. Tocmai de aceea era și mai mirat de faptul că Abram îl trimitea din nou la Lemberg, acolo în casa lui Haim, spre a afla ceva important pentru urechile lui Abram. Oricum era ceva despre care nu i-a mărturisit încă nimic! Ba l-a asigurat că, o vreme, aici se descurcă și singur, așa că înainte de întoarcerea la Stambul, putea opri și la Moldova. Ba chiar era de dorit a-și găsi o soluție de legătură cu Moldova, la ducere, ca și la întoarcere, pe apă...

Ion încă mai cugeta cum ar putea să fie mai bine, când toate s-au descâlcit mai iute decât a sperat. Elena, soața lui Petru Rareș, a trimis către Stambul, prin Moise Pâslaru, o mare cantitate de butii cu vin de cel de Huși, cu rugămintea ca Abram să ajute la grabnica lor vânzare... Doamna a făcut gestul la îndemnul lui Ieremia Golia care, trimis de Haim în Moldova, a aflat de moartea lui Petru Rareș.

Odată sosit, Moise l-a găsit ușor pe Abram, rămânând la sfat îndelung până către ziuă... Așa a aflat Ion câte ceva despre pescarii rămași la Soroca, precum și de acel „om de taină” ce i-a căutat, mărturisind că a sosit din Veneția cu gând să întrebe de el, de Ion, ca și de cei trei semnatari ai actelor de schimb pentru tezaurul lăsat...

- Bunule Moise, tu, în locul meu, ce ai crede? Ce putea-voi, sau dori-voi să afle acel mesager care n-a

prea stat și a plecat cum zici, fără a aminti nimic despre socotelile sale în Moldova?

- Din păcate prea multe nu-ți pot limpezi... Știu doar că n-a lungit defel discuția, mai ales după ce i-a văzut pe cei trei pescari.

- Mă tem că-i musai să ajung și eu în Moldova. L-oi căuta pe Moș Grigore sau chiar pe Moșul din Munte! Doar acolo voi putea da de un fir sau chiar să-mi explic vizita aceluia...

- Și dacă Papa, la el la Roma, crede că ar mai putea dobândi niscăi-va monede vechi?

- Din câte știu, are destule ca să garanteze și ceva peste, de două ori costurile întregilor lucrări în-cepute!

- Atunci e mai bine cum tu zici: să vii cu mine până la Soroca sau doar până la Brăila și de acolo să treci munții în Transilvania... Eu pot pleca iute, de vreme ce doamna Elena nu mi-a cerut să stau până se vinde vinul...

- Cât ziceai că ai adus?

- Cincizeci de butoaie din cel de Huși.

- De la cramele lăsate de strămoșul Ștefan?

Auzind Abram despre afacere, a garantat că în două-trei zile îl poate vinde, iar de nu, va pune el banii toți, ca Moise să-l ducă pe Ion în Moldova...

- Așa zic și eu, altă cale mai sigură n-am... La dus e simplu, că valoarea drumului se scade din prețul vinului. Pentru întoarcere, mă toc-mesc eu cu Moise...

- Nici vorbă, băiete! Când eu te trimit undeva, înseamnă că îmi asum și costul drumului!

- Tot n-am înțeles ce trebuie să aduc cu mine la întoarcere?

- Vei afla acolo!

- Atunci e mai bine să nu știu.

Cred în continuare că la Constantinopol și frunzele au urechi! Vorbesc mâine cu Moise să ceară un preț omenesc pentru întoarcere...

- Ți-am spus să lași asta în seama mea! Vei lipsi, crezi, mai mult de o lună?

- N-aș crede! Oricum, asta o știe doar Cel de Sus...

Apărută pe nesimțite, roaba stinge, folosind mucarnița cea mânjită, cele șapte lumânări din menorah aflată pe masă. Ion știe să spuie exact ce-l macină de ceva vreme: un dor nebun de Țara Hațegului, de taina din pântecul Șurianului, de toată puterea pe care o capătă aflat acolo...

xxx

Înserarea i se pare duioasă, ca pe vremea când cupa imensă a cerului era plină ochi de o melancolie aparte, gata, gata să tulbure părelnica încremenire a munților... De data asta, melancolia se arăta nițel perversă, învâluindu-l cu chip de primejdie, depărtându-l, oarecum,

de sine, cel sosit la Stambul cu treburi clare...

Puntea pânzarului se lega cuminte pe molcomia apelor din Cornul de Aur și lui îi vin în minte toate lucrările și osteneala Romei de a-și recâștiga cuvenitul obraz în pământurile românești. Azi, 11 septembrie, în prima duminică de după Înălțarea Crucii, nu departe de Galata, pânzarul se urnește, ducându-i gândurile înaintea trupului spre binecuvântatul pământ al Moldovei...

În taină, Abram l-a pus oarecum în gardă, în contra stăruințelor acelei „Frății Ortodoxe” de lângă depărtatul Lion al franțuzilor. Din veștile politicești de la Cracovia va înțelege sigur de la omul din Seim, dacă sunt hotărâți să ajungă acum în preajma Mării Negre, peste o Moldovă ce pare supusă deplin, resemnată de parcă ar fi pe moarte... Noaptea nu ia seama la ce gândește el și se lasă dezmiardată de mătăsurile unui cer prins în licărul de argint al primelor stele ivite. Pe undele Bosforului tremură sumedenia de fanare, prinse deasupra luntrilor pescărești.

Dincolo de Cornul de Aur, lumina picurată de clipățul stelelor poleiește moscheile sultanilor, mai tare parcă pe Suleymanie și Mohammed Fatih, somnolând sub cupolele lor...

Aude cum se apropie pașii lui Moise de copastie și Ion îl întreabă fără a se întoarce:

- N-ai voit să-mi spui multe despre Moldova, acolo la Stambul... Acuși, poate încerci să mă luminezi ce mai e pe acasă...

- În vreme ce tu cauți să-ți împlinești visul, la ceasul convenit, adică după ce vei strânge niscaiva avere cu care să astâmperi lăcomia Porții, în țară, fiul aceluia Petru Rareș, Ilieș – vodă a fost chemat la Stambul. El a ajuns de bună seamă, înainte de mine, așa că ieri am dat o raită prin Pera și pe la alți cunoscuți corăbieri... Așa am aflat că Ilieș a fost obligat să treacă la islam!

- Ce spui?... Asta îl depărtează de țară și de boierii cei vechi!

- Așa-i, numai că nu-s mulți și nici în putere cei ce, la o adică, și-ar sta ție într-ajutor!

- Până la urmă asta o știe cel mai bine Cel de Sus!... Înseamnă că va trebui să chem la Soroca boierii rămași credincioși lui Ștefăniță-vodă! Părcălabul sigur îi știe!

- Îi știe, da, însă cum spuneam, sunt puțini și puterea lor slabă...

- Atunci ce sugerezi? Îmi pare că ai copt tu ceva și la Stambul n-ai scos o vorbă!... Ai făcut bine. Acolo și iarba are urechi.

- Aflând cum stau lucrurile, am trimis vorbă de taină în Polonia și la doamna Lena și la Ieremia, cel ce a înțeles iute și m-a asigurat că te va aștepta cu niscaiva oșteni în dealurile Covurluiului. Acolo, mai sus de Galați, vor fi și ajutoarele strânse de dumnealui părcălabul Spulber și cele adunate de prin satele din jur, cu mare grijă și fereală de dumnealor Golăi și Pătrașcu...

- Spui tu, Moise, că asta ar putea fi ceasul bun?

- Așa cred, doamne, că ar putea fi!...

Lacome, gândurile îl cuprind fără pic de milă și-l cufundă în tumultul de întrebări, una mai neiertătoare ca alta, una mai fără de răspuns ca multe din ultimele zile... Corabia a zvâcnit brusc și Ion s-a trezit în brațele lui Moise, râzând...

xxx

Pe când au făcut popas lung la cotul Siretului din dreptul cetății Roman, i-a ajuns aproape deodată doi olăcari, unul mai ostenit ca celălalt! Primul era trimis de iscoada lăsată de Moise la Brăila, care-i înștiința că deja a intrat în țară, pe brațul Chilei, oaste otomană, sosită pe iuțile corăbii ce însoțeau venirea lui Ștefan Rareș, fratele lui Ilieș, care, dimpreună cu maica sa, au izbutit să obțină susținerea și numirea lui Ștefan Rareș pe tronul Moldovei.

Cel de-al doilea olăcar, trimis de iscoada lăsată de părcălabul Spul-

ber la Soroca, venise năvală să-i anunțe că nu-i cuminte să treacă pe la Soroca, ci pe dincolo de Nistrul, la adăpost în Polonia...

- Ai văzut cum era cu ceasul cel bun, Moise?

- Văzut, doamne, dar încă nu-i pierdut nimica. Ni se arată că Măria ta te-ai gândit cum se cuvine și că mai trebuie să aduni chiar spre a astupa lăcomia sultanului...

- Și, acum, încotro, credinciosule Golăi?... Pătrașcu?... Spulber?

Cei pomeniți au îngenunchiat pe rând și abia când Ion s-a îmbujorat, certându-i, s-au ridicat.

- Voi chiar mă vedeți deja domn? Ridicați-vă și hai să cugetăm împreună!

- Eu unul cred că pot lega un fir bun... Glasul lui Pătrașcu a rupt tăcerea, incitându-i.

- Feciorul meu cel mare e de curând însoțit cu mezina cneazului de Rostov!... Ne retragem cumiți și fără larmă, fiecare la fieful lui, ca și când nimic nu s-ar fi pornit...

În vremea asta, Măria Sa Ion-Vodă se trage către Rostov, în bună siguranță, la adăpost, pentru zile mai bune.

Ion a tresărit cu toată ființa la apelarea „Măria Sa Ion-Vodă”, începând să adune încă de pe acum parte din grijile pe care le intuia a se îngămădi la ceasul în care va fi totuși în Scaunul Moldovei...

- Îl rog smerit pe bunul Dumnezeu să se milostivească de voi toți, să vă țină întregi sub sfânta Sa ocrotire, până în clipa în care, după câte văd, ați început a crede cu toții: știu și așa va fi! În Scaunul strămoșului meu voi fi la ceas convenit și vai și amar de cei ce cred că vor mai putea năpăstui bucuria acestui pământ binecuvântat. Poporul drept credincios al Moldovei merită bunătate!

Peste tabără s-a așezat degrabă rumoare mare și într-un ceas urmele ei s-au șters cu desăvârșire.

(Capitolul 22 din noul roman al lui Florin Horvath, „Aici, la hotarul furtunilor”, apărut la Editura Ighe-monicon, București, 2023)

Vecin cu Președintele

Viorel GH. TĂUTAN

1 august 2016

Primul meu voiaj transatlantic, cu destinație anticipată, New York, USA, pe calea aerului. Deveneam bunic pentru a treia oară, grație căsătoriei apriori cu o prezumtivă viitoare bunică (Doina Ira), ajunsă la acea dată în agreabilul statut cu o vechime de abia trei luni și o săptămână!

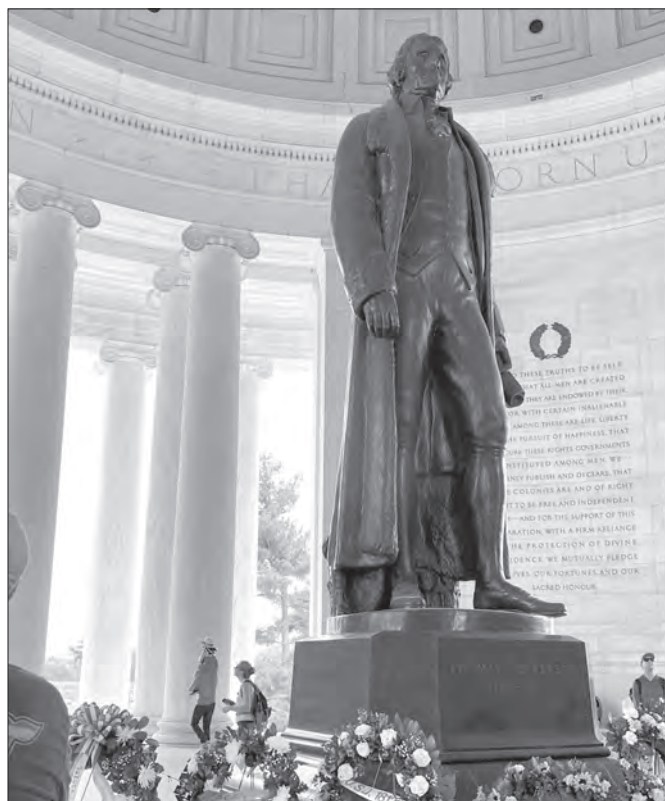
Obținusem viza turistică pentru zece ani. Trebuia onorată, nu-i așa? Episod inclus inevitabil Calendarului celest. N-ai încotro, se cuvine respectat! Deveneam pentru cel puțin un deceniu navetist pe ruta Jibou – New York, via Cluj – München sau București – Frankfurt, conform programărilor companiei de transport aerian Lufthansa.

De atunci, am traversat vastul teritoriu nord-american mai mult pe verticală, spre nord-est, sud-est și sud-vest, când cu avionul, când cu mașina copiilor noștri, împreună cu ei, *off course*, având drept ținte miraculoasele creații ale Marelui Arhitect în bogatul material terestru: plajele din peninsula Florida (de aici am traversat o parte a golfului Mexic, rulând pe o șosea suspendată până în orașelul insular Key West, la casa cu pisici a lui Ernest Hemingway), pentru Arizona cu Marele Canion (împreună cu familiile prietenilor noștri, Duța și Sandu Lazăr, stabiliți în Phoenix),

precum și Cascada Niagara. Dar până să le supunem probei simțurilor, câte detalii mi-au fost argumente ale satisfacției efemere încredințate hârtiei și/sau monitorului, publicate, pe urmă, în paginile revistei noastre *Caiete Silvane*!

Și, pentru că presimt, în plan logic, apropiindu-se inexorabila clipă a „marii treceri”, copiii noștri, Andreea-Liliana și Liviu, au acceptat sugestia supremă și sublimă de a-mi oferi satisfacția prezenței nemijlocite în Capitala politică și administrativă a Statelor Unite

ale Americii, care poartă numele primului Președinte, George Washington, cel care a hotărât stabilirea acesteia între coordonatele geografice cunoscute.

Patru ore au trecut de la startul automobilului din fața blocului newyorkez, până am oprit în dreptul Hotelului 2500 Penn, a Placemakr Experience, aflat pe aceeași „uliță” cu locuința actuală a Președintelui Biden.

Aproximativ 365 de kilometri. Firește, am folosit rețeaua de autostrăzi care traversează unind statele New York, New Jersey, Maryland. Imediat după intrarea noastră în holul hotelului, un concert de claxoane și sirene domină atmosfera, inducând starea de neliniște și curiozitate. Mai mulți agenți ai serviciului de pază și protocol, pe motocicletele Harley-Davidson, făceau „curățenie” în circulația rutieră, precedând în felul acesta automobilul prezidențial în drum spre Casa Albă. Ne-am lăsat bagajele în magazia de la parterul hotelului și am pornit, la rându-ne, *per pedes* către celebra clădire. Nici vorbă de agitație pietonală! Mai degrabă – aglomerație rutieră. Constat o variație arhitecturală uimitoare; nu vedem două clădiri identice, dintre cele foarte înalte, alăturate, ori apropiate.

Washington, D.C. este o metropolă aerisită, cu mari spații între cvartale, arboret ornamental în plină înflorire, bulevarde și străzi largi, monumente spectaculoase, muzee moderne de științe naturale, de istorie, aero-spațial. Am salutat reverențios statuia ecvestră a lui George Washington, amplasată la vreo trei sute de metri de hotelul „nostru”, într-un scuar, pe cele ale lui Abraham Lincoln și Thomas Jefferson în incinta memorialelor omonime. Nu ajung, de bună seamă, trei zile pentru a te încărca emoțional în toate aceste muzee, cum ar fi Memorialele celui de-Al Doilea Război Mondial, al Războiului Coreei, al Războiului din Vietnam, al Holocaustului, al cuceririi spațiului Cosmic etc.

Un fenomen comun, prezent în toate orașele prin care ne-am oprit de-a lungul ultimilor șapte ani: restaurantele și terasele acestora sunt expoziționale înaintea de masă, dar arhipline începând cu orele 17, iar serviciile – ireproșabile.

Revenit la New York, în timpul uneia dintre ieșirile

la aer, am intrat, pentru a nu știu câta oară, într-o librărie instalată nu departe de locuința copiilor noștri. Majoritatea cărților au coperte din carton gros, și sunt editate cu atenție la maniera clasică a tehnoredactării și nu la economia de hârtie, cum se întâmplă să constatăm destul de frecvent la ale noastre. Există niște șabloane editoriale, pe care tipografiile noastre fie nu le cunosc, fie nu le respectă.

Încolo, pare să nu se fi schimbat nimic: veverițele sunt chirașele nelipsite ale arborilor ornamentali, nu poți întâlni prin oraș animale de companie slobode, conducătorii auto sunt calmi, răbdători, politicoși unii față de alții, dar și față de pietoni, copiii sunt protejați preferați, oamenii – îndatoritori.

La revedere, New York, la revedere, America!

Alexandru-
Bogdan
KÜRTI

Timișoara 2023: Promovarea diversității în cultură

Instituțiile partenere în implementarea programului cultural național „Timișoara – Capitală Europeană a Culturii în anul 2023” au pregătit, pentru următoarele șapte luni din 2023, un bogat program de evenimente culturale, concerte în aer liber, piese de teatru în spații neconvenționale, festivaluri sau expoziții interactive. O listă cuprinzătoare, cu evenimentele programate, se poate consulta pe pagina de internet: www.timisoara2023.eu.

Peste 2.500 de artiști vor performa în 30 de spectacole, în medie, în fiecare săptămână, miza fiind dezvoltarea municipiului Timișoara prin cultură. Deschiderea oficială a programului cultural național „Timișoara – Capitală Europeană a Culturii în anul 2023” a avut loc pe 17 februarie 2023. Tema principală este multiculturalitatea zonei Banatului și Transilvaniei, iar sloganul „Shine your light – Light up your city!/ Luminează orașul prin tine!” amintește de anul 1884, când Timișoara a devenit primul oraș din Europa iluminat stradal electric.

În 18 mai, la Sala Multifuncțională a Consiliului Județean Timiș, zece tineri compozitori selectați în cadrul Concursului Național de Compoziție „Retracing Bartók” își vor prezenta lucrările camerale, creații originale, pornind de la o serie de cântece și piese instrumentale arhaice, din colecția realizată de Béla Bartók, în urma cercetărilor sale etnomuzicologice. Proiectul dedicat unuia dintre cei mai importanți compozitori ai secolului trecut este inițiat și curatoriat de „Jazz Updates”, împreună cu pianistul Lucian Ban și cu violistul Mat Maneri. Cei doi artiști stabiliți la New York și-au lansat albumul „Transylvanian Folk Songs” în 18 noiembrie 2022, în Sala „Porolissum” a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

În data de 20 mai, va debuta „Baroque Watermusic” cu o serie de concerte, realizate cu instrumente de epocă, cu muzicieni îmbrăcați în costume de epocă.

Secvență din conferința de presă dedicată expoziției „Brâncuși: surse românești și perspective universale” (www.cjtimis.ro)

Concertele organizate de Asociația „Festivalul Baroc Timișoara” vor avea loc până în luna septembrie inclusiv, pe o ambarcațiune care va traversa Bega, iar publicul va fi prezent pe ambele maluri ale râului.

Cea de-a cincea ediție a Bienalei „Art Encounters – My Rhino is not a Myth. Art-Science-Fictions” va avea loc între 19 mai și 16 iulie. Considerată un reper internațional în rândul evenimentelor de artă contemporană, bienala va fi dedicată intersecției dintre artă, știință și ficțiune, explorând potențialul acestora de a recupera realitatea ca o rețea de procese complexe. Programul va include „tururi ghidate cu artiștii invitați și curatorul bienalei, o conferință despre rolul NFT-urilor (NFT – acronimul de la «Non Fungible Token», care înseamnă un activ digital ce nu poate fi schimbat pe altceva, pentru că acesta este unic, n.r.) în instituțiile culturale și experiențele imersive ale artei cu Auronda Scalera și Alfredo Cramerotti, performance-uri de Arantxa Etcheverria și Anca Munteanu Rimnic, «Cyclops», concert susținut de Carlos Amorales, Enrique Arriaga și Philippe Eustachon, feat. Janiv Oron, tururi cu un tramvai populat de cunoscuta lucrare a artistului Carlos Amorales, *Black Cloud*, un picnic & discuții informale cu artiștii, întâlniri cu spațiile de tip artist run din Timișoara (Avantpost, Balamuc, Baraka, Lapsus, Nava C2, Simultan), precum și lansarea Catalogului Bienalei Art Encounters la Librăria «La Două Bufnițe».

În cadrul proiectului „Dans Nomad”, Asociația „Unfold Motion” va aduce dansul contemporan mai aproape de locuitorii cartierelor timișorene, prin in-

Logoul programului cultural național „Timișoara – Capitală Europeană a Culturii în anul 2023” (www.timisoara2023.eu)

termeniul unor reprezentații coregrafice desfășurate în spațiul public și acompaniate de muzică live. Momentele coregrafice înregistrate în perioada 8-26 mai vor fi prezentate între 27 mai și 3 iunie, sub forma unei expoziții video („Dans Nomad Retrospectiv”) și prin intermediul unui performance de dans („Dans Nomad Introspectiv”).

Multiculturalitatea și familiarizarea publicului spectator cu cele mai noi evenimente teatrale din regiune și nu numai vor fi promovate în cadrul Festivalului Euroregional de Teatru „TESZT”, organizat de Teatrul Maghiar de Stat „Csiky Gergely”. Festivalul organizat între 21 și 28 mai își propune să fie o platformă de schimburi culturale, dar și o invitație la dialog cu artiști și oameni de teatru.

Un alt eveniment interesant este programat între 26 mai și 11 iunie. „Narațiuni Sonore”, organizat de Asociația „Simultan”, constituie un traseu fizic și imaginar care urmărește conștientizarea spațiului urban, trăit, explorat și (re)descoperit, a ecologicului de tip emoțional, acustic, senzorial și social.

„Timișoara 2023 – Capitală Europeană a Culturii în anul 2023” își propune să fie și un spațiu care dezvoltă atitudinea critică și cristalizează o voce ale cărei ecouri vor produce reverberații atât pe plan local, cât și peste hotare. Ana Blandiana este invitată de Universitatea de Vest din Timișoara să conferențieze în cadrul seriei de evenimente grupate sub genericul „La UVT, Cultura este Capitală”. Conferința „De la «Românul s-a născut poet» la «Asta-i poezie!»” este programată pe data de 7 iunie. Instituția de învățământ superior și centrul de cercetare din vestul României a găzduit prelegeri ale unor personalități majore ale artei și științei mondiale, precum cele ale laureaților Premiilor Nobel din domeniul literaturii și chimiei: scriitorul turc Orhan Pamuk (3 aprilie) și cercetătorii francezi Jean-Marie Lehn (11 aprilie) și Jean-Pierre Sauvage (18 mai).

Luna iunie vine cu o sumedenie de festivaluri. Între 16 și 18 iunie, Aeroportul Utilitar „Cioca” va găzdui cea de-a cincea ediție „Flight Festival”, singura manifestare artistică de edutainment (divertisment educațional) din această regiune a Europei, bazându-se pe fuziunea inedită între muzică, artă și tehnologie.

Festivalul „Launmomentdat în parc”, organizat de Asociația „La Figurat”, revine cu a șasea ediție, între 9 și 11 iunie 2023, în Parcul Regina Maria din Timișoara, incluzând concerte, spectacole, ateliere, degustări și alte activități. Scopul festivalului este de a familiariza publicul tânăr cu cele mai recente tendințe din cultura muzicii electronice. Artiștii internaționali anunțați pentru ediția 2023 sunt: Alma Negra live band, Hiroko Hacci, Mad Professor, So, Soichi Terada live și Tapan live band.

Între 28 iunie și 2 iulie va avea loc cea de-a 11-a ediție a „JAZZx”, organizată de Muzeul Național al Banatului, produsă și dezvoltată de Asociația „Centrul Cultural PLAI”. În cadrul festivalului dedicat muzicii

„Biennial Art Encounters: My Rhino is not a myth. Art-Science-Fiction” (www.timisoara2023.eu)

jazz și influențelor sale, publicul va avea ocazia să asculte un spectru divers de stiluri muzicale, de la jazz modern și fusion, până la soul.

Tot în luna iunie va fi organizat și Festivalul „Impuls”, de către Institutul Francez Timișoara și Asociația „Unfold Motion”, care își propune să folosească artele spectacolului și arhitectura participativă pentru a dezvolta noi modele de acțiune pentru a promova participarea activă la împărtășirea unor valori europene comune, precum respectul, solidaritatea și incluziunea. Vor participa artiștii și arhitecții francezi din Asociația „Le Plus Petit Cirque du Monde” și jurnaliștii de la „Radio Live”.

Între 19 iunie și 19 iulie se va putea vizita la Galeria „Jecza” expoziția de sculptură „(La) Limitele Reprezentării”, organizată de Fundația Interart Triade. În cadrul expoziției, care își propune să aducă în centrul atenției periferia consolidată istoric a unor grupuri culturale semnificative atât istoric, cât și etnic, vor prezenta lucrări artiști născuți, educați și activi din zona Banatului și Transilvaniei.

Renumitul actor american John Malkovich va urca pe scena Teatrului Național „Mihai Eminescu”. În 23 iulie, pe scena teatrului timișorean va interpreta rolul unui criminal în serie, în piesa „The Infernal Comedy”, în regia lui Michael Sturminger.

Unul dintre momentele principale ale programului cultural „Timișoara – Capitală Europeană a Culturii în anul 2023”, spectacolul de teatru cu marionete gigantice și muzică live „Tinerete Fără Bătrânețe și Viață Fără de Moarte” este programat între 25 și 30 iulie. Organizat de Asociația „Prin Banat”, spectacolul inspirat de povestea omonimă culeasă de Petre Ispirescu în anul 1862 „redă o poveste a supranaturalului folcloric românesc, despre filosofia mitologică, nemurire, fericire, viață și moarte. De la personajele mitologice specifice basmelor românești, până la aranjamentul publicului, spectacolul reușește să pună în valoare cunoscutul basm românesc cu toate subînțeleșurile sale, dar și să aducă în prim-plan importanța interpretării lui în contemporaneitate”.

Unul dintre cele mai importante evenimente culturale din Europa Centrală și de Est din anul curent

și punctul culminant al programului cultural național „Timișoara – Capitală Europeană a Culturii în anul 2023” va avea loc în luna septembrie. Expoziția „Brâncuși: surse românești și perspective universale”, organizată de Consiliul Județean Timiș, Muzeul Național de Artă Timișoara, Fundația Art Encounters, în parteneriat cu Institutul Francez din România, va fi găzduită în perioada 30 septembrie 2023 – 28 ianuarie 2024 de către instituția muzeală amplasată în Palatul Baroc din Piața Unirii din Timișoara. Ampla expoziție dedicată pionierului sculpturii moderniste va aduce în fața publicului peste o sută de opere brâncușiene, multe dintre acestea fiind expuse pentru prima dată în România. Conform organizatorilor, expoziția va reuni sculpturi emblematică din perioada de maturitate a artistului, de la mari muzee ale lumii, precum Centrul Pompidou sau Tate Gallery, dar și din tinerețea acestuia, din colecții muzeale și private din România.

Între 1 septembrie și 29 octombrie, Asociația „Prin Banat” va propune o multitudine de evenimente în cadrul Festivalului „Cămine în mișcare”. Poveștile adevărate legate de fenomenul migrației ca o realitate din trecutul și prezentul Banatului și al Europei vor fi transpuse în diverse forme de artă (spectacole de teatru, proiecții de film documentar, conferințe, expoziții de artă naivă și tururi ghidate) și prezentate publicului larg.

Un alt festival va avea loc între 22 și 24 septembrie. Asociația „La Figurat” va organiza Festivalul „Sabotage”, care va aduce împreună artiști cu experiențe și convingeri diferite, punând în evidență schimburile culturale dintre aceștia.

Între 20 și 30 septembrie, Teatrul German de Stat Timișoara va găzdui cea de-a noua ediție a Festivalului European de Teatru „Eurothalia”, care își propune să exploateze tendințele inovatoare, europene, din artele spectacolului, și să prezinte forme teatrale diverse precum: dramaturgie contemporană sau texte clasice montate într-un stil contemporan, teatru documentar sau teatru cu mize socio-politice, teatru de animație sau teatru de marionete, formate teatrale inovatoare exprimate prin intermediul noilor media și al elementelor performative.

Timp de două luni, între 1 octombrie și 30 noiembrie, va avea loc ediția a treia a stagiunii de dans contemporan „DINAM”, ce va include zece spectacole de dans contemporan (trei producții locale, cinci producții naționale și două producții internaționale).

„Tinerete fără Bătrânețe și Viață fără de Moarte”

(www.timisoara2023.eu)

Reprezențațiile vor fi succedate de sesiuni de întrebări și răspunsuri cu artiștii invitați. Stagiunea își propune să dezvolte noi audiențe pentru domeniul dansului contemporan și să pună bazele accesibilizării unei oferte culturale constante pentru publicul consumator de spectacole de dans contemporan și evenimente corelate cu acesta.

Între 13 și 15 octombrie, Muzeul de Transport Public „Corneliu Mikloși” va găzdui festivalul de gastronomie artizanală „La Pas”. Evenimentul organizat de Centrul de Resurse pentru Inițiative Etice și Solidare va aduce împreună peste 50 de artizani și va include un program artistic complex, cu artiști locali, din țară, precum și din Ungaria, Italia și Portugalia.

Între 26 și 29 octombrie, Asociația „La Figurat” va organiza târgul de publicații independente „Sit+Read Artbook Fair”, cu invitați naționali și internaționali, expoziții, ateliere, conferințe, proiecții de film, având ca principal obiectiv promovarea tiparului independent. Vor fi promovați tinerii artiști din zona creativă, cu accent pe ilustrație, grafică de carte, fotografie, benzi desenate, afișe sau publicații în serie limitată.

Programul cultural național „Timișoara – Capitală Europeană a Culturii în anul 2023” este implementat de către Primăria Municipiului Timișoara, Consiliul Județean Timiș, Ministerul Culturii și Asociația „Timișoara 2023”, evenimentele fiind realizate preponderent de către operatori culturali din orașul de pe Bega. Timișoara, al doilea oraș din România desemnat Capitală Culturală, după Sibiu în anul 2007, împarte în 2023 titlul onorific conferit de Parlamentul European cu orașele Veszprém din Ungaria și Elefsina din Grecia.

Mică statuie metaforică lui Lucian Perța

Corina ȘTIRB COOPER

Lucian Perța (născut la 23 noiembrie 1953, în Gâlgău, județul Sălaj) este un scriitor și poet român, considerat de criticul literar Gheorghe Gri-gurcu, dar și de regretații Laurențiu Ulici și Marin Mincu drept cel mai mare parodist al României.

Editura „Caiete Silvane” i-a publicat două volume de parodii, *Poeme paralele I* (2012) și *Poeme paralele II* (2021), din abundența de materiale pe care Lucian Perța le publică lună de lună în rubrica sa permanentă din revista „Caiete Silvane”.

Poetul și parodistul ne-a făcut onoarea de a participa, în luna martie, la ediția din 2023 a Zilelor revistei „Caiete Silvane”. Creațiile lui au mereu calitatea de a destinde atmosfera, de a pune zâmbete pe fețele tuturor celor care le citesc sau le ascultă și de isca surprindere. Surprindere pentru subtilitatea de care dă dovadă în cunoașterea intimă a poemului, dar și a poetului. „Ei (parodiștii) au talent literar, dar și o știință nu doar de a face versuri, ci de a intra în pielea poemului sau – mă rog – în pielea poezilor de meserie. La izvoare, parodia – după cum zice dicționarul – este o imitație (neizbutită) sau o caricatură a originalului, un fel de bătaie de joc. Sau o bătaie de șa, să se prindă cineva. Cineva tot se prinde – de ceva – până la urmă. Dar creația poezilor parodici nu-i deloc o bătaie de joc la adresa poeziei. E o creație literară în care – cum se spune – se preiau temele, motivele și mijloacele artistice ale unei opere literare sau ale unui autor, cu scopul de a obține efecte comice. Intențiile satirice nu au scopul de a demonstra lipsa de valoare a unui text poetic. Sau literar, în general. Dimpotrivă. Poezii parodice de care vorbim se apropie de o poezie pentru a-i... impune valoarea, sau, cel puțin, pentru a o recunoaște. Și a se juca, într-un fel, cu... valoarea ei”, caracterizează Olimpiu Nușfelean parodistul și parodia, în prefața volumului *Cu poezia în mișcare*, de Lucian Perța (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2021).

Editorul *Poemelor paralele II*, Daniel Săuca, crede că Lucian Perța ar merita o statuie. În prefața respectivului volum, s-a gândit „ca aceste rânduri să fie o parodie... la parodist. Nu mi-a ieșit. E și acesta un semn despre vechea rânduială literară, așezată, care spune, în «traducere liberă» pentru «condeierii» mai noi, și să nu te apuci să scrii, să abordezi un gen, dacă nu te pricepi. Și, vai... Îl prețuiesc pe Lucian Perța și pentru un aspect poate mai puțin evident. Mă întrebam oare câtă

poezie românească a citit de-a lungul vieții pentru a-și scrie parodiile. Destul de probabil, cantitatea e greu comensurabilă. Lucian Perța lucrează cu «materialul clientului», dar și cu formele ironiei. Iar ironia nu are legătură, cum se știe, cu vulgaritatea ori cu prostul-gust. Nu știu dacă la Vișeu de Sus lui Lucian Perța i se va ridica măcar un bust. Aș îndrăzni să afirm că domnia sa merită o statuie... literară măcar din partea confrăților, dacă nu cumva Lucian Perța e chiar... o statuie în viață (ei, uită cum mă atrag mrejele parodiei...)”

„Lucian Perța este un fenomen demn de Cartea recordurilor. Originalitatea sa nu rezidă doar din miile de parodii pe care le-a scris, deși cred că și din această perspectivă strict statistică este un performer. Ceea ce la alții este un semn de grafomanie, la Lucian Perța avem de-a face cu preaplinul unui talent poetic de excepție. Parodistul, cel hăruiat de bunăseamă, nu este un imitator. Lucian Perța nu pastîșează, ci recrează o poezie în spiritul autorului prim. Parodiile sale respectă întru totul ritmul originalului, pliindu-se nu doar pe fiecare autor în parte, ci și pe fiecare poezie, ba chiar pe fiecare vers în parte. Și tocmai în asta constă originalitatea lui Lucian Perța: parodiile sale nu seamănă între ele, ci rezonează cu originalul de la care pornesc, grație unui talent cameleon de a se (re)configura de fiecare dată când se așază la masa de scris. Nu vreau să-i dau idei, dar sunt convins că, dacă și-ar propune, Lucian Perța ar fi în stare să parodieze cu succes până și cartea de telefon”, zice Ioan-Pavel Azap în prefața unei alte culegeri de parodii perțiene, *Cu parodia la tribună* (Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2022).

Iris Király

Speranța ultimului pas

Fiecare pas care îmi
înțepă tălpile aici,
departe de casă,

se simte ca ultimul pas
pe care fiecare pasăre
îl face înainte de a-și lua

zborul:

acut, nesigur și infinit,
dar liber de orice așteptare.

Pe frontul de nord al nostalgiei

Visuri cât munții, acoperite de pădăii
și iubire îndeajuns de multă, legată cu
rădăcinile campanulelor peste poienile
mereu verzi, așa se înnoadă dorul meu

de măduva oaselor, indispensabilă
supraviețuirii, devenind mecanismul
crud care mă ține în mișcare, aici,

pe frontul de nord al nostalgiei.

Râsetul copilului

Râsetul copilului cuprins în mrejele
jocului său imaginar pare
să prevestească, oarecum, iminența
tăcerii fiecărui adult abolit de viața sa

– atât de reală –

Îmbrățișarea blândă a unui copil
în joaca sa te duce cu gândul la

iertare, o lecție atât de crudă
în lumea noastră ținută în loc
de ură și dezamăgire.

Mi-aș dori ca fiecare din noi să

își poată țină copilul de mână
și să îi amintească de puterea

sensibilului,

de aventura eternă a curiozității care
se risipește printre golurile trupului
odată ce geniul copilului dispare din noi,

acest suflet drag care nici măcar nu
știe câtă bunătate se găsește în ochii
fiecăruia dintre noi înainte de a deveni
adulți responsabili cu viețile noastre

atât de reale, și totuși, atât de goale de noi.

Parodie de Lucian Perța

Iris Király

Pe frontul de nord al poeziei (după poezia **Pe frontul de nord al nostalgiei**)

Mi-am făcut visuri și-n norvegiană și-n engleză,
încă din studenție, îndeajuns de pertinente,
și de rădăcinile lor, după cure de dor și asceză
mi s-au înnodat versuri în inspirate momente.

Mă dispensez de ele și vi le dau cadou,
anunțându-vă cu multă plăcere
că **între liniște și tăcere***

pe frontul de nord al poeziei – nimic nou!

*Cuvintele scrise cu **bold** reprezintă sau fac
referire la titlul de volum al autoarei.

Radu Chioorean

A mai trecut

un an de când ai murit
 și fiecare an sunt 365 de zile
 lungi cât un metru și jumătate de fier
 cu brațele larg deschise în neant
 am așezat fiecare mormânt
 la marginea mării
 să treacă valurile
 să treacă fiecare picătură de apă
 peste un gol a cărui profunzime
 am devenit eu
 încă mai aștept să-mi spui
 că m-ai mințit
 că ți-ai găsit o stea de unde să
 te joci cu mine de-a viața și moartea
 de unde mă privești cu atâta
 putere
 și într-o zi o să cobori
 mai frumoasă
 ca să te iert

Acum

apele pe care le-am întins
 s-au întors la mine
 mai tinere
 mă spală de secetă
 mă curăță de tăișul sabiei
 îneacă cușca de patimi
 rup lacătul din piept
 îmi cântă dinăuntru
 purtându-mi trecerea prin
 ochii unui copil

într-o lume de eșafod
 și începuturi umane

fiecare cuvânt atârnă de ștreang
 printre strigăte de lut
 se aprinde focul
 din mormântul nopții
 pe rug arde
 prima jumătate a mea

stau pe cenușa mândriei
 în adâncul pădurii de zăpadă
 învelesc urmele
 mieilor ce s-au oprit din plâns
 vârfurile degetelor se înalță
 dincolo de margini
 peste lumina tulbure
 sărutând
 prima treaptă de cer
 nu-mi mai trebuie oglindă
 acum mă văd în El

Apa

apa a înviat
 deschide cercul minții
 curge pe oasele bătrâne
 și firele transparente de sânge
 inundă retina cu imagini zidite
 urcă pe albia ființei
 trecem în formații de unu sau trei
 brăzdând durerea cu plugul nopții

prin fereastra înzăpezită
 se întrevește o mântuire
 patru ramuri de măslin
 patru tigri sărind peste ziuă
 cel de jos
 sfârtecând carnea
 până la dumnezeire

Liliana Bădărău

la teatru

Jucând aceeași dramă pentru morți
ce-i gazdă bolii nu ființii
actorii mint fără pauze
o tragedie vărsată-n pământ
pe-o scenă de scânduri uscate
din lespezi cuvintele
n-au chip să scape
cu partea lor de vină
sacră suflarea tăiată
stau s-o stingă
ca de-o răceală a urii tăinuită
dar legi pedepse nu-s
ca-mpotrivire celor ce iubesc
ci-s doar actori mici
fără mister

schimonosite figuri
de măști strâmbe
cu ochii livizi ca de strigoi
lungesc peste noapte
un dans grotesc
emoția-i departe
la vocea-i spartă
și zeii au asurzit
slabi de inger
se-aude-n depărtări un chiot
spre masa mirilor bătrâni
se urlă veselie fără rost
cum cântecul de horă
la nuntă-n post

fi-va să fie?

Ioan-Vasile Bulgărean

Limbajul clopotelor

În seară, târziu,
doar rugăciunea către Tine
îmi mai dă speranța zilei de mâine,
iar clopotele,
mă scot din amorțeală,

fără să știu să disting
limbajul lor...
E vecernie, e rugăciune,
e nuntă, e foc sau e mort?
A doua zi
am uitat ce am visat
iar amintirile o iau de la capăt
cătredre infinitul
existenței Universului
din care, vremelnic,
fac și eu parte.
Limbajul clopotelor
se pierde
peste dealurile copilăriei mele
iar concertul lor devine
tonul muzicii pământului
care valsează printre stele.
Noapte bună.

Vasile Hatos

Bătrânul

Pe ulițele satului se vede un bătrân
Venind încet în cârje ca un câine fără stăpân,
Se apropie de mine, îl salut zâmbind,
Și-n viforul vremii parcă-l aud plângând!
Trecea pe lângă mine ca vântul de ușor
Și-n tăcerea vieții schimbăm salutul în zbor.
Cuprins de vraja serii, mergea tăcut, agale,
Lăsând în urmă trecutul înscris pe a sa cale.
Cu capul plecat, se oprea din când în când,
Privind la drumul ce-l avea de parcurs în gând,
Împovărat de soartă, nevoi, și gânditor,
Era frumos bătrânul ca lampa ce arde seara în
pridvor.
Luminos ca gândul, plăcut era-n priviri,
Copilul din copilărie îl visa-n simțiri,
Cu mâna pe o cârjă, cealaltă rezemată,
Se opintea bătrânul oftând din beregată.
Lăsându-se într-o parte, se odihnea puțin,
Of... drumul lui spre casă era mereu un chin.
Obosit de lume, de bolile ce le avea,
Era mereu departe în gândirea sa,
Dar aproape de Dumnezeu său,
Spunând o rugăciune, se apropie de pârâu.
Trecând din lumea vie spre o altă viață,
Trecutul fiind legat de viitor c-un fir de ață.
El aștepta să moară, să plece într-o altă lume,
Dorul de viață încet, încet apune.

Expoziție Ex Libris Balajti Károly

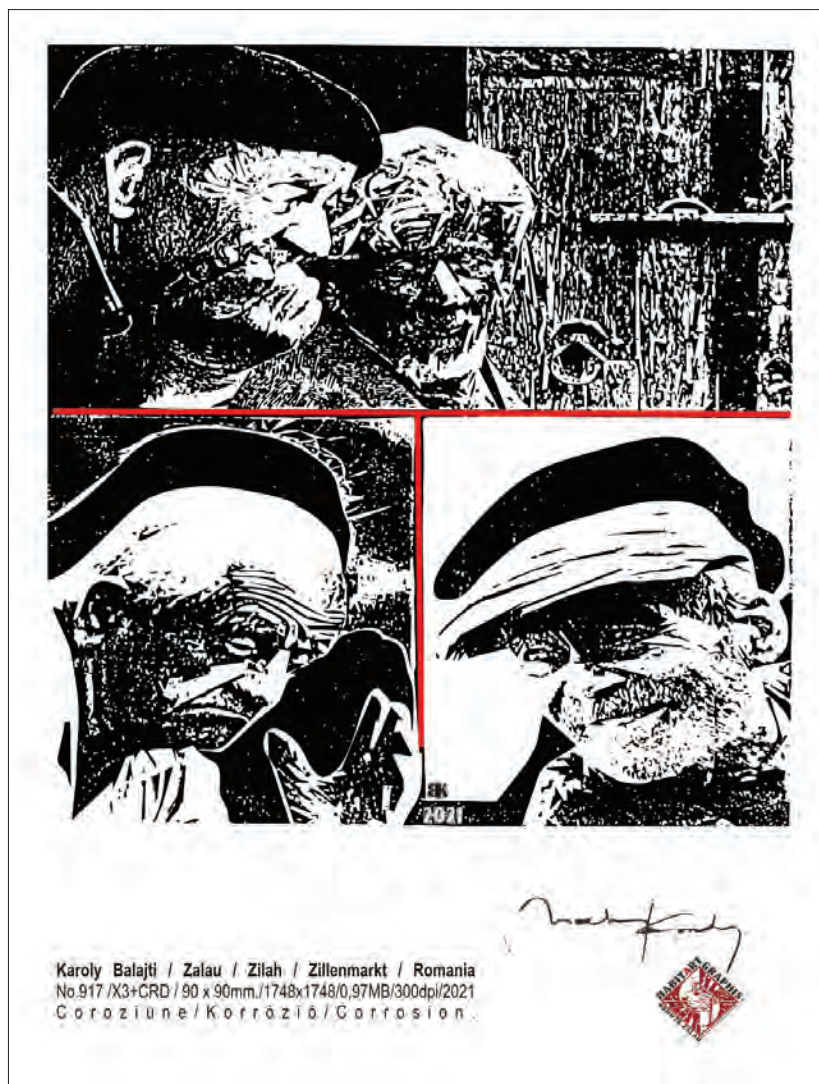
Vernisajul expoziției a avut loc joi, 4 mai 2023, la Sala Porolissum a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, în cadrul Festivalului internațional „Primăvara Poeziei/ A Költészet Tavasz/ Spring of Poetry”, ediția a 21-a, 2023.

Balajti Károly este membru fondator al Asociației Române pentru Ex Libris, formată în 1995, dar activitatea sa de grafician este mai veche. Născut la Oradea în 23 ianuarie 1948, la timpul convenit a urmat studii superioare de arhitectură (1966-69), apoi de grafică-design (1973-76), la Cluj-Napoca, respectiv din anul 1969 este la Zalău, unde putem spune că îndeplinește un rol creator și un rol organizator pentru mișcarea de artă plastică, fiind acel *grain* de cristal, de atâtea ori util pentru a atrage și a forma un mediu cultural. Pentru activitatea sa este recunoscut și cuprins în dicționarul „Oameni de seamă ai Sălajului”, editat de Biblioteca Județeană „I.S. Bădescu” din

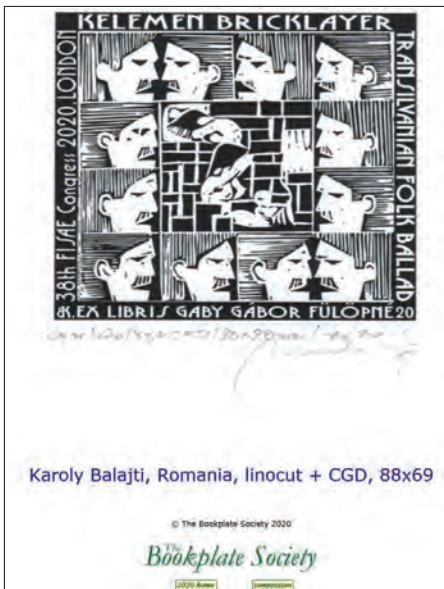
Zalău, 2004 și apare în cartea „Maghiarii din Sălaj”, Editura Kriterion, 1999. Despre grafica sa au apărut articole pozitive în Buletinul A.R.E.L. „Ex Libris românesc” de la Oradea, în revistele „Silvania” și „Cetatea culturală”, apreciindu-i judicios creațiile grafice. Acestea au cunoscut o bună circulație în expoziții din țară (la Oradea, Bacău, Brăila, Zalău, Arad, Botoșani, Cluj), sau peste hotare (la Boston, Belgrad, Pescara, Melo, Bratislava).

Lucrările grafice ale lui Balajti Károly aparțin de categoria de Ex Libris, grafică mică, tehnicile utilizate fiind gravuri în linoleum, gravură în metal, grafică de tip colaj, respectiv grafică digitală. În toate aceste tehnici, care au fost folosite în general succesiv, se recunoaște formația fundamentală de arhitect a artistului plastic Balajti Károly, care are tendința de a construi încheieri plastice cu valoare de simbol, fiind un grafician de simboluri în construcții scheletate, cu goluri și plinuri, mobilate cu artifexuri ornamentale. Balajti Károly găsește astfel soluții plastice pentru a abstractiza imagini în volumetrii interesante, adesea casetate, cu suprafețe de martor, repetabile, în care plasează grile filigranate, umbre geometrizate, prin care stratifică imaginea de ansamblu și-i dau adâncime și tensiunea mesajului. Imaginile sale devin astfel construcții etajate, capătă perspectivă, sunt secvențiale, generează apropieri și depărtări, ridicări și căderi, formează un stil grafic, ușor de recunoscut, care ține de mijloacele de expresie ale repetiției și insistenței, cu mijloacele graficii nefigurative, dominant ornamentală.

Dintre simbolurile pe care autorul le preferă și cu care își personalizează construcțiile grafice, se repetă ochiul, geometrizat în felurite chipuri, zidul, aripa, mâna, romb, pătratul, cercul, sau fragmente ale acestora. Grafica sa figurativă este dominată de preocuparea de a interpreta portrete de scriitori. Balajti Károly a dedicat numeroase Ex Librisuri unor teme, grefate pe chipul și numele scriitorilor Tristan Tzara, József Attila, Mihai Eminescu, George Bacovia, Vasile Alexandri, Horváth Imre, Liviu Rebreanu, Ady Endre, Ioan Slavici, George Călinescu sau Ion Creangă. A dedicat numeroase compoziții grafice unor biblioteci sau unor evenimente din mișcarea internațională de Ex

Károly Balajti / Zalău / Zilah / Zillenmarkt / Romania
No.917 /X3+CRD / 90 x 90mm./1748x1748/0,97MB/300dpi/2021
Coroziune/ Korrózió/ Corrosion

Libris, precum sunt congresele F.I.S.A.E., ori marile aniversări culturale ale anilor din urmă. Un sector complementar din expoziție îl constituie copertele de cărți și reviste, concepute în anii 2002-2005, remarcabile prin armonia culorilor și acuratețea de vitraliu a compunerii.

În mod special ne atrage atenția grafica de calculator, care domină în expoziție, reia simbolurile anterioare din alb-negru și le transpune în policromie, făcându-le mai expresive, cu un veștmânt stilistic nou,

mai profund. În concluzie, vedem în lucrările lui Balajti Károly o grafică de simboluri, uneori tratate secvențial, care transportă un mesaj intelectual puternic și impresionează vizual, atât din construcția imaginii, cât și din înzestrarea sa ornamentală. Cu această operă grafică, Balajti Károly îmbogățește mediumul cultural al Zalăului și este totodată o personalitate cu stil propriu în mișcarea de Ex Libris din România.

Preluat din Constantin MĂLINAȘ (2005)

Mirel MATYAS

Cutia cu amintiri (4)

Destinul unei familii din Zalău, la cumpăna secolelor XIX și XX

Organizarea Armatei Austro-Ungare

La începutul războiului, Armata a 2-a era condusă de generalul Eduard Freiherr von Böhm-Ermolli (1856-1941). Născut în orașul italian Ancona, a fost instruit la școala de cadetși din St. Pölten și la Academia Militară din Wiener Neustadt. A intrat în serviciu la 1 septembrie 1885 ca locotenent de dragoni. A trecut prin toate gradele militare până a fost promovat general de cavalerie în 1912 și a fost numit general de comandă a Corpului I de armată Cracovia. În 1914 a fost numit la comanda Armatei a 2-a și urma să intre în război pe frontul sârbesc. Însă după mobilizarea Imperiului Rus, Armata a 2-a a fost redirecționată pe frontul rusesc pentru a întări armata Germaniei. În septembrie 1915 a primit comanda grupului de armate Böhm-Ermolli.

Din grupul de armate Böhm-Ermolli făceau parte Corpul XII de Armată Sibiu, Corpul III de Armată Graz, Corpul VII de Armată Timișoara și Corpul IV de Armată Budapesta. Corpul XII de Armată Sibiu, în care se afla și unitatea militară a lui Kun István, era format din Divizia 16 Infanterie (16 ID) Brașov, condusă de feldmareșal-locotenent Franz Paukert, Divizia 35 Infanterie (35 ID) Cluj, condusă de feldmareșal-locotenent Viktor Njegovan și Divizia de Honvezi 38 (38 HID) Cluj, condusă de feldmareșal-locotenent Johann freih. Karg v. Bebenburg. La rândul ei, Divizia 16 Infanterie are în structură Brigada 31 Infanterie (comandant Ernst Dieterich) formată din Regimentele 2 și 82; Brigada 32 Infanterie (comandant Anton

Goldbach) formată din Regimentele 31 și 64; Diviziile de Cavalerie 3 și 4 având în subordine Regimentul 2 Honvezi; FA Brigada 16 (comandant Konstanz Dobler v.Friedburg).¹

Divizia 16 Infanterie, cea care ne interesează pe noi, îl avea în frunte pe Georg Schariczzer. Este cel care la începutul războiului, în 1914, și-a condus cu succes brigada din cadrul Diviziei 14 Infanterie a Armatei 1 imperiale, în bătălia de la Krásnik. Atunci Regimentul 76 din subordinea sa, condus de colonelul Boeriu a luat cu asalt înălțimile de la Policha, pe 23 august 1914. În urma acestui succes, Schariczzer a fost decorat la 21 septembrie 1914 cu Crucea de Cavaler al Ordinului Maria Tereza. În septembrie 1914, Schariczzer a luat comanda Corpului XII de Divizii, care a trebuit să se retragă de la Sanok după înfrângerea de la Wereszyca. În toamna anului 1914, Corpul de Divizii XII cu Diviziile 16 și 35 Infanterie s-a deplasat în Polonia rusă. La data de 24 decembrie 1914, Schariczzer a fost promovat la gradul de feldmareșal-locotenent, Divizia 16 Infanterie aflându-se la comanda noului comandant de corp de armată general Johann von Henriquez.²

Așadar, soldatul Kun István făcea parte din Compania a 15-a, Regimentul 64 Orăștie, parte a Brigăzii 32 Infanterie, care la rândul ei era încadrată în Divizia 16 Infanterie.

Corespondența lui Kun István cu familia sa din Zalău (martie-aprilie 1915)

După cele cinci cărți poștale militare și cele opt fotografii trimise de Kun István la Zalău, în toamna și iarna anului 1914, urmează o lungă pauză în care nu mai găsim nicio scrisoare expediată de către acesta. Cu siguranță a continuat să scrie, poate săptămânal, poa-

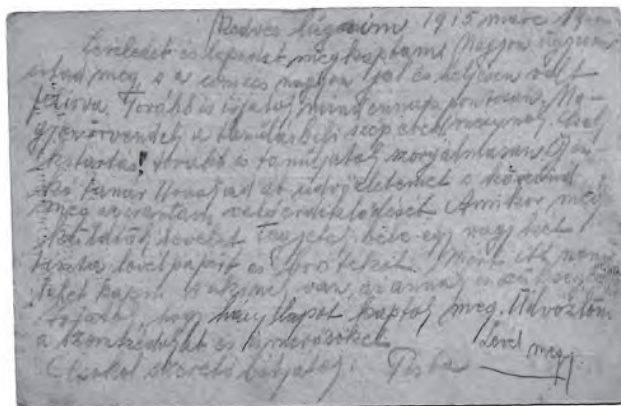
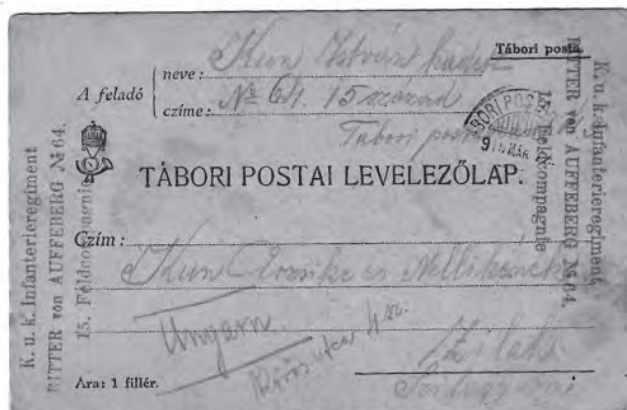

Foto 1_cp 19 martie 1915 - destinatar Nellike și Erzsike

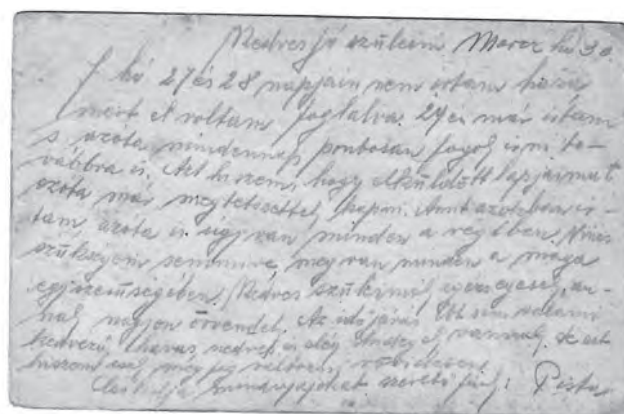
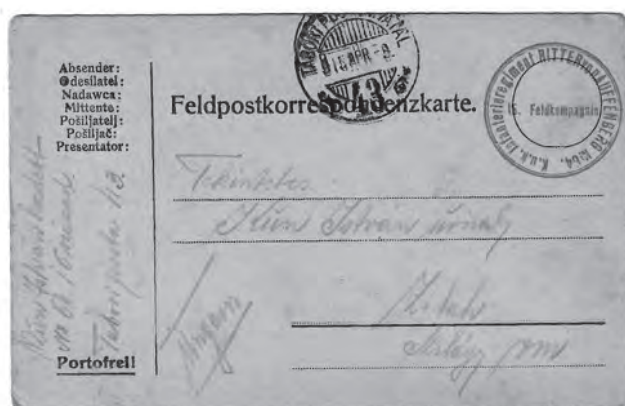

Foto 2_cp 30 martie 1915 - ștampila rotundă de cenzură

te chiar zilnic, însă scrisorile s-au pierdut. Sau poate că au fost oprite de cenzura militară. Cert este că în cutia cu amintiri este un „gol” între decembrie 1914 și martie 1915.

Abia în primăvara anului următor, în martie 1915, regăsim în „cutia cu amintiri” cărți poștale expediate de către soldat. De altfel, anul 1915 este cel mai bogat în ceea ce privește corespondența expedită atât de pe front, cât și de la Zalău. În luna martie au fost expediate de la Zalău spre front și viceversa un număr de 19 cărți poștale, cel puțin atâtea au supraviețuit până în zilele noastre. Dintre acestea, 14 au fost expediate de soldat și 5 de către membrii familiei sale (una scrisă de mamă, două de surioara cea mică, Nellike, și două scrise de surioara cea mare, Erzsike). Dintre cele 14 cărți poștale expediate de cadetul Kun István, trei sunt duble, în sensul că a folosit de trei ori câte două cărți poștale, prinse împreună cu ață. A folosit această tehnică pentru că nu încăpea pe câte un singur formular ceea ce avea de scris.

În luna aprilie 1915 au fost expediate un număr de 18 cărți poștale, după cum urmează: opt cărți poștale au fost expediate din Zalău de către membrii familiei Kun (trei scrise de Nellike, patru scrise de Erzsike și una scrisă de tatăl său), șase cărți poștale au fost expediate de către soldat către Zalău (cinci adresate tatălui și una adresată surorii sale, Erzsike), respectiv patru cărți poștale expediate de către cunoscuți spre soldatul Kun István (două sunt expediate din Viena, una din Budapesta și una din Zalău).

În ce privește tipul de cărți poștale folosite în corespondența din lunile martie-aprilie 1915, predomină cărțile poștale militare maghiare (Tábori Posta Levelezőlap), acestea fiind în număr de 30 (17 expediate în luna martie 1915 și 13 expediate în luna aprilie 1915). Mai avem un număr de opt cărți poștale austriece (Feldpostkorrespondenzkarte), două expediate în luna martie și șase în luna aprilie.

Pe toate scrisorile (cărțile poștale) expediate din Zalău, la adresa destinatarului apare apelativul „kadett”. Chiar el însuși așa se semnează la rubrica expeditor „Kun István kadett, No. 64, 15 század, Tábori Postahiv:

43” („cadetul Kun István, Regimentul 64, Compania a 15-a, Poșta Militară 43”). Asta înseamnă că era cadetul Școlii de Ofițeri, adică era încă în perioada de școală/instrucție pentru a deveni ofițer al Armatei Austro-Ungare.

La data de 27 februarie 1915, cadetul Kun István scria: „Dragii mei Părinți buni! În sfârșit am ajuns la noul post. Situația este foarte favorabilă, e mult mai bine, decât mi-am închipuit. Nu aveți motive de îngrijorare. Sunt perfect sănătos. Vă rog să-mi scrieți pe adresa exactă de pe cealaltă parte, dar să fie numai chestiuni de familie. Salutări la vecini și prieteni. Situația mea este foarte bună. Vă sărută pe toți fiul vostru iubitor, Pista. La 27 februarie 1915.”³ Cartea poștală a fost expedită spre Zalău la data de 2 martie 1915, așa cum apare pe ștampila Poștei Militare și, probabil, a ajuns câteva zile mai târziu. Kun István își sfătuiește familia să se rezume doar la probleme de familie, ceea ce denotă că știa de faptul că scrisorile erau cenzurate. Dacă el sau familia scriau lucruri pe care oficialii armatei considerau că nu trebuie spuse, fie că făceau referire la amplasarea unităților militare în cazul soldatului, fie că cei de acasă relatau anumite fapte de natură politică ce puneau sub semnul întrebării războiul, scrisorile nu mai ajungeau la destinație. Așa că erau mai importante veștile de acasă, fie ele și reduse la banalitate.

Așa cum se va vedea în continuare, cei de acasă se mărgineau să relateze problemele strict familiare, în timp ce în corespondența soldatului dominau relaturile „de bine”. Uneori, scrisorile lui Kun István erau scurte, expeditiv. Asta putea să însemne că subunitatea lui era prinsă în toiul luptelor sau că era ocupat cu instrucția. Alteori, avea timp să scrie ceva mai mult. În trei situații a scris atât de mult încât a fost nevoie să lege împreună câte două cărți poștale tipizate. Acestea au fost prinse la colțurile de sus cu ață de croitorie. Aceste epistole lungi au fost expediate la începutul lunii martie 1915. Într-una dintre scrisori, datată 2 martie 1915, scria: „Dragii mei Părinți! La 2 martie 1915. Până acum v-am trimis două cărți poștale, cred că le-ați primit deja. Am scris în ele, că date fiind circumstanțele, situația mea e bună, comodă. Alimentația e de primă ca-

litate. Primum hrană bună, ciocolată, țigări, ceai și rom, deci toate cele necesare. Nici nu ne plictisim, am un prieten locotenent în companie, cu care am fost coleg de clasă la Zalău, timp de patru ani. O să vă scriu în fiecare sau în fiecare a doua zi⁴, fiți liniștiți, dragii mei părinți. Vă rog doar, dragii mei părinți, să-mi răspundeți cât puteți de repede, pentru că aici cea mai mare bucurie este când primești scrisoare de acasă sau auzi o veste bună. Deocamdată nu am nevoie de nimic. Avem parte de vreme foarte frumoasă, de primăvară însoțită. Pe data de întâi și doi a nins, dar nu e frig deloc. Când ne întâlnim o să vă povestesc și frumoasele aventuri trăite. Cărțile poștale trimise în timpul călătoriei cred că le-ați primit toate. Rogu-vă, scrieți-mi și despre astea. Aștept scrisoarea voastră. Salutări prietenilor: tanti Seres, Merza, Kovács etc. Aștept să-mi scrie și surioarele. Vă sărută pe toți fiul vostru iubitor. Pista.⁵

În perioada aceasta, ostilitățile pe frontul de est erau în plină desfășurare. Ziarul local *Szilágyság* publica periodic la rubrica *Krónika* știri de pe front. Desigur, cele relatate erau cenzurate de către autorități. Astfel aflăm că pe 27 februarie 1915, „rușii s-au retras complet din Bucovina. Lupte grele în sud-estul Galiciiei.”⁶ Sau, la 1 martie 1915: „Au loc lupte minore cu tunuri în Polonia și în vestul Galiciiei. Lupte grele între trupe în zonele de la sud de Nistru. În partea de vest a frontului din Carpați, trupele noastre avansează cu succes.”⁷ În aceeași ediție a ziarului apare și anunțul potrivit căruia Ministerul Apărării intenționează să efectueze un recensământ al celor născuți în anii 1873-1877. Se pregătea mobilizarea unor noi contingente. Într-un alt articol⁸ se arată că în condițiile în care forța de muncă din agricultură este diminuată ca urmare a concentrării tinerilor, comandamentul armatei va permite o permisie de 14 zile celor care sunt concentrați în trupe de rezervă, pentru a sprijini lucrările agricole de primăvară. Vremurile sunt grele și pentru cei rămași acasă. Asociația Femeilor din Zalău solicită populației să contribuie în măsura în care poate și să doneze diverse alimente pentru bolnavii și răniții aflați în convalescență.⁹

Vremea la început de martie 1915 a fost capricioasă. În ziarul *Szilágyság* se spune printre altele: „Din 26 februarie până pe 14 martie – cu excepția zilei de 1 martie, când a fost soare și senin – a nins în fiecare zi la

Zalău și în împrejurimi. Între timp, termometrul a coborât până la -6-8 grade Celsius în mai multe rânduri.”¹⁰ Până și luptele de pe front au fost sistate în data de 6 martie 1915 din cauza zăpezii abundente.¹¹ De altfel, despre stratul gros de zăpadă se vorbește și în corespondența dintre soldat și familie. Mama sa îi scrie, printre altele, la data de 13 martie 1915: „la noi este frig și zăpadă de trei sferturi de metru.”¹² Tot în 13 martie îi scrie și surioara mai mare Erzsike: „Dragă Pista! Noi suntem sănătoși. Nu ducem lipsă de nimic. Pe Meseș zăpada e de 2 metri. Azi dimineață au ieșit 200 de oameni să curețe drumul, pentru că de la sate nu pot veni în oraș. Și acum ninge încontinuu. Te sărutăm cu toții, și-ți dorim sănătate. Te salută prietenii. Zalău, la 13 martie, 1915. Te sărută sora ta iubitoare: Erzsike.”¹³

Un astfel de fenomen meteorologic nu putea să nu fie semnalat și de presa locală. Iată ce scria ziarul *Szilágyság* într-un articol: „Zăpadă mare. Observăm și datorită neobișnuinței, că astăzi, cu mai puțin de o săptămână înainte de începerea primăverii astronomice, avem un strat gros de zăpadă care ne acoperă peisajul, cum nu am mai văzut de mult timp. Mai mult de o jumătate de metru înălțime – în zonă plană, ferită de vânt. Iar afară, pe câmp, rafalele de vânt au acumulat aceste precipitații întârziate ale iernii, la doi sau mai mulți metri înălțime. Serviciile poștale nu circulă exclusiv pe calea ferată. Iar trenurile, după cum citim în ziare și remarcăm, ajung cu mari întâzieri. Se potrivește ca în această dezordine a lumii și natura să-și iasă din limitele normalității.”¹⁴

De pe front, soldatul Kun István se plânge, în mai multe scrisori, de frigul cumplit care s-a abătut asupra lor. Iată, de exemplu, ce le scrie la data de 8 martie 1915: „S-a făcut foarte frig, e ceva mai neplăcut, dar ne ajutăm cum putem cu hainele de iarnă și cu încălzirea.”¹⁵ Și în scrisoarea din 9 martie 1915 amintește de condițiile meteo. Chiar dacă recunoaște că este frig, încearcă totuși să nu le transmită celor de acasă griji inutile. „Momentan, frigul predominant face ca situația să fie puțin neplăcută, dar cred că nu va dura și vine în curând primăvara și totul se va schimba. Afară este frig, dar majoritatea timpului o petrecem în apartamentul subteran, unde tot timpul este cald. E frig, într-adevăr, dar numai afară e rău, pentru că în locuința caldă din subteran facem

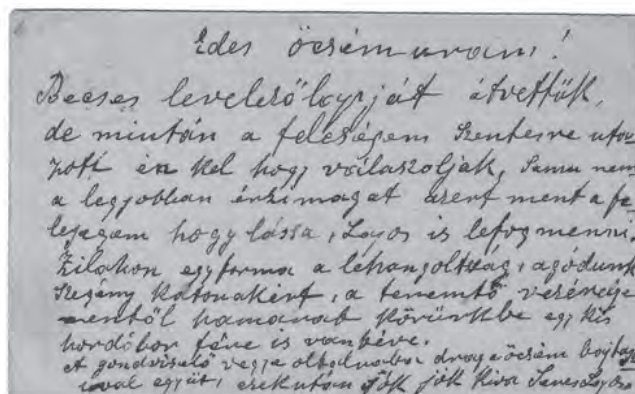
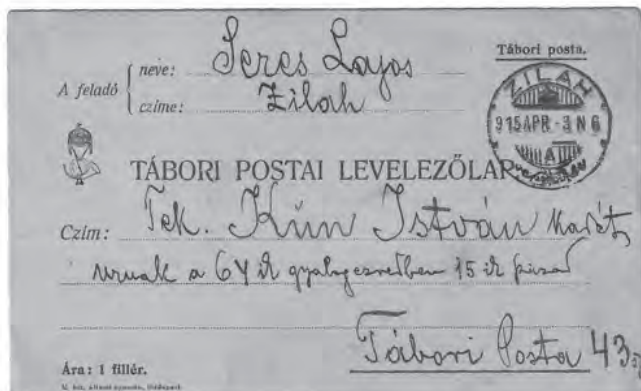

Foto 3_cp 3 aprilie 1915 - expeditor Seres Lajos

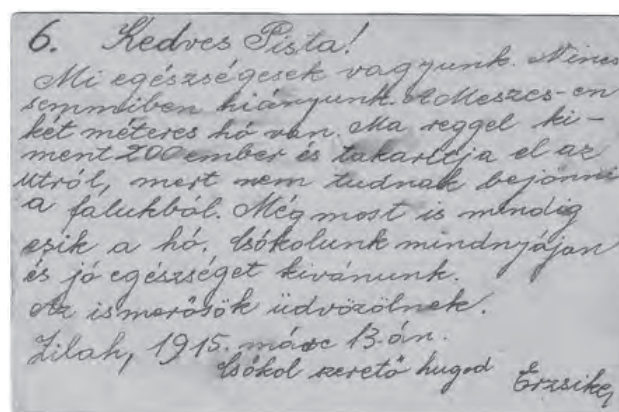
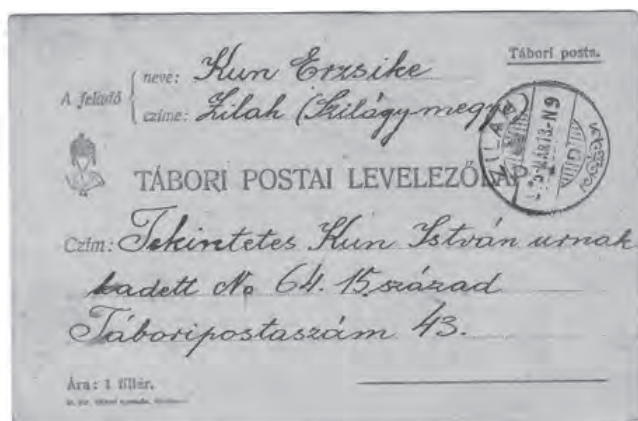

Foto 4_cp 13 martie 1915 - expediată din Zalău de Kun Erzsike

foc tot timpul și aici ne petrecem toată ziua.”¹⁶ Din cauza frigului excesiv, Kun István acuză o stare de răceală, pe care vrea să o minimizeze, tot pentru a nu-și îngrijora părinții. În scrisoarea datată 19 martie 1915 scrie printre altele: „Sănătatea generală mi-e bună, dacă scădem un pic de tuse, pentru că nu-i de mirare, dacă răcești un pic, dar cred că o să trec eu și peste asta.”¹⁷

Din scrisorile pe care cadetul Kun István le trimitea acasă reiese grija pe care le-o poartă membrilor familiei sale. Își trimitea o bună parte din soldă acasă, la Zalău. Iată ce-i scrie bunicii lui: „Dragă bunică! Ca și până acum o să trimit pe adresa dumneavoastră o mare parte din salariul meu. Să-i utilizați rațional, să plătiți dobânzile pentru casă. Să cumpărați haine pentru surorile mele și tot ce au nevoie. Suma rămasă să o administrați cu atenție, dacă aveți nevoie de ceva să nu duceți lipsă. Dacă zilele următoare primesc salariul, vă trimit din nou 200 koroane, poate mai mulți.”¹⁸ Nu este prima dată când trimite bani acasă, așa s-a întâmplat și când era în cazarmă, la Orăștie. Cel puțin așa rezultă din ceea ce-i scrie mama sa într-o carte poștală adresată la 13 martie 1915: „Întrebai de bunica, dacă a primit banii. I-a primit de fiecare dată, și pe cei trimiși de la Orăștie.”¹⁹

Războiul și privațiunile sale aveau să pauperizeze multe din familiile rămase acasă. Din adresa de corespondență deducem că familia locuia în Zalău, pe strada Körös, într-o casă pe care, probabil, au cumpărat-o plătind-o în rate. Chiar dacă cei de acasă nu recunosc, ca să nu-l încarce pe soldat cu griji suplimentare, viața în orașelul de provincie Zalău devine mai grea pe zi ce trece. Prețurile alimentelor de bază cresc. Într-o carte poștală expediată din Zalău de către sora sa, Nellike, aceasta scrie: „Aici scumpirea crește încontinuu. Un kg de carne de vită este deja 24 de K (coroane), 1 l de untură e 5 K. Acum se găsește deja și făină vândută de autorități.”²⁰ Autoritățile fac rechiziții pentru armată și sunt stabilite cote pentru cantitățile de cereale pe care o familie le poate deține. În ziarul *Szilágyosság* se specifică: „Toate persoanele care dețin stocuri de grâu, secară, orz sau făină măcinată, din acestea în cantitate mai mare decât cea necesară pentru nevoile gospodăriei sau fermei proprii, trebuie să declare cantitatea excedentară și

să notifice autoritatea în termen de trei zile specificate.”²¹ Pentru nerespectarea celor stabilite sunt prevăzute sancțiuni: „închisoare de până la 2 luni, amendă de 600 de coroane și confiscarea surplusului de către autorități.”²²

Gândurile soldaților erau mereu la cele lăsate în urmă, acasă. Tot așa și soldatul nostru, Kun István, care se interesează mereu de lucrările gospodărești specifice sezonului. De exemplu, întreabă de situația vieii: „Via cum e? Imediat încep lucrările de primăvară. Încă nu s-a prăbușit pivnița? Terenul a fost amenajat? Dacă locul nu are valoare, nu merită investiți mulți bani.”²³ Și cum familia lui întreabă mereu de sănătate, el se grăbește să-i liniștească: „Situația mea e cea veche, totul e bine. Sunt sănătos. Poate chiar s-a și îmbunătățit, în măsura în care putem face rost de prăjituri. Îmi comand câte o bucată din dulciurile astea, să-mi îndulcesc Soarta.”²⁴ Este mereu preocupat să trimită acasă scrisori și să o face ori de câte ori poate. De cele mai multe ori, expedierea se face prin poșta militară, prin oficiul poștal 43 (Tábori Posta 43), dar folosește și poșta civilă atunci când în marșurile unității întâlnește vreo cutie poștală. La data de 15 martie 1915 – zi de sărbătoare națională în Ungaria, soldatul Kun István scrie: „Dragii mei părinți. Vă scriu aceste rânduri în cea mai sfântă sărbătoare națională. Momentan sunt puțin obsedit, pentru că am mărșăluit timp de vreo două zile. Sunt sănătos și mă gândesc cu drag la dumneavoastră, și la ceilalți compatrioți ai mei care sărbătoresc acum cu inima grea, îngrijorată. Zilele trec una după alta. Situația e la fel de bună ca acum trei săptămâni. Avem de toate din belșug, aprovizionarea cu alimente e ireproșabilă.”²⁵

Corespundează atât cu părinții, cât și separat cu surorile lui. Ca un frate grijuliu, mereu întreabă de ele, de situația lor școlară. În anul școlar 1914-1915, sora lui, Kun Erzsébet, era elevă în clasa a V-a la Colegiul Reformat „Wesselényi” din Zalău. Astfel răspunzând unei scrisori primite de la surori, le răspunde: „Dragele mele surioare. Am primit scrisoarea ta și cartea poștală. Ai scris foarte frumos, și adresa a fost trecută foarte bine și corect. Scrieți-mi zilnic în continuare. Mă bucur că ați obținut rezultate bune la învățătură. Țineți-o tot așa! Învățați mai departe cu sârg. Transmite-i salutări domnului pro-

fesor Benkő și mulțumește-i că s-a interesat de mine.”²⁶ Se interesează de modul în care și-au petrecut vacanța de Paște: „Cum își petrec vacanța de Paște surioarele mele?”²⁶ Lui Erzsike îi răspunde pe data de 2 aprilie 1915: *Draga mea surioară! Am primit cartea ta poștală din 25 martie. Sunt mulțumit de faptul că scrii foarte corect, și primesc aproape în fiecare zi câte o carte poștală de la tine, și câteodată și de la Nellike. Să-mi scrieți tot așa. Nu știi de ce pui timbru pe scrisori, pentru soldați nu este nevoie. Cum merge învățătura?* Această carte poștală expediată din Zaláu este singura care conține un timbru. Pentru cărțile poștale adresate soldaților nu era nevoie de timbre, expedierea făcându-se gratuit prin Poșta Militară. Probabil că Erzsike nu a știut, așa că a lipit timbrul pe cartea poștală.

Veștile de pe frontul de est, acolo unde armata austro-ungară dădea piept cu armata țaristă, reușesc să răzbată și în paginile ziarului local *Szilágyság*, în ciuda cenzurii impuse de autorități. La rubrica *Krónika* sunt publicate scurte informații de pe front. Din septembrie 1914 și până la finalul lunii martie 1915 apar știri despre bătălia de la Przemyśl, oraș situat astăzi în sud-estul Poloniei, aproape de granița cu Ucraina. Przemyśl era un oraș fortificat pe râul San, importanță fortăreață a Galiției. A fost asediat de către armata rusă în ceea ce s-a numit ulterior cel mai lung asediu din Primul Război Mondial, fiind până la urmă cucerit de către ruși. Încercuirea Przemyślului a fost realizată la 24 septembrie 1914, fiind suspendată temporar la 11 octombrie 1914, datorită unei ofensive a armatei austro-ungare, pentru ca asediul să fie reluat la 9 noiembrie 1914. Până la capitularea orașului, la 22 martie 1915, orașul a reușit să reziste 133 de zile.²⁸ Operațiunile militare din zona orașului Przemyśl sunt amintite, telegrafic, în ziarul *Szilágyság*. În ediția din 19 martie 1915 apare un articol²⁹, în care se arată cum se realizează serviciile poștale folosind baloane. Oficialii orașului Zaláu solicită populației să predea, dacă dețin, baloane care i-ar putea ajuta pe cei din orașul asediat: „Primarul orașului Zaláu anunță că comandamentul castelului Przemyśl, înconjurat de inamic, face ca pachetele poștale de campanie să fie livrate de la castel cu ajutorul unui balon; de aceea, primarul orașului nostru face apel la populație să predea fără întârziere astfel de baloane ce conțin pachete de campanie la primărie, dacă le găsește undeva la periferia orașului. Găsitorul va primi o recompensă de 10 K.” Câteva zile mai târziu, ziarul *Szilágyság* scrie: „Potrivit rapoartelor rusești, trupele rusești nu atacă Przemyśl, ci încearcă să îl cucerească prin înfometare”³⁰ sau „După o lungă pauză, apărătorii din Przemyśl au întreprins un contraatac spre est, dar au fost depășiți numeric și s-au retras după mai multe ore de luptă”³¹. Trebuie precizat faptul că în săptămânalul *Szilágyság*, ce apărea vinerea, știrile erau date pentru săptămâna anterioară. Astfel, în ediția din 26 martie 1915, dată la care Przemyśl căzuse deja, știrile făceau referire la săptămâna 15-21 martie 1915. Abia

în ediția următoare, din 2 aprilie 1915, apare în ziar știrea despre căderea Przemyślului: „Przemyśl cade după patru luni și jumătate de rezistență; generalul-locotenent Kuzmanek predă fortăreața după ce a rămas fără alimente.”³² „Conform anunțului de astăzi al comandamentului armatei, căderea Przemyślului a dus la capturarea de către ruși a 107.000 de prizonieri, majoritatea maghiari. În plus, alți 10.000 de oameni au murit în ultimul contraatac din 19 martie. Numărul total a fost împărțit astfel: 44 de mii de infanteriști și artileriști, 45 de mii de muncitori chemați la serviciul militar (cojocari, îngrijitori de cai etc.), 28 de mii de răniți aflați sub tratament în spital.”³³

Revenind la corespondența cadetului Kun István aflăm că acasă, la Zaláu, se ivește o problemă cu Nellike, probabil la școală. Din documentele de arhivă consultate rezultă că sora cea mică, Kun Kornélia, a studiat la Școala Normală de Stat pentru fete din Șimleu Silvaniei, pe care a absolvit-o după război, în 1920. Nu știm exact natura problemei, însă existența acesteia este confirmată de câteva referiri pe care fratele ei, Kun István, le face în câteva dintre scrisori: „Să-mi răspundeți detaliat la scrisorile mele. Ce ați hotărât în interesul lui Nellike?”³⁴; „Ați primit scrisorile mele, și cărțile poștale retrimise acasă? Să rezolvați cu grijă cazul lui Nellike”³⁵; „În interesul lui Nellike, interesați-vă în mai multe locuri, în orice caz, Tata să ceară părerea domnului director. Rezolvați problema lui Nellike cum știți voi mai bine”³⁶; „Ar fi bine să urgentați lucrurile în cazul lui Nellike, să nu ratați termenul limită.”³⁷ Cu siguranță cei de acasă au fost în situația luării unei decizii importante în cazul Kornéliei. Foarte probabil a fost vorba despre decizia fetei de a continua studiile pentru a deveni învățătoare. În condițiile privațiunilor războiului și probabil a costurilor de școlarizare, decizia era una importantă. Altfel nu se explică de ce fratele lor mai mare, care contribuia cu solda trimisă acasă la bugetul familiei, se interesa mereu de această problemă.

Corespondența lui Kun István cu diferiți cunoscuți (martie-aprilie 1915)

Printre prietenii săi cei mai buni se numără Seres Béla, fiul cunoscutului editor și proprietar de tipografie Seres Samu. Seres Béla (1891-1949) era cu un an mai mic decât Kun István. Asta rezultă și din anuarele Colegiului Reformat „Wesselényi”: în anul școlar 1901-1902, Seres Béla era elev în clasa a I-a a colegiului amintit, în timp ce Kun István era elev în clasa a II-a. István termină liceul în anul 1907, iar Béla, un an mai târziu, în 1908. În timp ce István era deja în armată, Seres Béla era acasă la Zaláu. Ulterior a fost și el încorporat și avea să cadă prizonier la ruși, în iulie 1915, dar avea să supraviețuiască și să se întoarcă acasă. Prietenia lor rezultă și din corespondența lui Kun István cu familia sa din Zaláu. Din câte se înțelege, Seres Béla procura ziarul local *Szilágyság* și hârtie de scrisori, care se găsea greu, și prin intermediul familiei i le trimitea pe front lui Kun István. Redăm în cele ce urmează câ-

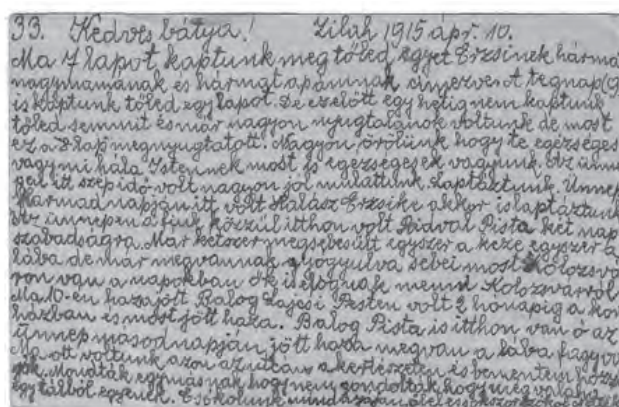
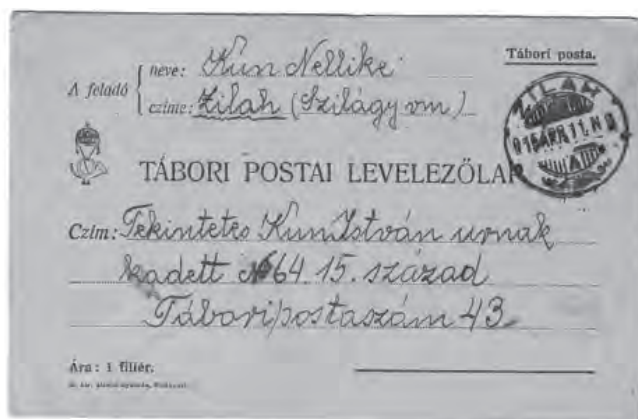

Foto 5_cp 10 aprilie 1915 - expediată din Zaláu de Kun Nellike

teva referiri la Seres Béla sau la familia acestuia. De pe front, Kun István face periodic referiri la membrii familiei Seres: „Salutări la prieteni, Seres, Merza, tanti Kovács, etc.”³⁸; „O salut pe tanti Merza și pe tanti Samu! I-am scris lui Seres Samu”³⁹; „I-am scris și lui Seres Béla. Încerc să scriu tuturor prietenilor mei, dar nu prea știu cine e acasă”⁴⁰; „Oare Seres Béla v-a trimis Szilágyság?”⁴¹; „Ce face Seres, Merza, dar vecinii? Îi salut pe toți!”⁴². Și cei de acasă fac referiri la membrii familiei Seres în scrisorile lor trimise spre Kun István: „Te salută prietenii, Merza, Seres, Kovács, tanti Annuska”⁴³.

Un alt membru al familiei Seres îi scrie o carte poștală lui Kun István. Este vorba despre Seres Lajos (1852-1938), probabil fratele lui Seres Samu, tipograful. Din informațiile pe care le avem, Seres Lajos a fost ceasornicar. Iată ce-i scria acesta lui Kun István: „Dragă nepoate! Am primit prețioasa scrisoare de la dumneata, soția mea e plecată la Szentes, așa că eu trebuie să-ți răspund. Samu nu se simte prea bine, de aceea s-a dus soția să-l vadă. O să mergă și Lajos. La Zaláu atmosfera deprimantă își face simțită prezența, ne facem griji pentru săracii soldați, Creatorul să te călăuzească printre noi cât mai curând posibil. Am pus deoparte un butoiuș de vin. Cel de Sus să te binecuvânteze, nepoate dragă, împreună cu camarazii dumitale, după care îți dorește toate cele bune Seres Lajos.”⁴⁴ Așa cum rezultă din textul scrisorii, se pare că exista o legătură de rudenie între familia Kun și familia Seres. Tot despre familia Seres îi scrie și Nellike într-o carte poștală: „Seres Béla a zis că o să-ți trimită din nou ziarul Szilágyság, iar noi am cumpărat plicuri și coli de hârtie pe care le va trimite împreună cu ziarul. [...] te salută tanti Seres. Ea nu a fost acasă când nenea Seres ți-a scris. Era plecată la Samu, pentru că este bolnav.”⁴⁵

Surprinzător este faptul că soldatul Kun István primește pe front ziarul Szilágyság. Nu avem informații legate de numerele ziarelor trimise spre front, nici legat de periodicitatea cu care acestea ajungeau la Kun István. Putem doar presupune că este vorba despre edițiile ziarului din perioada martie-aprilie 1915. Cum au trecut ziarele de cenzura militară nu știm. Probabil că autoritățile militare au permis acest lucru pentru ca soldații de pe front să aibă și prin acest lucru un

moment de refulare. Gestul putea acționa ca o supapă pentru cei aflați departe de casă.

Kun István corespunde și cu alți prieteni din Zaláu. Dintre aceștia două nume apar frecvent în corespondența pe care o analizăm: Újfalvi Ernő și Markovics Miklós. Într-o scrisoare trimisă la Zaláu, la începutul lunii martie 1915, printre altele, le cere celor de acasă: „Scrieți-mi, vă rog, adresa poștală și de companie a lui Újfalvi Ernő. Poate-l găesc aici.”⁴⁶ Nu așteaptă răspuns și a doua zi, într-o altă scrisoare trimisă acasă, întreabă din nou: „Dintre băieți, cine este acasă? Újfalvi E. a ajuns înapoi pe front?”⁴⁷ Peste două săptămâni, sora sa Erzsike îi răspunde: „Újfalvi Ernő este încă acasă azi, dar pe 26 merge la spital pentru că aici nu-i mai pot trata mâna.” Se pare că acesta a fost rănit pe front și se afla acasă, în concediu medical. Kun István este îngrijorat de starea de sănătate a prietenului său, astfel că într-o altă scrisoare întreabă: „Ce probleme are Ú. Ernő cu brațul?”⁴⁸

Familia Markovics se pare că era apropiată de familia Kun. Așa se poate explica faptul că în corespondența dintre Kun István și familia sa apar frecvent referiri la membrii acestei familii. De exemplu, într-o carte poștală, Nellike îi scrie fratelui său: „Tata a vorbit cu nenea Markovics, a fost înrolat și Miklós.”⁴⁹ Cealaltă soră, Erzsike îi scrie și ea: „Pe la 15 luna viitoare pleacă și Markovics Miklós pe front.”⁵⁰

Kun István are prieteni răspândiți prin diferite unități militare ale Armatei Austro-Ungare, dar și civili prin orașele monarhiei. Cu unul dintre ei, Rudolf Aufrich, corespundează frecvent. În „cutia cu amintiri” se păstrează câteva scrisori expediate de către acesta din Viena. Iată ce-i scrie lui Kun István într-una dintre ele: „Dragă frate Pista! M-am bucurat de cuvintele tale amabile și primul lucru a fost să-ți trimit niște alifie împotriva păduchilor, ziare și coli de hârtie. Anunță-mă dacă le primești. Altminteri i-am trimis lui Géza vreo 8 zia-re «Est». [...] Compania noastră e schimbătoare, vin noi și noi oameni. Breiner a devenit Jug.-führer din 15 aprilie, gata de marș. Benedek e un chipeș membru al 83-lea: Hortváth este apt pentru serviciul militar, dar înrolarea a fost amânată.”⁵¹ Peste două săptămâni, Rudolf Aufrich

scrie o altă scrisoare: „Dragă Pista, știu că pe lângă patrie te gândești și la noi. Aici zilele trec la fel ca în timpul șederii tale aici. Toți soldații din trupă sunt epuizați, așa că fiecare seară se termină ajungând devreme acasă. Poate doar sâmbăta este o excepție, când ascultăm muzică la o cafenea.”⁵² Se pare că personajul nostru, Kun István, s-a aflat o perioadă la Viena. Sau poate înainte de război a trecut cu unitatea sa militară pe acolo.

În fine, în perioada pe care o analizăm, martie-aprilie 1915, soldatul Kun István a primit o carte poștală de la prietenul său, Merza Gyula. Acesta se semnează dr. stagiar, iar scrisoarea este expediată din Budapesta. A făcut rost de adresa lui Kun István prin intermediul mamei sale din Zalău: „Dragă Pityuka! Mama mi-a trimis cartea ta poștală, așa că am adresa ta. [...] Alaltăieri i-am scris și lui Kovács. Dintre cei vechi numai cu Róka țin legătura. Săracul, iar umblă în cârje. Aștept numirea, pe urmă mă duc și eu cu voi. De fapt am scutire, dar dacă tot așa merg lucrurile, mi se retrage.”⁵³

Situația economică din Zalău (martie-aprilie 1915)

Odată cu prelungirea războiului încep să apară probleme în diferite sectoare ale economiei. Se preconiza o penurie de metale, astfel că autoritățile încep recensământul obiectelor de metal aflate în gospodăriile populației, în vederea rechiziționării acestora. Așa cum se știe, criza de metale va culmina cu recvirarea clopotelor bisericilor din anul 1917.⁵⁴

Însă în aprilie 1915 abia se configura penuria de metale. Ziarul *Szilágyság* publica un amplu material, în care se aducea la cunoștința populației măsurile avute în vigoare: „Pentru a facilita colectarea, elevii mai mari de la licee și de la școlile publice din orașul nostru vor fi trimiși să înceapă înscrierea pe liste a obiectelor donate pe 19 aprilie și colectarea lor pe 10 mai. Până atunci, în timp ce băieții vor merge la toate casele pentru a întocmi listele, rugăm populația să se uite din timp prin casele lor, pentru ca înscrierea să se poată efectua rapid și fără pierdere de timp. [...] Obiectele colectării sunt, cu excepția celor din fier și din oțel, toate obiectele de uz casnic, de bucătărie și alte obiecte confecționate din aramă, alamă, bronz, nichel, staniu și plumb, sau cu folosirea acestor metale; precum obiecte din metal, cum ar fi cuptoare, cratițe, oale, cazane, rezervoare, linguri, polonice, strecurători, ulcioare, câni, cazane, mojar, lavoare și ligheane, pahare, cești, greutăți, site, găleți, căzi, țevi, suporturi pentru gheață și flori, lacăte, chei, mânere de ușă, jaluzele, ceaune, cuie ornamentale, ornamente de mobilă, cuie, jucării, lămpi, ornamente, staniol, capace pentru sticle și pipe, recipiente de tablă și de plumb, flacoane de plumb etc. și fragmente ale acestora. [...] Trebuie să zădărniciim eforturile dușmanilor noștri de a paraliza capacitatea de acțiune a armatei noastre prin împiedicarea importului de materii prime necesare în scopuri de război! Să punem la dispoziție, așadar, surplusul de metale aflate în posesia noastră pentru fabricarea munițiilor! Pentru că, pe lângă datoria patriotică servim și

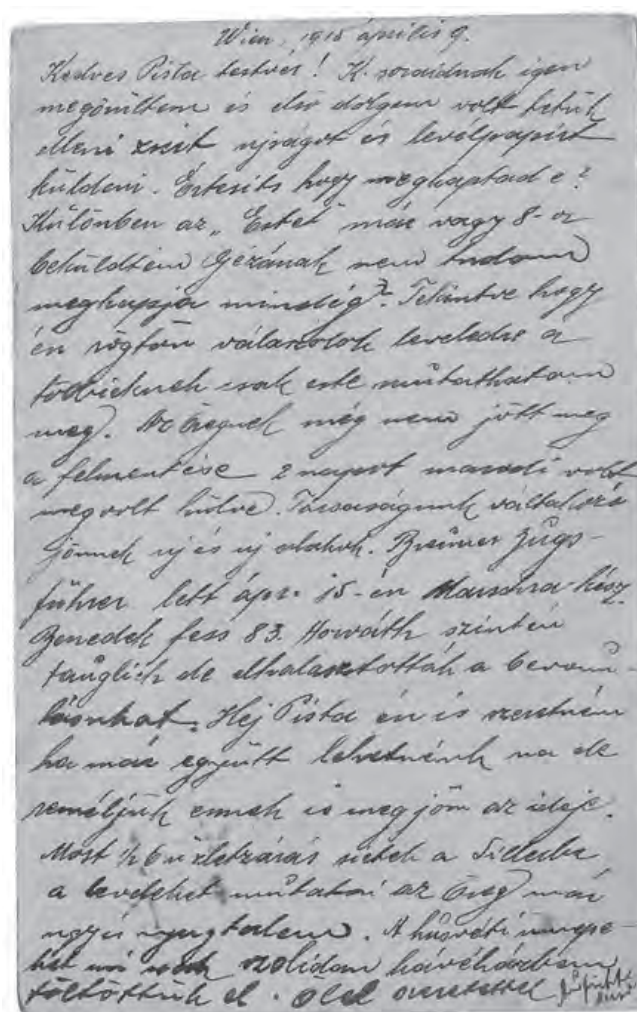

Foto 6_cp 9 aprilie 1915 - expediată din Viena

un act de caritate. Jumătate din prețul metalului colectat este folosit de către autoritățile militare, prin intermediul Comitetului de Ajutor de Război, pentru a ajuta rudele soldaților care au fost uciși în război sau au devenit invalizi și care nu au dreptul legal nici la ajutor de stat, nici la ajutor militar, iar în al doilea rând, pentru a ajuta soldații invalizi și orbi.”⁵⁵

La Zalău, populația civilă încearcă să facă față situației. În ziarul *Szilágyság* apare o interesantă știre, care confirmă faptul că în țară exista o penurie a produselor alimentare de bază: „La Zalău, în data de 19 a acestei luni, au fost trași la sorți 60 de cai, externati de pe câmpul de luptă și externati din spital, la un preț de 60-130 K. Mulți dintre ei valorau cu 100% mai mult. Cumpărătorii au fost de aceeași părere, pe care au exprimat-o donând 592 K pentru a ajuta soldații care au orbit în luptă.”⁵⁶ O săptămână mai târziu, același ziar publică o dispoziție apărută în Monitorul Oficial, potrivit căreia populația trebuia să declare stocurile de cartofi. „În Monitorul Oficial a fost publicat un decret ministerial prin care se cere deținătorilor să declare stocurile existente de cartofi, să le identifice și să le transfere la Comisia Economică Națională.”⁵⁷

Războiul își cere tributul, umbra morții se întinde din ce în ce mai mult. Un emoționant articol⁵⁸ este pu-

blicat în ediția din 26 martie a ziarului *Szilágyság*. Articolul conține extrase din corespondența unui soldat mort pe front. Iată câteva fragmente: „Duminică seara, câțiva soldați curajoși i-au scos trupul de lângă gardul de sârmă. N-a suferit, probabil, deloc; a fost lovit de mai multe gloanțe și a murit în câteva clipe. M-am ocupat eu însumi de înmormântarea lui. L-am înmormântat în pădurea Zubowiec⁵⁹, sub niște brazi uriași. Acum, pădurea de brazi este acoperită de zăpadă, de șuieratul ghiulelelor de tun răsună, tremură pădurea de brazi. Dar vara trebuie să fie frumos aici: când în liniștea imensă doar susurul pâraiașului se aude. Geniștii au marcat mormântul cu o cruce. Am găsit o scrisoare în buzunarul lui”, relatează Sándor Reszler, cel care semnează articolul. În continuare sunt redată fragmente din scrisoarea respectivă:

„Câmpul de luptă din nord, 26 februarie 1915.

Noaptea, în coliba joasă săpată în pământ, în soba grupului focul trosnește vesel. Feciorul meu doarme adânc. ...Afară, zăpada cade neîncetat de câteva zile. Abia se vede la câțiva pași distanță. Granița grupului nostru este atât de aproape de granița grupului rusesc, încât până și vorbăria tare se aude. Toți sunt treji; se uită speriați, și din când în când se trage frenetic de ambele părți. Astfel vor să zădărnicească orice eventualitate de atac. Uneori, în poziții ascunse, pe înălțimi îndepărtate, tunurile trag cu un bubuit puternic. Ghiuleaua pornește, fluieră și șuieră, sfâșiind aerul. Observ direcția ei. Dintr-odată se aude un pocnet puternic: a explodat. Poate că răniții se tânguiesc, morții zac acum în urma ei. [...] Mă gândesc la drumurile care s-au deschis în fața mea, dar pe care nu voi merge niciodată; la faptele pe care aș fi putut să le fac; la visele pe care aș fi putut să le visez; la săruturile pe care altcineva le va săruta în locul meu... În acest moment am primit ordinul ca în cursul nopții să ne năpustim în tranșeele inamice. Acest angajament este unul teribil de dificil. Chiar dacă câțiva dintre noi ar reuși să ajungă până la gardurile de sârmă sub ploaia focurilor de mitralieră și de pușcă, până la străpungem, rămâne, oare, în viață vreunul dintre noi?! Umbra Morții îmi cade pe frunte. O simt: la noapte voi zace întins, străpuns de gloanțe, pe acest câmp galițian de zăpadă de nesfârșită plictiseală, și nu mă voi mai întoarce. [...] În zadar aș nega-o: pentru o clipă sunt cuprins de durere și amărăciune; nu nimicirea mă doare, ci doar spulberarea atâtor planuri, că atâtea vise rămân neterminate; durerea lucrărilor neterminate pe care aș fi putut să le fac în viitor, a cântecelor cărora nu le-am dat glas și nu le voi da niciodată!”

Cu siguranță și cadetul Kun István a trăit astfel de grozăvii. Și avea să dea și el tributul de sânge în luptele cu inamicul, iar în cele din urmă avea să se jertfească pentru o cauză, care atât lui, cât și generației sale, îi părea străină. Dar, despre aceasta vom relata în episoadele următoare.

Note:

1 Sursa Österreich-Ungarns Letzter Krieg 1914-1918, volumul I Anexe (https://digi.landesbibliothek.at/viewer/image/AC01350733/1/LOG_0003/).

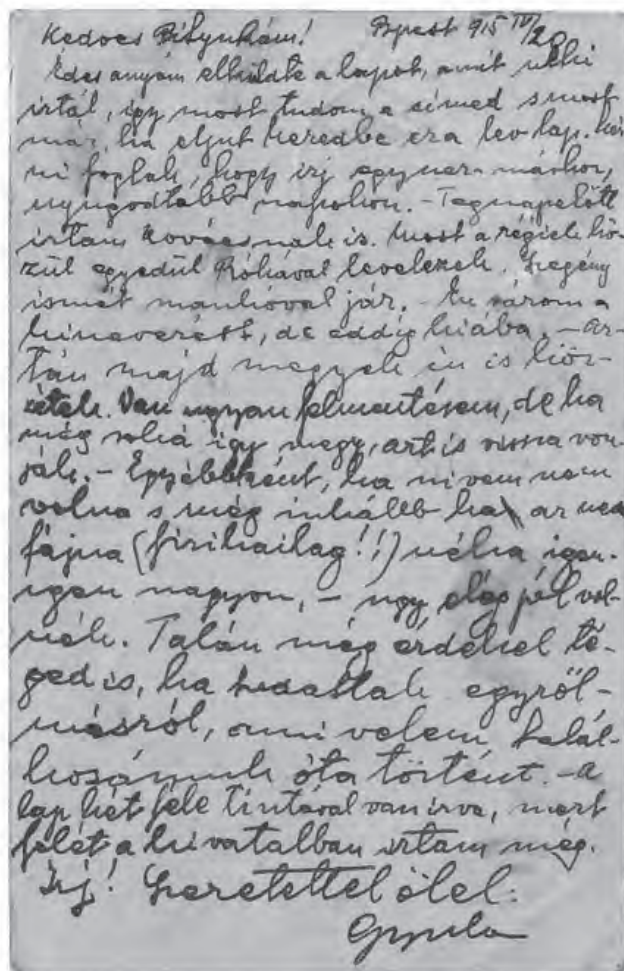

Foto 7_cp 20 aprilie 1915 - expediată din Budapesta

2 https://www.wikiwand.com/de/Georg_Schariczker_von_R%C3%A9ny.

3 Carte poștală militară maghiară model U1.

4 Aici se termină textul de pe prima carte poștală, continuarea scrisorii se continuă pe cealaltă carte poștală.

5 Două cărți poștale militare maghiare, model U1, legate cu ață la colțuri.

6 Ediția din 12 martie 1915 a ziarului *Szilágyság*.

7 Idem.

8 Articolul este intitulat „Katonák szabadságolása a mezőgazdasági munkára” („Permisiu pentru militari în vederea muncilor agricole de acasă”).

9 Articolul „A Zilahi Nőegyesület kérése a zilahi közönséghez” („Solicitarea Asociației Femeilor către publicul din Zaláu”).

10 Ediția din 19 martie 1915 a ziarului *Szilágyság*.

11 Informație apărută la rubrica *Krónika*, în ediția din 19 martie 1915.

12 Carte poștală militară maghiară, model U1.

13 Carte poștală militară maghiară, model U1.

14 Articolul „Nagy hó” („Zăpadă mare”), în ediția din 12 martie 1915 a ziarului *Szilágyság*.

15 Carte poștală militară maghiară, model U1.

16 Carte poștală militară maghiară, model U1. Textul este scris pe două cărți poștale, cusute între ele cu ață la colțuri.

17 Carte poștală militară maghiară, model U1.

18 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată la data de 5 martie 1915.

19 Carte poștală militară maghiară, model U1.

20 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată din Zaláu la data de 17 martie 1915.

- 21 Articolul „*Gabona -és lisztkészletek elkobzása*” („Confiscarea stocurilor de cereale și făină”) din ediția din 2 aprilie 1915.
 22 Idem.
 23 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată din Zaláu la data de 9 martie 1915.
 24 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată din Zaláu la data de 11 martie 1915.
 25 Carte poștală militară maghiară, model U1.
 26 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată spre Zaláu la data de 19 martie 1915.
 27 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată spre Zaláu la data de 24 martie 1915.
 28 Articolul „*Asediul Przemysłului*” pe https://www.wikiwand.com/ro/Asediul_Przemysłului, accesat în aprilie 2023.
 29 Este vorba despre articolul „*Posta-léggömbök*”.
 30 Rubrica *Krónika*, știre din 17 martie 1915.
 31 Rubrica *Krónika*, știre din 20 martie 1915, în ziarul *Szilágyság*, ediția din 26 martie 1915.
 32 Rubrica *Krónika*, știre din 21 martie 1915.
 33 Rubrica *Krónika*, știre din 26 martie 1915.
 34 Carte poștală militară austriacă – Feldpostkorrespondenzkarte, model A1, datată 12 aprilie 1915.
 35 Carte poștală militară maghiară, model U1, datată 25 aprilie 1915.
 36 Carte poștală militară maghiară, model U1, datată 28 aprilie 1915.
 37 Carte poștală militară maghiară, model U1, datată 3 mai 1915.
 38 Carte poștală militară maghiară, model U1, trimisă spre Zaláu la data de 2 martie 1915.
 39 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată de pe front la data de 9 martie 1915.
 40 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată de pe front la data de 11 martie 1915.
 41 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată de pe front la data de 12 martie 1915.

- 42 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată de pe front la data de 15 martie 1915.
 43 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată din Zaláu la data de 13 aprilie 1915.
 44 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată din Zaláu la data de 3 aprilie 1915.
 45 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată din Zaláu la 23 aprilie 1915.
 46 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată de pe front la data de 11 martie 1915.
 47 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată de pe front la data de 17 martie 1915.
 48 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată din Zaláu la data de 2 aprilie 1915.
 49 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată din Zaláu la data de 17 martie 1915.
 50 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată din Zaláu la data de 20 aprilie 1915.
 51 Carte poștală militară austriacă, model A2, expediată din Viena la 9 aprilie 1915.
 52 Carte poștală militară austriacă, model A2, expediată din Viena la 21 aprilie 1915.
 53 Carte poștală militară maghiară, model U1, expediată din Budapesta la 13 aprilie 1915.
 54 Un studiu amănunțit este cel al doamnei Elena Chia-buru, „Recvirarea clopotelor transilvane în timpul Primului Război Mondial”, publicat în Acta Mvsei Porolissensis, XXXIX, 2017.
 55 Articolul „*Fémet a hadseregnek!*” („Metal pentru armată!”), în *Szilágyság*, ediția din 16 aprilie 1915.
 56 Articolul „*Lósorsolás*” („Loterie”) în ediția din 23 aprilie 1915.
 57 În ediția din 30 aprilie 1915.
 58 Articolul este intitulat „*Elkéssett lével*” („Scrisoare întârziată”).
 59 Azi Zubovice, în Polonia.

„27 de scriitori sălăjeni”

În colecția „Scriitori sălăjeni” a Editurii „Caiete Silvane” a apărut, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj și al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, antologia Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj: „27 de scriitori sălăjeni”. Cartea a fost lansată vineri, 31 martie 2023, în Sala Porolissum a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, în cadrul celei de-a 15-a ediții a Zilelor revistei „Caiete Silvane”.

„Carmen Georgeta Ardelean, Simona Ardelean-Samanta, Silvia Bodea Sălăjan, Ioan-Vasile Bulgărean, Imelda Chința, Maria V. Croitoru, Simone Györfi, Györfi-Deák György, Dina Horvath, Florin Horvath, Mioara Lazăr, Marcel Lucaciu, Flavius Lucăcel, Angela Maxim, Ancuța Mărieș, Alice Valeria Micu, Augustin Mocanu, Viorel Mureșan,

Viorica Mureșan, Ioan Maria Oros, Ileana Petrean-Păușan, Ion Pițoiu-Dragomir, Teodor Sărăcuț-Comănescu, Daniel Săuca, Doina Ira-Tăutan, Viorel Gh. Tăutan, Artemiu Vanca. 27 de scriitori. În ordine alfabetică. Membri ai Asociației Scriitorilor din Județul Sălaj (AS-SJ). Se prezintă aici (am lăsat fiecare autor să-și aleagă modalitatea de prezentare), în noua antologie apărută la Editura Caiete Silvane sub egida AS-SJ, și pentru a fi mai bine cunoscuți publicului iubitor de literatură din județul nostru și nu numai. Cartea va fi editată și în format ebook, fiind disponibilă gratuit prin librăria online a Editurii Caiete Silvane (edituracaietesilvane.ro). Suntem încrezători că și prin acest volum ce completează seria antologiilor apărute la editura noastră și care au în prim-plan scriitori sălăjeni («18 poeți», «11 prozatori», «Șase dramaturgi», «Însemnări de pe frontul cuvintelor») vom fi mai

aproape de cititori, promovând totodată scrierile autorilor locului și respectul pe care merită să-l purtăm culturii și oamenilor de cultură. Informații despre membrii AS-SJ puteți găsi și pe site-ul revistei «Caiete Silvane» (caietesilvane.ro).

Daniel Săuca

Marin
POP

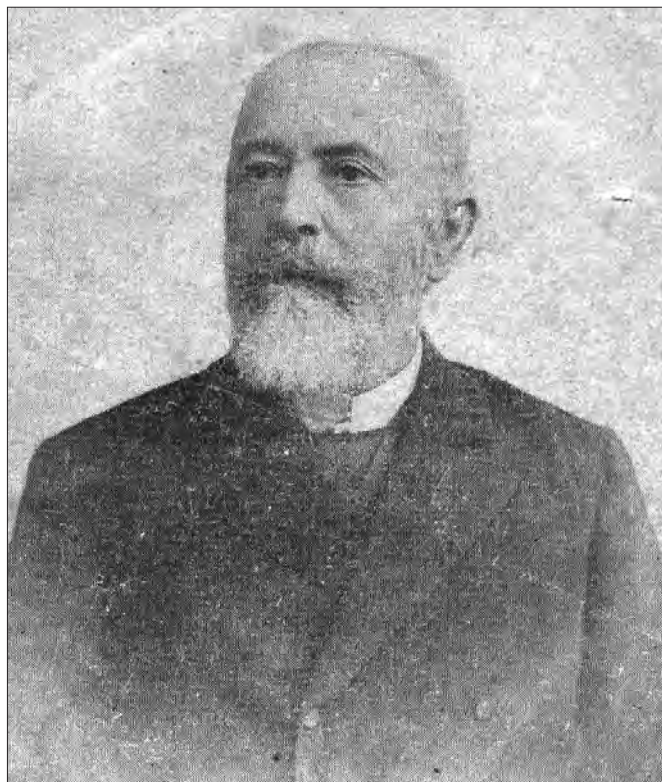
Centenarul dezvelirii monumentului lui George Pop de Băsești

George Pop de Băsești a reprezentat, în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea și până la Unirea din anul 1918, figura cea mai proeminentă a intelectualității laice, nu numai din Sălaj, ci și din întreg nord-vestul țării. A fost prim-pretor de plasă, deputat în trei legislaturi în Parlamentul de la Budapesta, unde i-a reprezentat cu cinste pe români, vicepreședinte și apoi președinte al Partidului Național Român din Transilvania. A condus delegația memorandistă la Viena și a avut de suferit în temnițele maghiare, în urma procesului politic de la Cluj. Față de alți fruntași politici, a fost și un mare mecenat, punându-și viața și întreaga sa avere în slujba nației române. A înființat bănci românești, a construit școli și biserici, i-a premiat pe învățătorii merituoși, care se remarcă în procesul de alfabetizare a copiilor și adulților, ajutându-i să-și înființeze propriile gospodării. A sprijinit presa românească, dându-și seama de importanța ei ca mijloc de propagandă și educație și i-a apărat pe ziaristii români în procesele de presă intentate de autoritățile austro-ungare. Ca o dovadă supremă a dragostei sale față de poporul român, și-a donat întreaga avere bisericicii greco-catolice din Blaj, spre administrare și folosirea ei în scopuri culturale și educaționale.

La marele praznic național de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, ca o încoronare a întregii sale activități politice, i s-a acordat cinstea de a prezida lucrările Adunării Naționale, fiind ales apoi în funcția de președinte al Marelui Sfat Național, parlamentul provizoriu al Transilvaniei.

Din nefericire, la întoarcerea spre casă de la Alba Iulia a fost un ger cumplit, în special în seara când venerabilul George Pop și delegația care îl însoțea au ajuns la Băsești. Atunci a răcit, răceală care peste numai două luni avea să-l ducă în mormânt. În dimineața zilei de duminică, 23 februarie 1919, împărțit cu sfintele taine, trece la cele veșnice.

Deși se cuvenea să fie înmormântat cu onoruri naționale și să fie condus pe ultimul drum de întreg neamul românesc, în slujba căruia și-a pus întreaga sa viață, aceasta nu a fost posibil, deoarece Băseștiul se afla în zona liniei demarcaționale. A fost înmormântat în data de 26 februarie 1919, sub ploaia de gloanțe a hoardelor bolșevice ale lui Béla Kun. Până la biserică, sicriul marelui dispărut a fost escortat de către 16 ostași și doi plutonieri ai armatei române, care ajunseseră deja la Băsești și care au apărat cu trupurile lor pe

George Pop de Băsești (1835-1919)

„mortul neamului”, în drum spre mormânt. Spre locul de veci, sicriul a fost transportat pe un car țărănesc, „împodobit cu cetini de brad și zăbranic negru, tras de șase boi, simbolizând simplitatea patriarhală și hărnicia neobosită a acestui mare gospodar”.¹

Așa cum sublinia și poetul Octavian Goga în discursul impresionant rostit la dezvelirea monumentului de la Băsești, acum 100 de ani, moartea lui Gheorghe Pop de Băsești, la fel ca și viața sa, „și-a avut un rost simbolic”. A avut „o viață întreagă de suferinți și amărăciuni și-a avut compensația ei în acele clipe, șeful desrobiților n-a închis ochii decât atunci când libertatea i-a fluturat pe dinainte zâmbetul fericitor”.²

Pentru a cinsti așa cum se cuvinea memoria marelui nostru înaintaș sălăjean, fiica sa, Elena Pop, care după decesul tatălui său s-a stabilit la Băsești împreună cu soțul său, avocatul Francisc Hossu-Longin, continuând munca de mecenat și cultural-educatională a tatălui său, reușește, cu mari strădanii, să ridice un monument pe mormântul din Băsești, la patru ani de la moartea ilustrului său tată. Ultima lui dorință a fost aceea de a fi înmormântat la Băsești, spunând urmă-

toarele: „Să mă îngropați lângă ai mei și în mijlocul poporului, cu care am trăit, am muncit și m-a ascultat”.

Monumentul ridicat la Băsești este un obelisc de marmură neagră, în formă de cruce. Sub semnul sfintei cruci au fost inscripționate următoarele cuvinte memorabile:

„Aici își doarme somnul de veci **George Pop de Băsești**, președinte al Partidului Național Român și al istoricei adunări dela Alba Iulia, unde a proclamat unirea tuturor Românilor. Născut la 1 august 1835, trecut la veșnicie în 23 februarie 1919, sub șuierul gloanțelor secuești, apărât de Armata Română liberatoare. Domnul a chemat pe robul său, căruia i s-a dat să vadă desrobirea neamului”.³

Elena Pop de Băsești lansează un apel către toți sălăjenii și toată suflarea românească să participe la sfințirea monumentului. La acesta au răspuns foarte mulți români, „evidențiind încă o dată marele cult al eroilor de care este stăpânit poporul Român”. Ea a făcut pregătiri intense pentru ca toți participanții la acest eveniment comemorativ, indiferent de confesiune sau de concepție politică, „să se simtă într-o atmosferă cât mai frățească”.⁴

Se pregătea o sărbătoare comemorativă grandioasă, la care erau invitați să participe „mici și mari din tot cuprinsul României”. În coloanele ziarului șimleuan „Gazeta de Duminecă”, oficiosul organizației Partidului Național Român (PNR) din Sălaj, senatorul Alexandru Aciu, secretar general al organizației județene, semna un articol referitor la importantul eveniment comemorativ ce urma să aibă loc la Băsești. La finalul articolului afirmă că Sălajul avea și alte mari personalități, cărora le va fi cinstită memoria: „Noi înregistrăm cu bucurie semnul cinstit, că recunoștința mai trăiește în sufletul sălăjenilor. Avem încă și alți oameni mari de cari să ne aducem aminte: Sălajul va ști să le dea pe rând tributul datorit”.⁵

În Zalău, orașul de reședință al județului Sălaj, ia ființă un comitet executiv, care urma să se ocupe de bunul mers al acestor manifestări, în frunte cu Gheorghe Pop de Oarța, președinte și Alexandru Achim, preot în Băsești, secretar. În calitate de membri ai comitetului au fost aleși următorii: Iosif Ghiuruțan, protopop, Unguraș (Românași); Grațian Flonta, protopop, Cățelul Românesc (Meseșeni de Sus); Coriolan Steer, avocat, Tășnad; Emil Bran, senator liberal de Sălaj, Dragomirești; Laurențiu Bran, preot, Someș-Săplac; Mihai Pop, protopop, Cuceu; Traian Trufaș, protopop, Zalău; Aurel Hetco, avocat, Jibou; Teodor Bohățiel, protopop, Năpradea; scriitorul Petre Dulfu; Pop Adrian, econom, Băsești; Samoil Urian, director de bancă, Jibou; Pop Teodor a Flori, econom, Băsești; Emil Pocola, director de școală, Bocșa; Vasile Pop, protopop, Sângeorgiu de Meseș; Ioan Gheție, avocat, Zalău; Alexandru Aciu, senator PNR, Șimleu; Teofil Dragomir, mare proprietar, Jibou; Demetriu

Coroianu, protopop, Santău; Antoniu Băliban, protopop, Unimăt; Georgiu Maior, paroh, Băița; Alexandru Pop, avocat, Cehu Silvaniei și George Filip, mare proprietar din Santău.

Comitetul făcea apel către românii de pretutindenii, care doreau „a întări în memoria urmașilor figura și pilda vrednică de urmat a bărbaților noștri”, să participe la acest măreț eveniment. Românii erau invitați „ca într-o solidaritate frățească să se prezinte la această comemorare, ca împreună ridicând fastul serbării să ne înălțăm inimile și sufletele și să dăm pildă urmașilor noștri că românul știe să iubească, să recunoască, și în mormânt să-i răsplătească pe aceia, în ale căror fapte s-a zbatut și s-a pronunțat iubirea neamului românesc și unitatea lui”. În apel se mai făcea rugămintea ca aceia care doreau să participe la aceste manifestări, să-și dea avizul participării cu cel puțin șase zile înainte, pe adresa băncii „Codreana” din Băsești. Parohul Băseștiului și, totodată, protopop tractual, Alexandru Achim era secretarul comitetului ales să se ocupe cu organizarea acestor manifestări.⁶

Pentru cei care urmau să participe la serbarea comemorativă de la Băsești, generalul Traian Moșoiu, ministrul Comunicațiilor din guvernul condus de Ionel Brătianu, intervine și pune la dispoziția „peregrinilor” șase trenuri speciale, acordând o reducere pentru bilete de 50% și gratuitate pentru studenți. Aceste trenuri urmau să sosească la Băsești în dimineața zilei de 6 mai, orele 8, iar la orele 17 se întorceau la Zalău. De asemenea, ministrul Lucrărilor Publice, dr. Aurel Cosma, a acordat un ajutor de 51.000 lei pentru repararea drumului de la stația gării până în localitatea Băsești.⁷

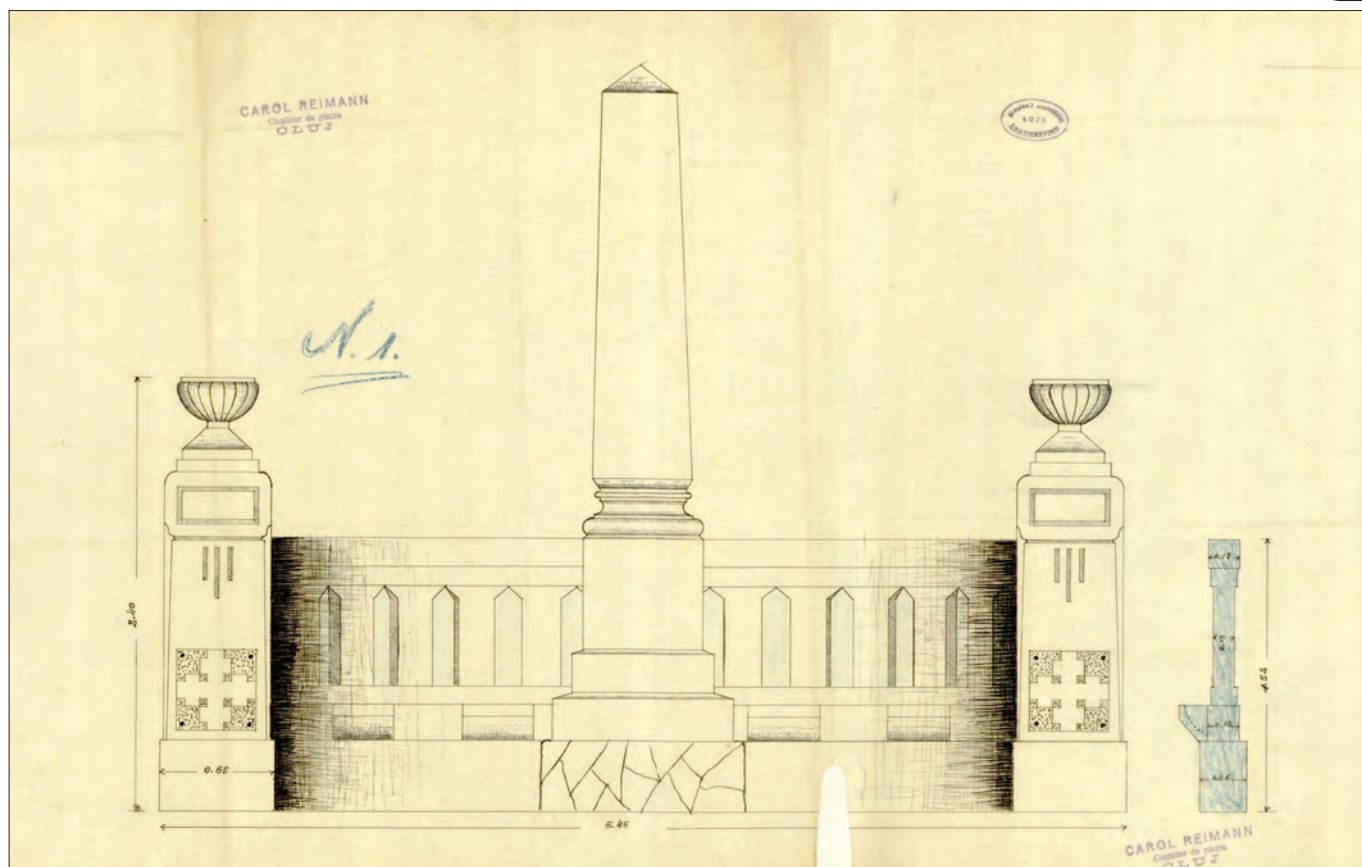
Participanții erau rugați să vină la aceste manifestări cu steaguri tricolore și îmbrăcați în costume populare.

Presa sălăjeană publică și programul manifestărilor comemorative: la orele 8, dimineața, era preconizat să aibă loc serviciul divin, în biserica din Băsești; la orele 11, pelerinaj la mormântul lui Gheorghe Pop de Băsești, unde urma să se sfințească mormântul și monumentul; între orele 12 și 14 erau programate discursurile, iar apoi masa comună, care urma să aibă loc la casa Elenei Pop și a soțului ei, Francisc Hossu-Longin.⁸

Comemorarea de la Băsești era anunțată și de către ziarul „Patria” din Cluj care, în numărul din 4 mai 1923, sublinia că „pelerini din cele mai depărtate unghiuri ale României vor aduce la mormântul eroului național dispărut omagiul țării, pentru a cărei așezare între granițele ei firești măreața figură adormită și-a consacrat întreaga lui viață”.⁹

Ziua de 6 mai 1923, care a coincis sărbătorii de Sfântul Gheorghe, a fost o zi de adevărat pelerinaj la mormântul marelui fiu al Sălajului, Gheorghe Pop de Băsești. La apelul lansat de către familia lui Gheorghe Pop de Băsești de a participa toți sălăjenii și toată su-

Proiectul monumentului dedicat memoriei lui George de Băsești

flarea românească la sfințirea monumentului, ridicat pe mormântul marelui dispărut, au răspuns foarte mulți români.

Încă din data de 5 mai au început să sosească locuitorii din satele sălăjene sau intelectuali din toată țara. Unii dintre aceștia s-au oprit la Cehu Silvaniei sau în satele învecinate. A fost și cazul lui Iuliu Maniu, urmașul politic al lui George Pop de Băsești, care a sosit în acest oraș în data de 5 mai, împreună cu alți fruntași ai Partidului Național Român. Tot la Cehu Silvaniei au sosit reprezentantele școlii de fete din Șimleu și un batalion de soldați din Regimentul 17 Vânători, din Zalău, împreună cu muzica regimentului. De asemenea, la Oarța de Jos au fost cazați cercetașii din Cohorta „Șimleul”, din cadrul Liceului „Simion Bărnuțiu” din Șimleu Silvaniei.¹⁰

Tot cu o zi înainte de eveniment a sosit de la București o importantă delegație ministerială și parlamentară, în frunte cu Vintilă Brătianu, ministru de Finanțe, generalul Traian Moșoiu, ministrul Comunicațiilor, Aurel Cosma, ministrul Lucrărilor Publice și Ion Nistor, ministru de Stat.

Distinșii oaspeți au sosit în după-amiaza zilei de 5 mai la Zalău, unde au fost întâmpinați de către autoritățile locale, în frunte cu prefectul Iulian Andrei Domșa și primarul orașului Zalău, Nicodim Cristea.

În seara aceleiași zile, prefectul Domșa oferă oaspeților „o masă compusă cu multă delicatețe și simț”. După cum era moda vremii, în astfel de mo-

mente se țineau o serie de scurte cuvântări, închinare în cinstea gazdei sau unor personalități. Primul vorbitor a fost Vintilă Brătianu, care aduce un elogiu special generalului Traian Moșoiu, după care ia cuvântul deputatul Emil Lobonțiu, care subliniază că „în jurul numelui familiei Brătianu se grupează cele mai mari evenimente” din istoria modernă a României, închinând în cinstea lui Vintilă Brătianu. Au mai vorbit deputatul Gavril Tripon, care descrie frumusețile Sălajului și generalul Traian Moșoiu, care închină în cinstea gazdei și mulțumește, în numele guvernului, „pentru buna și româneasca primire”.

În dimineața zilei de 6 mai, întreaga delegație liberală s-a deplasat la Băsești, pentru a-l comemora pe George Pop de Băsești, evenimentul devenind unul de anvergură națională. La eveniment a participat și Iuliu Maniu, urmașul politic al lui George Pop de Băsești, în fruntea unei numeroase delegații a PNR. De asemenea, au mai participat poetul Octavian Goga, mii de țărani și intelectuali, care au venit să aducă un omagiu lui George Pop de Băsești.¹¹

Ziua de Sfântul Gheorghe, „s-a arătat frumoasă ca și viața lui Gheorghe Pop, natura întregă vrând parcă să ia parte la această pioasă comemorare. (...) Steaguri multe amestecate cu verdeață împodobeau casele curate ca la o mare sărbătoare. Mii de țărani îmbrăcați în frumosul port național, dădeau un aspect și mai impunător zilei acesteia”.

La orele 8 au sosit la Băsești soldații care staționa-

seră la Cehu Silvaniei, împreună cu muzica militară, ei fiind primiți cu aclamații de către întreaga asistență.

La orele 9 a sosit mitropolitul Blajului, Vasile Suciuc și episcopul diecezei Gherla, Iuliu Hossu, care au intrat în biserică pentru a săvârși Sfânta Liturghie.

În acest timp apar și oaspeții de seamă ai Partidului Național Liberal, în frunte cu miniștrii Vintilă Brătianu și Traian Moșoiu, împreună cu o delegație de deputați și senatori liberali, între care îl remarcăm pe senatorul sălăjean Emil Bran, fost colaborator apropiat al lui George Pop de Băsești și pe deputatul Emil Lobonțiu. Dintre senatori au mai fost prezenți Teodor Mihali, A. Nistor și Alexandru Aciu, iar din rândul deputaților Gavril Tripon, Atanasovici și Gheorghe Pop. De asemenea, se remarcă prezența poetului Octavian Goga.¹²

Sosesc apoi fruntașii PNR, în frunte cu Iuliu Maniu. Iată cum descrie trimisul special al ziarului „Gazeta de Duminecă” sosirea lui: „La începerea Mesei, când Miniștrii și parlamentarii erau în Biserică, deodată se aud afară puternice și lungi urale de primire care dovedeau că poporul înconjură cu drag pe un mare om: deodată apare în ușa Bisericii domnul Iuliu Maniu, președintele partidului național”. Era însoțit de către fruntașii PNR, Ștefan Cicio-Pop, Stelian Popescu, directorul ziarului „Universul”, Mihail Cantacuzino și alții.¹³

După Liturghie, episcopul Iuliu Hossu a ținut „o admirabilă predică”, în care face legătura între viața mucenicului a cărui praznic se sărbătorea și cea a lui George Pop, arătând rolul covârșitor pe care marele dispărut l-a avut pentru istoria neamului nostru și puterea de sacrificiu de care a dat dovadă, care trebuia să fie un exemplu și pentru cei prezenți: „Luminându-ne de la viața Marelui dispărut, și aducându-ne aminte de cuvintele Evangheliei citite în care se spune: «vrăjmașii vă vor omorî pre voi și vor face rugăciuni, crezând că au adus Servicii Lui D-zeu» – noi să fim gata a face suprema jertfă pentru neam și pentru adevăr și dreptate. Când fiecare fiu al acestei țări va fi pătruns de iubire și abnegație față de patrie, țărâna lui Gheorghe Pop va tresări de fericire, ca neamul și patria pe care El le-a iubit atâta, sunt tari în unire și biruitori contra vrășmașilor”.¹⁴

După ce episcopul Iuliu Hossu a rostit cuvântul de învățătură, toți participanții s-au îndreptat, conform programului manifestărilor, spre mormântul marelui dispărut, formând un impozant cortegiu.

La mormânt, după ce s-au rostit rugăciunile, au urmat discursurile participanților. Cel dintâi care a luat cuvântul a fost mitropolitul Blajului, Vasile Suciuc. Acesta afirma că biserica greco-catolică „n-a putut aduce omagiile sale la săvârșirea din viață a lui Pop de Băsești, din cauza vremurilor tulburi de atunci, dar astăzi cu toții ne plecăm memoriei aceluia care a întrupat iubirea de neam și simbol de sacrificiu și de datorie”. Aprecia faptul că marele dispărut s-a gândit și pe patul

Monumentul în prezent

de moarte, „într-o supremă jertfă să asigure cultura națională și pe fiii neamului, donând pentru școalele dela Blaj întreaga sa avere”.¹⁵

Din partea familiei regale, colonelul Țenescu a depus o coroană, după care a luat cuvântul reprezentantul guvernului, ministrul de Finanțe, Vintilă Brătianu, fratele premierului liberal Ionel Brătianu, care a vorbit „cu multă căldură” despre Gheorghe Pop de Băsești, „scoțând în relief activitatea politică a defunctului, îndemnând pe toți românii să fie conduși de ideile și focul sacru al patriotizmului curat al marelui decedat, în toate acțiunile politice și patriotice”.¹⁶ Subliniază că România Mare s-a făurit cu concursul tuturor românilor de pretutindeni, reamintind cum elemente din Ardeal au reîmprospătat adesea energiile din Vechiul Regat. Invocă marile figuri istorice și îndeosebi arată vrednicia marilor înaintași ardeleni în lupta pentru unitatea națională. Se închină memoriei lui George Pop de Băsești, „care a fost împăcătorul tuturor curentelor de destrămare și care veșnic a lucrat împreună cu toți aceia cari munceau pentru înaintarea neamului”.¹⁷ Încheie, concluzionând că George Pop de Băsești „a avut o viață mare, după cum ultimul act mare din viața sa, prezidarea adunării dela Alba-Iulia a fost una din cele mai înălțătoare manifestații ale unui neam”.¹⁸

Au luat apoi cuvântul ministrul Aurel Cosma, în numele bănaștenilor, și Gavril Tripon, care „se închină amintirii marilor morți ai Sălajului”.

Teodor Mihali și Valeriu Braniște au făcut un istoric al luptelor naționale ale Partidului Național Român din Transilvania, începând cu revoluția de la 1848 și până la 1918, arătând totodată rolul însemnat pe care l-a avut George Pop de Băsești în istoria românilor.

Din partea Partidului Național Român a luat cuvântul Mihail Cantacuzino. El a subliniat că dacă nu era jertfa celor 800.000 de români din Primul Război Mondial și de asemenea, „dacă nu erau jerfele Mare-lui Gheorghe Pop și ale altor luptători, nu ne-am găsi astăzi într-o țară mare și respectați”. Face, totodată, un apel la unirea tuturor forțelor, „ca să ducem mai departe steagul purtat cu mândrie de cel dispărut, drapelul iubirii de neam și patrie”.

Un discurs impresionant a rostit poetul Octavian Goga, care asemena viața lui George Pop de Băsești cu aceea a mucenicului prăznuit în acea zi și arăta recunoștința posterității pentru marele dispărut: „Și Badea Gheorghe întocmai unui simbol, după cum a trăit așa i-a fost și moartea. Decenii întregi, vom pleca genunchii, Români de pretutindeni fără deosebire la mormântul aceluia care a întrupat într-o viață întreagă sbuciumul Ardealului subjugat și ajuns la izbândă”.

Au mai luat apoi cuvântul reprezentantul voluntarilor, al presei și al Astrei, ei fiind urmași de senatorul de Sălaj, Alexandru Aciu, de soția sa, Elena Aciu, care a vorbit în numele școlii medii de fete din Șimleu și de reprezentantul societății culturale a studenților sălajeni de la Universitatea din Cluj.

Discursurile s-au încheiat la orele 14, după care a urmat masa dată de către Elena Pop Hossu-Longin, iar la orele 15 miniștrii s-au îndreptat spre gară. Abia seara târziu s-a împrăștiat și mulțimea prezentă la această impozantă manifestare, la care au participat peste

20.000 de români, „din toate unghiurile țării” și care au dus cu ei „amintirea unei mari Sărbători, în care sufletele au fost unite întru preamărirea unui mare Român și mare Mucenic al neamului, a cărui memorie va rămâne eternă în istorie dealungul veacurilor”.¹⁹

Acum, când se împlinesc 100 de ani de la comemorarea lui Gheorghe Pop de Băsești și dezvelirea monumentului care străjuiește și astăzi falnic în cimitirul din Băsești, am considerat că avem o datorie morală de a readuce în actualitate modul cum înaintașii noștri au știut să-i cinstească memoria.

Încheiem cu îndemnul pe care poetul Octavian Goga l-a adresat atunci nației române, dar care este perfect valabil și în prezent: „E un capitol de istorie națională în cripta de la Băsești. Epigoni ai țării mele, duceți-vă la ea să învățați dragostea de neam”.²⁰

Note:

1 Ioan Georgescu, *George Pop de Băsești. 60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Ediția a II-a, îngrijită și coordonată de Vasile Iuga de Săliște, Cluj-Napoca, Editura Societății Culturale Pro Maramureș „Dragoș Vodă”, 2013, pp. 215-216.

2 „Sălajul”, nr. 2, 12 mai 1923, p. 2.

3 I. Georgescu, *op. cit.*, p. 363.

4 „Gazeta de Duminecă”, nr. 19 din 13 mai 1923, p. 1.

5 Idem, nr. 9 din 4 martie 1923, p. 3.

6 Idem, nr. 13 din 1 aprilie 1923, p. 1.

7 „Sălajul”, nr. 3, 25 mai 1923, p. 1.

8 Idem, nr. 17 din 29 aprilie 1923; „Sălajul”, nr. 1, 3 mai 1923, p. 1.

9 „Sălajul”, nr. 1, 6 mai 1923, p. 4.

10 „Gazeta de Duminecă”, nr. 19, 13 mai 1923, p. 1.

11 „Plugarul”, nr. 2, 10 mai 1923, pp. 1-3.

12 „Sălajul”, nr. 2, 12 mai 1923, p. 1.

13 „Gazeta de Duminecă”, nr. 19, 13 mai 1923, p. 1.

14 *Ibidem*, p. 2.

15 *Ibidem*.

16 „Sălajul”, nr. 2, 12 mai 1923, p. 1.

17 „Plugarul”, nr. 2, 10 mai 1923, p. 2.

18 „Gazeta de Duminecă”, nr. 19, 13 mai 1923, p. 2.

19 *Ibidem*.

20 „Sălajul”, nr. 2, 12 mai 1923, p. 2.

Daniel Hoblea, „Sub semnul Cenaclului «Silvania»”

În cadrul celei de-a 15-a ediții a Zilelor revistei „Caiete Silvane”, a fost prezentată și cartea postumă semnată de Daniel Hoblea, „Sub semnul Cenaclului «Silvania». Cronici și alte texte literare”, volum apărut la Editura „Caiete Silvane”, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj și al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

La (un) capăt de drum. Cu bucurie

După „Po(h)eme de bucurie” (Caiete Silvane, 2021), „Zigzaguri” (Caiete Silvane, 2021) și „Revanșa

lucidității” (Caiete Silvane, 2022), cu volumul de față încheiem publicarea operei postume a colegului și prietenului nostru Daniel Hoblea. Patru cărți am reușit să identificăm și să edităm din arhiva poetului ce ne-a fost pusă la dispoziție de familie. Nu vedem, deocamdată, poate pe termen lung, publicabilă corespondența (privată) a autorului, aflată și aceasta în posesia noastră, precum și un șir de traduceri, asupra cărora ar merita să-și arunce ochii specialiștii ai scrierilor tradiționale. Dar și așa opinăm că seria de traduceri apărută e relevantă suficient pentru strădaniile lui D. Hoblea și pe acest tărâm.

Daniel Săuca

Vasile BURJA

Iuliu Maniu și alegerile de la Vint pentru Parlamentul din Budapesta

Contextul politic

Înfrângerea Austriei în războiul Austro-Prusac din 1866 a condus la cedarea unor teritorii în nordul Italiei și la slăbirea Imperiului Habsburgic. Acest fapt a determinat Curtea de la Viena în februarie 1867 să accepte un compromis cu Ungaria privind crearea statului dualist Austro-Ungaria, cu scopul temperării năzuințelor maghiarilor de independență. Sub această nouă organizare cele două state aveau fiecare constituție, parlament, administrație, poliție proprie, având în comun suveranul, politică externă, financiară și militară.

Prin compromisul realizat, Austria va face mai multe concesii Ungariei, printre acestea hotărârea ca Banatul și Transilvania, vechi provincii istorice românești, să fie alipite Ungariei, în timp ce Bucovina va rămâne sub autoritatea Vienei. Odată cu compromisul austro-ungar a luat sfârșit și statutul de teritoriu autonom al Transilvaniei, consfințit de Maria Tereza prin decretul semnat în 1765, prin care recunoștea contribuția provinciei la lupta „creștinătății împotriva turcilor” și se prevedea explicit că Transilvania devine „Mare Principat” și „nu este supusă niciunui alt regat sau altei stăpâniri”.

După alipirea Transilvaniei la Ungaria, guvernul de la Budapesta a inițiat unele legi cu conținut liberal, precum legea naționalităților și legea învățământului din 1868, care nu au fost respectate. Treptat, politica maghiară a promovat ideea statului național ungar, cu toate consecințele ce decurg de aici.

În fața presiunii autorităților de la Budapesta de a transforma Ungaria multinațională într-un „stat național maghiar unitar”, românii din Transilvania și-au întărit sistemul de autoapărare, atât prin consolidarea instituțiilor naționale autonome – bisericile și școlile confesionale (greco-catolice și ortodoxe) – cât și prin lupta politică organizată în jurul partidelor politice: Partidul Național Român din Transilvania, și Partidul Național Român din Banat (1869), care se vor unifica în mai 1881 la Sibiu sub denumirea de Partidul Național Român (PNR).

Principalul obiectiv al PNR era autonomia Transilvaniei. Memorandumul din 1892 inițiat de PNR (Ioan Rațiu, Gheorghe Pop de Băsești, Vasile Lucaciu ș.a., redactat de Iuliu Coroianu – fratele mamei lui Maniu, Clara Coroianu și căsătorit cu fiica lui Ion Rațiu) este relevant pentru acțiunea revendicativă unitară a națiunii române. Petiția adresată împăratului Franz Joseph cu-

prindea o analiză a sistemului legislativ ungar (legea naționalităților, legea electorală, legile școlare, legea presei, legea agrară etc.) și a consecințelor acestuia, evidențiind faptul că românii erau discriminați, nu au drepturi politice și sunt supuși maghiarizării forțate. Ca atare solicită îmbunătățirea situației românilor, prin desființarea dualismului austro-ungar și revenirea la autonomia Transilvaniei. Memorandumul este respins (nu este citit), autorii condamnați (grațiați după doi ani), iar activitatea PNR este interzisă în 1894. La procesul memorandiștilor, Ioan Rațiu a rostit celebre cuvinte: „Ceea ce se discută aici este însăși existența poporului român. Existența unui popor însă nu se discută, ci se afirmă”.

În Memorandum se explică și atitudinea de pasivism politic a PNR ca fiind „o chestiune de prudență patriotică, ca Românii să nu mai facă încercarea de a se folosi de dreptul lor de a alege deputați” în dieta de la Budapesta. „Pasivismul” nu trebuie confundat cu pasivitatea politică, deoarece el reprezenta un adevărat program de respingere a dualismului, prin care Transilvania a fost anexată în mod abuziv la Ungaria.

Politica de maghiarizare forțată practică de guvernul de la Budapesta, care urmărea transformarea Ungariei „istorice” multinaționale într-un „stat național unitar” în paralel cu neacordarea drepturilor politice românilor, accentuarea discriminării economice și sociale a acestora au condus la abandonarea treptată a pasivismului de către elita politică a românilor în favoarea activismului politic.

Conferința națională a PNR din 15 ianuarie 1905 de la Sibiu a marcat reîntrirea pe scena politică a partidului, cu un program ambițios care urmărea printre altele: recunoașterea individualității națiunii române, utilizarea limbii române în administrație, justiție, învățământ și armată, autonomia confesională și administrativă, alegerea funcționarilor în mod corespunzător structurii și proporției etnice a populației, votul universal, asigurarea dreptului de întrunire și asociere, a libertății presei, reformă fiscală, împrumutarea țăranilor, ocrotirea muncitorilor, măsuri de asigurări sociale și asistență medicală. La conferință s-a hotărât abandonarea tacticii pasivismului politic în favoarea activismului ce presupunea participarea la alegerile parlamentare, parlamentul maghiar devenind „tribuna de unde reprezentanții poporului român denunță în fața lumii civilizate regimul de me-

dievală opresiune a guvernelor maghiare”¹.

Rezultatul conferinței de la Sibiu (79 voturi pentru activism și doar 12 pentru vechea tactică a pasivismului politic) a marcat apogeul dezbatărilor între cele două curente din PNR. Ziarul *Tribuna* din Arad² remarca buna înțelegere ce s-a manifestat între membrii conferinței, faptul că nu există învinși sau învingători și „numai tovarăși de luptă pentru același scop sfânt: ridicarea neamului din starea tristă în care se afla, închegarea partidului național atât de zbuțuit în trecut”. S-a hotărât ca PNR să depună candidați „în toate părțile unde sunt șanse de a purta lupta cu demnitate și cu folos pentru deșteptarea națională”.

Participarea la alegerile parlamentare (1905-1906)

Prilejul pentru manifestarea activismului politic s-a ivit imediat după Conferința PNR de la Sibiu și anume alegerile parlamentare de la sfârșitul lunii ianuarie 1905, organizate ca urmare a dizolvării Dietei de către prim-ministrul liberal, contele Tisza.

Participarea la alegerile din 1905 era un test pentru PNR, dat fiind faptul că ele marcau posibilitatea participării active la lupta politică pentru emanciparea românilor prin intermediul dietei. Vocea lor putea fi astfel auzită nu numai în parlament, ci și în toate cancelariile europene. Testul viza și adeziunea alegătorilor la programul PNR, după cum scria *Tribuna* de la Arad: „Cine alege deputat guvernamental acela se declara că-i mulțumit cu stările de astăzi, cine alege kossuthist acela declară, că nu-i destul nici ce a făcut contele Tisza împotriva noastră, ci cere să se și mai înăsprească asupra limbii și a legii noastre; iar cine alege un naționalist, deputat cu program național acela pe sine se alege deputat, căci în acel program sunt cuprinse toate dorințele poporului românesc, și dorința din cea din urmă colibă: limba, legea și moșia, căci în acea sfântă Treime politică este cuprins întreg programul național”³.

Iuliu Maniu candidează la alegerile din 1905 în cercul electoral Vințu de Jos. Era creditat cu șanse mari de câștigare a alegerilor datorită personalității sale de luptător pentru cauza românilor „în floarea bărbăției, inteligent, moderat, cu pregătiri frumoase, încât și-a câștigat până și simpatia străinilor, care-l cunosc”⁴. Însă păimântat de popularitatea lui Maniu, guvernul maghiar propune contracandidat pe Szöcs Pal, notar în dietă și pune în mișcare tot aparatul puterii de stat (pretorii, jandarmii, notarii, agenți plătiți), care sub imperiul amenințărilor și promisiunilor au influențat rezultatul alegerilor în favoarea candidatului maghiar, acesta obținând cu 121 de voturi mai mult. Tabloul alegerilor arată că din totalul de 1035 alegători înscrși pe listele electorale, circa 700 erau români, iar dintre aceștia 340 au votat cu Iuliu Maniu, 175 l-au preferat pe Szöcs Pal, iar 145 nu s-au prezentat la vot. De remarcat faptul că printre votanții candidatului maghiar se regăsesc patru preoți cărora le-a fost frică că vor pierde congrua și ajutorul de stat (doi greco-catolici și doi ortodocși) și

toți alegătorii din comunele Henig, Drașov, Loamneș, Oarda de Jos și de Sus, Limba, Drâmbar⁵.

Chiar dacă alegerile din 1905 nu au fost favorabile pentru Iuliu Maniu și PNR reușește să trimită în dietă doar opt candidați, alegerile pot fi considerate ca un fapt pozitiv. Ele au demonstrat atât unitatea românilor în jurul idealurilor naționale, cât și problemele care trebuie rezolvate la viitoarele alegeri.

În urma alegerilor parlamentare din ianuarie 1905, Partidul Liberal din Ungaria își pierde majoritatea pe care o deținea din 1867 de la Compromisul austro-ungar, iar Partidul Independenței, în frunte cu ultranaționalistul Ferencz Kossuth, alcătuiește o coaliție majoritară în Dietă, care are un program radical ce urmărea „nici mai puțin, decât desfacerea dualismului, și independența totală a Ungariei”. Pe fondul neînțelegerilor dintre partidele majoritare, împăratul Franz Joseph numește un guvern de tehnocrați, în frunte cu baronul Géza Fejérváry, care va rezista până în 8 aprilie, anul următor, când predă mandatul lui Sándor Wekerle. Acesta va organiza imediat noi alegeri parlamentare.

Lansat în campania electorală din aprilie 1906, Iuliu Maniu, în calitate de candidat în același cerc electoral din Vințu de Jos, se afirmă ca un principal exponent al mișcării naționale promovate de PNR și îndemna alegătorii români să-l asculte cu „o inimă curată românească și cu mintea limpede” și să voteze „cu steagul sfânt al Partidului Național”, căci numai astfel Transilvania va fi „țara românească, slujbașii vor fi români, iar limba care va porunci va fi limba românească”⁶. Având în vedere că majoritatea alegătorilor erau țărani, cu pământ puțin, promitea acestora împărțirea moșiilor grofilor și vot universal.

Iuliu Maniu schimbă și tactica electorală. Nu se mulțumește cu vizita la alegători, ci organizează adunări generale în fiecare sat și cu ne-alegătorii, pentru ca aceștia împreună cu femeile să exercite o presiune mai mare decât administrația asupra electorilor⁷. De asemenea, urmărește atragerea de partea lui a alegătorilor germani, cărora le adresează o scrisoare deschisă prin intermediul ziarului *Unirea* de la Blaj, prin care le prezintă ținta lui politică, „dezvoltarea conștiinței naționale, și pe baza acesteia menținerea intactă și apărarea așezămintelor naționale și culturale a tuturor popoarelor din țară”⁸. Opțiunea alegătorilor români și germani era mai ușoară întrucât contracandidatul său, Erdöss Armand, era reprezentantul Partidului Independenței, cunoscut pentru trecutul istoric și politic șovinist.

Entuziasmul cu care blăjenii i-au întâmpinat pe alegătorii care plecau la Vinț, desfășurarea și rezultatul alegerilor, precum și manifestările de bucurie ale blăjenilor la aflarea rezultatului alegerilor sunt descrise pe larg în *Gazeta Transilvaniei*, care consemna victoria: „Dr. Maniu a întrunit 558 voturi, contrarul său 351 voturi. Dintre Români abia au votat 8 cu contrarul. Toți preoții și învățătorii români, ba și numeroși primari

și-au făcut datoria de Români buni, afară de 2-3. Solidaritatea între alegătorii români a fost admirabilă”⁹.

A doua zi după alegeri, vestea că Iuliu Maniu este ales deputat a stârnit un entuziasm de nedescris și multă bucurie blăjenilor. La sosirea lui Maniu în Blaj, „protopopul Bărbat i-a adresat un entuziast salut, iar damele române și meseriașii i-au prezentat două admirabile buchete. A răspuns deputatul adânc emoționat, mulțumind pentru această nouă manifestație. Conductul întreg apoi, în frumoasă ordine, cu muzica în frunte a mers la curtea economică a domeniului mitropolitan, unde alegătorii au fost ospătați. S-au încins frumoase dansuri naționale, jucând țaranii plini de veselie și ridicând cu fală steagurile albastre, pe cari le-au dus și adus cu vrednicie”¹⁰.

După alegeri s-a pornit o întreagă campanie împotriva viceșpanului Szász Iozsef din comitatul Albei-inferioare pentru că a lăsat ca mandatele cercurilor din Vinț și Ighiu (unde a câștigat Vaida-Voevod) să fie câștigate de doi naționaliști români. Acesta se apără prin faptul că populația în cercurile electorale respective este majoritar românească și ia act de faptul că pentru alegerile viitoare se vor lua imediat „măsuri pentru încetarea agitațiunii naționaliste și mai cu seamă pentru prigonirea agitatorilor”, în vederea recâștigării celor două mandate¹¹.

Pentru Partidul Național Român alegerile din 1906 au fost un succes deoarece au condus la câștigarea unui număr de 15 mandate (de aproape două ori mai mult decât numărul de mandate de la alegerile anterioare), ceea ce demonstra organizarea mai bună a partidului, mobilizarea alegătorilor și unitatea acestora.

Alegerile vor fi câștigate de Partidului Independenței și al 48-iștilor, care a obținut majoritatea absolută cu 61,26% din mandate, ceea ce anticipa o confruntare dificilă pentru deputații români în viitorul parlament.

Pierderea alegerilor parlamentare din 1910

Dizolvarea camerei cu majoritate kossuthistă de la Budapesta, în martie 1910, pe fondul crizei politice, economice și sociale pe care o traversa Ungaria, amplificată și de disputele naționale și de conflictul permanent cu Viena pentru lărgirea autonomiei maghiarilor în imperiu, a impus elitei politice din Ardeal necesitatea pregătirii pentru participarea la alegerile electorale care se prefigurau.

În vederea pregătirii alegerilor, conducerea Partidului Național Român a hotărât convocarea unei Conferințe generale electorale a partidului la Sibiu în data de 5 aprilie 1910. În fața a peste 4000 de participanți la conferință Iuliu Maniu dă citire textului unei moțiuni care prezintă sintetic strategia și programul partidului în alegeri. Protestează din nou în textul moțiunii „în contra tendințelor de maghiarizare, și în special în contra politicii școlare și bisericești, inaugurate de guvernele din anii din urmă, reclamând revizuirea legilor și abrogarea ordonanțelor puse în serviciul acestor tendințe”¹². De asemenea face apel la solidaritate comună între toate organizațiile care urmăresc democratizarea țării.

Noua candidatură a lui Iuliu Maniu ca deputat din partea cercului electoral Vinț, pe care l-a reprezentat în parlament prin mandatul precedent, a fost întâmpinată cu bucurie, încredere și deplină adeviere de către alegători. Autoritățile maghiare stabilesc un contra-

O nouă carte de proză scurtă la Editura „Caiete Silvane”: „Sosia (șase narațiuni amenințând să devină roman/e)” de Viorel Gh. Tăutan

La Editura „Caiete Silvane”, cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj și al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, a apărut o nouă carte de proză scurtă: „Sosia (șase narațiuni amenințând să devină roman/e)” de Viorel Gh. Tăutan. Volumul publicat în cadrul Colecției „Scriitori sălăjeni” a fost lansat vineri, 31 martie 2023, în cadrul celei de-a 15-a ediții a Zilelor revistei „Caiete Silvane”, în Sala „Porolissum” a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj.

„Nehotărât asupra speciei

epice căreia să-i subordonez fiecare dintre cele șase «narațiuni», cinci dintre ele intenționând să fie începuturi ale unor «producții» de mai largă cuprindere, veșnicul Cronos, contând pe discreția nepotului său, Apollo, m-a obligat să-mi regândesc oportunitățile, astfel încât, lăsându-mă purtat pe brațele triumviratului – Euterpe, Calliope, Erato – să valorific darul inspirației, să încep și să decid ce voi face după ce mă voi fi imbarcat pe corabia stăruitorilor argonauți. Presupun că subiectul fiecărei povestiri în parte poate să fie antrenat și dezvoltat astfel încât să ne amăgim a crede că e roman, sau altfel: să le subordonez pe toate unei idei coagulante, pentru a construi... unicatul!

Doamne, ajută-ne!

Lectură plăcută!
Sper!”

Viorel Gh. Tăutan

candidat „potrivit” pentru Maniu și anume avocatul de la Alba Iulia, dr. Mayer Ödön, care datorită clientelei pe care o are în cercul electoral respectiv, prin intimidare și șantaj putea influența opțiunea alegătorilor.

Rezultatul alegerilor din anul 1910 a fost unul dezastuos pentru PNR. Față de 15 deputați câți au fost aleși la alegerile anterioare, partidul va mai obține doar cinci mandate prin: Vasile Damian, Teodor Mihali, Ștefan C. Pop, Nicolae Șerban, Alexandru Vaida-Voevod. Au rămas fără mandate unii dintre cei mai înflăcărați luptători pentru cauza națională: Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Aurel Vlad și Vasile Lucaciu. Deziluzia în rândul PNR a fost așa de puternică încât s-a pus problema ca cei cinci deputați să-și depună mandatele, dar ideea nu a fost îmbrățișată în cele din urmă.

La Vinț, Iuliu Maniu a obținut cu 19 voturi mai puțin față de contracandidatul său, în condițiile în care 99 de voturi i-au fost luate practic candidatului român prin diferite motive inventate de președintele secției electorale, care i-a împiedicat pe alegătorii lui Iuliu Maniu să voteze, sau le-a anulat voturile. Această acțiune a fost recunoscută de președinte, care a declarat ulterior că ceea ce a făcut la alegeri contra lui Maniu nu le-a făcut din pornire personală, ci silit fiind de ordinele prefectului¹³.

Înainte de alegeri, prefectul Szász József a propus PNR un cartel electoral prin care să se renunțe la candidatura lui Vaida-Voevod la Ighiu, în schimbul asigurării mandatului de la Vinț pentru Iuliu Maniu. Întrucât propunerea a fost respinsă, prefectul a declarat în fața lui Maniu că va acționa în așa fel încât niciunul dintre cei doi candidați români să nu câștige și s-a ținut de cuvânt. A obstrucționat campania electorală în favoarea lui Iuliu Maniu, a terorizat și amenințat alegătorii, a cumpărat cu sute de coroane voturile pentru candidatul maghiar, a suspendat dreptul de cârciumărit pentru cei care au votat cu candidatul român, a amenințat preoții și dascălii din sate cu tăierea ajutorului de la stat etc.¹⁴

Abuzurile autorităților mergând până la terorism în desfășurarea alegerilor l-au determinat pe Maniu nu numai să conteste rezultatul acestora, dar și să denunțe dincolo de granițele Europei centrale aceste grave culpe politice și abateri de la normele statului de drept. Într-un documentar alcătuit cu concursul lui Valeriu Braniște îl informează pe prietenul său, istoricul britanic Robert Seton-Watson, asupra modului în care au fost influențate alegerile din Ungaria¹⁵. Desigur că aceste informații au fost utilizate de către istoric în cartea sa despre problema slavă în Monarhia Habsburgică, tipărită în 1911.

Dezamăgirea privind desfășurarea alegerilor în rândul românilor a fost puternică, iar rolul liderilor acestora era să le ridice moralul și să-i asigure că lupta va continua până la izbânda definitivă și completă a cauzei lor. Iuliu Maniu, după anunțarea alegerilor de la Vinț, îi asigură pe alegătorii lui că, chiar dacă nu a câștigat mandatul, în continuare „va lupta neconținut fără a

simți vreo oboseală, pentru o soartă mai bună a popoului românesc”¹⁶, că pe el îl face deputat nu „țidula”, ci atașamentul față de idealurile românilor și va găsi mijloacele necesare pentru a merge mai departe.

Note:

- 1 Sever Stoica, *Iuliu Maniu*, Cluj, 1932, p. 36
- 2 Ziarul *Tribuna*, Arad, nr. 246, 30 decembrie 1904 – 12 ianuarie 1905.
- 3 Ziarul *Tribuna*, Arad, nr. 5, 9/22 ianuarie 1905.
- 4 Ziarul *Unirea*, nr. 4, Blaj, 28 ianuarie 1905.
- 5 *Ibidem*.
- 6 Iuliu Maniu, *Testament moral politic*, Editura Gândirea Românească, București, 1991, p. 154.
- 7 Ionel Pop, Zaharia Boilă, Matei Boilă, *Amintiri despre Iuliu Maniu*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1998, p. 46.
- 8 Ziarul *Unirea*, nr. 17, Blaj, 25 aprilie, 1906.
- 9 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 91, Brașov, 26 aprilie/9 mai 1906.
- 10 Ziarul *Unirea*, nr. 18, Blaj, 1 mai 1906.
- 11 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 94, Brașov, 29 aprilie/12 mai, 1906.
- 12 Ziarul *Unirea*, nr. 15, Blaj, 9 aprilie 1910.
- 13 Ziarul *Tribuna*, Arad, nr. 129, 20 iunie/3 iulie 1910.
- 14 *Ibidem*.
- 15 Apostol Stan, *Iuliu Maniu. Naționalism și democrație. Biografia unui mare român*, Editura Saeculum, București, 1997.
- 16 *Gazeta Transilvaniei*, nr. 115, Brașov, 25 mai/7 iunie 1910.

Un nou supliment al revistei „Caiete Silvane”: Viorel Gh. Tăutan – 80

Viorel Gh. Tăutan - 80

Supliment al revistei

Caiete Silvane
Revista de cultură

A apărut un nou supliment al revistei „Caiete Silvane”, supliment dedicat poetului și profesorului Viorel Gh. Tăutan la împlinirea vârstei de 80 de ani. Publicația poate fi citită online pe site-ul revistei „Caiete Silvane” (la secțiunea suplimente). În format tipărit, a fost prezentată vineri, 5 mai 2023, la Sala „Porolissum” a Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, în cadrul celei de-a 21-a ediții a Festivalului internațional „Primăvara Poeziei/ A Költészet Tavaszja/ Spring of Poetry”.

Alexandru-Bogdan KÜRTI

Presă actuală, încotro?

O dezbateră privind rolul, importanța și viitorul presei în societatea românească actuală a avut loc joi, 20 aprilie 2023, la Casa de Cultură a Sindicatelor Zalău. Evenimentul a succedat vernisajul expoziției foto-documentare „Presă românească din Zalău interbelic”, organizat de Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, în cadrul programului special „Zalău 550”, menit să celebreze tradiția urbană a municipiului de la poalele Munților Meseș.

Daniel Săuca, președintele Asociației Jurnaliștilor din Sălaj, a făcut o comparație între presa din perioada interbelică și presa actuală. „Dacă din punct de vedere cantitativ stăm mult bine față de perioada interbelică, din perspectiva calității lucrurile sunt discutabile. În ultimii ani, din păcate, la nivel național s-a produs o degradare a limbajului jurnalistic, cauzele fiind multiple. Cea mai importantă cauză a degradării jurnalismului este explozia așa-zisului jurnalism online. Practic, aceasta a schimbat fundamental ce se întâmplă astăzi. Acest așa-zis jurnalism online aproape că a înlocuit jurnalismul de tip clasic. Astăzi nu mai vorbim de jurnalism în sensul pe care îl știam în urmă cu 15-20 ani. Astăzi pe rețelele de socializare întâlnim sute de mii de jurnaliști care își exprimă opiniile, scriu, colportează știri sau zvonuri sau sunt postaci sau răspândaci ai unor partide, mai sunt așa-numiții vloggeri, influenceri etc. Astăzi nu se mai scriu editoriale, nu mai există o rubrică de opinie, în care un ziarist să-și exprime părerea despre un lucru sau un fapt”, a precizat Daniel Săuca.

Vasile Pădurean, antreprenorul care deține un cotidian din Zalău, a vorbit despre datoria permanentă a jurnaliștilor de a promova Sălajul. „Cred că ar trebui să vorbească presa și social-media sălăjeană, indiferent sub ce formă, tipărită sau online, mai mult despre Sălaj. Este aici Adrian Lungu. Niciodată nu vorbește despre evenimente din alte județe. În fiecare zi vorbește despre evenimentele din Sălaj la un radio național. Eu dau un sfat: să vorbim mai mult despre noi, sălăjenii. Cine să vorbească despre greutățile și lucrurile bune din Sălaj? Haideți să încercăm noi, că poate asta ne rămâne. S-ar putea ca peste 50 de ani, cineva de la Muzeu să mai pună pe pereți gazetăria și mass-media din anii 2020”, a punctat Vasile Pădurean.

A apărut ediția revizuită a cărții „Bocșa – satul meu între document și poveste”

La Editura „Caiete Silvane”, în colecția „Monografii”, a fost publicată a doua ediție a lucrării „Bocșa – satul meu între document și poveste” de Elena Ciobanca Opriș. Cartea a apărut cu sprijinul Consiliului Județean Sălaj, Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Salvosan Ciobanca SRL și al Primăriei și Consiliului Local al Comunei Bocșa și conține texte introductive semnate de Marin Pop, Camelia Burghel, Cornel Udrea și Cornelia Violeta Popescu.

În *Cuvântul-înainte* al lucrării, autoarea Elena Ciobanca Opriș menționează: „Punctul de plecare al acestei lucrări este viziunea de întreg asupra satului Bocșa, privit în dimensiunea sa sincronică și în cea temporală, evolutivă. Doresc să cuprind amplu și cât mai complex ceea ce a fost și ceea ce a realizat comunitatea bocșenească, surprinzând aspecte istorice, geografice, sociale, toponimice, folclorice, lexicale, precum și obiceiuri și tradiții. Voi face referințe și la interferența satului cu mari personalități și evenimente istorice ce s-au petrecut aici de-a lungul vremii”.

Texte de trecut (in)existența

Ioan F. POP

Tentația absolutului este cea mai acaparantă iluzie, pentru că nu putem trăi în afara mirajului ei, dar nici nu o putem concretiza într-o trăire palpabilă. Ea poate fi doar etern visată în concretețea sa fantasmatică. Rătăciți între relativ și absolut, pășim în viață pe o punte care se sprijină pe un nor de cuvinte. Cum să surprinzi o clipă lumea în elementaritatea și complexitatea ei, cum să o raportezi la un eu efemer și absolutizant, cum să unești într-o străfulgerare a rațiunii toate grozăviile și sublimitățile cotidiene? Cum să pui pe același portativ existențial începutul și sfârșitul, nașterea și moartea, dezastrul și fericirea, totul și nimicul? Cum să pui de acord interioritatea temporală cu abisalitatea spațială? Cum am putea trăi într-o singură viață toate viețile, cum am putea sintetiza într-o moarte toate morțile? Cum am putea atinge absolutul dintr-o margine a relativității? Cum de încap toate acestea în pălăria magică a cuvântului *lume*? Farmecul lumii consistă în inutilitatea ei. Lumea nu servește la nimic. Lumea – eșecul spectaculos al Nimicului.

*

Una din marile reușite ale omenirii mi se pare a fi suportabilitatea, faptul că, având în vedere numărul de oameni la care am ajuns, încă ne putem accepta vecinătățile. Nu ne rupem *coarneau* egolatriei și ale vanității, invidia și filautia nu ne împing la măcel. Nu ne eliminăm aproapele cu prima ocazie, lăsând, politicoși, acest fapt pe seama altor instanțe. Nu facem (încă) altora ceea ce nu vrem să ni se facă nouă – *quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*. Deși mulți sînt doar colecționari devotați de nemernicii și insanități, antropomorfizări ambulante ale răului, supapele prin care existența își deversează veninul. Acestea doar imprecățiile și producerea răului le iese întotdeauna suspect de bine. Din păcate, umanitatea nu-i poate cuprinde pe toți oamenii. Unii rămîn în comuna primitivă a devenirii. „Omenirea» nu înaintează, ea nici măcar nu există” (F. Nietzsche). Cultura și civilizația ne-au învățat să ne anihilăm discret, invocînd chiar umanismul și unele precepte religioase în acest sens. Context în care Apocalipsa va fi o simplă mondenitate.

*

În mod paradoxal, despre tăcere nu poți tăcea pur și simplu, ci trebuie să vorbești cu ajutorul cuvintelor,

deși tăcerea se naște tocmai în absența lor. Tăcerile pot *vorbi*, cuvintele pot să nu spună nimic. Există tăceri convingătoare, sugestive (*bona taciturnitas*), după cum există o vorbire goală de conținut, simplă fonologie – *flatus vocis*. De fapt, binomul tăcere/cuvînt este o singură componentă a limbajului. Limbajul se poate contura doar pe fondul expectativ al tăcerii. Cuvintele sînt unitatea de măsură a gândirii. Tăcerea este răgazul lor sumativ. Scrisul este mărturia *jocului* polifonic pe care gândirea îl acompaniază pe claviatura cuvintelor și a tăcerilor. De fapt, totul constă în capacitatea de a putea *turna* întregul conținut al elocuțiunii în forma fluidă a cuvintelor, în faptul de a putea surprinde o idee în conturul lax al expresivității, în aventura singulară de a ridica efemeritatea pe soclul eternității. Scrisul îți oferă *șansa* de a te rata de două ori: ca realitate și ca idealitate. „Ca să mă pot crea, eu m-am distrus; atît de mult m-am exteriorizat în lăuntru meu, încît nu mai exist lăuntric decît la modul exterior” (F. Pessoa).

*

Gîndirea poate înainta doar în propria incognoscibilitate, în tărîmul necunoscutului absolut. Noi putem gîndi doar din perspectiva neînțelesului care ni se arată. Înțelesul e doar pragul unui nou ne-înțeles care se prefigurează la orizont. Gîndirea funcționează doar cu *materia* necunoscutului. Căci ceea ce este cunoscut devine experiment, practică uzuală. Actul de a gîndi presupune *ab initio* ne-înțelegerea, parcursul obligatoriu al incomprehensibilității. „Intellectul se naște, în adevăratul sens al cuvîntului, din ceea ce este lipsit de înțelegere” (F.W.J. Schelling). Dacă am ști totul, gîndirea ar fi inutilă. Gîndirea e propriul ei *nimic* interogativ. La granița dintre preocuparea obsesivă și indiferența molcomă, dintre concentrarea gravă și delăsarea savuroasă se nasc ideile cele mai fertile. Căci gîndirea nu este un produs al efortului artificial, ci al așteptării inspirate. Gîndirea este propria sa muză.

*

Cultura este un fel de *ciobănie* metafizică, una în care sînt păstorite *turmele* gîndurilor rebele pe toate dealurile și văile interogative ale posibilității, pe toate pajiștile mănoase ale iluziilor inextirpabile. Una în care poți scoate *brînză* ideatică direct din pagină. (Mulți, din păcate, scot „brînză” și din pagini sterpe, invocînd mioritic patafizica unei oi rătăcite...).

Filmografiile Simonei

Green Sea (2020)

Simona ARDELEAN-SAMANTA

Celui care caută filmul *Green Sea* (titlul original *Prasini thalassa*) trebuie să-i recomand să privească întocmai ca pe eticheta unui vin de colecție anul recoltei. Sunt două filme-n cinemateca internațională cu același titlu, lansate în ani succesivi. Cel despre care vreau să vă vorbesc astăzi este primul, cel din 2020, în regia grecoacei Angeliki Antoniou, iar al doilea, filmat un an mai târziu, stă sub bagheta regizorală a irlandezului Randal Plunkett. Ambele filme au în centru figura unei scriitoare, amintindu-mi de rolul inversat de motor narativ pe care Cititorul/Cititoarea îl jucău în *Dacă într-o noapte de iarnă un călător...* al lui Italo Calvino. Și, mai ales, ambele protagoniste se află într-un moment de blocaj inspirațional, în care scriitura se curmă, lipsită de sens existențial.

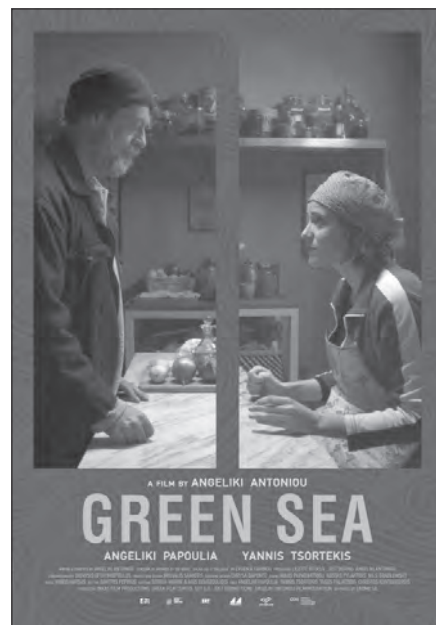
Plunkett prezintă publicului povestea unei americance care trăiește o viață retrasă în peisajul rural irlandez, învelit în ploii și câmpuri verzi. Amintirile și ficțiunea pe care o scrie se întrepătrund nebulos, trasând linii neclare ale unei existențe negate/neasumate, până când în viața sa ajunge, accidental (la modul propriu și figurat), o fată pe care se vede nevoită să o ia acasă pentru a-i acorda îngrijiri.

Într-un oraș de coastă, Anna (Angeliki Papoulia) găsește de lucru într-o tavernă pescărească. Ajunge acolo aproape somnambulic, după ce o vedem la început de peliculă rătăcind în paltonul ei verde, fără un scop aparent și evident speriată pe străzile unui mic orașel. Norocul îi surâde când dă peste Roula, un proprietar de mic restaurant solitar, care are nevoie urgentă de un bucătar, pentru

a suplini nevoile celor câtorva clienți de clasă mijlocie, care vin în pauza de prânz la tavernă: pescari, muncitori, o frizeriță și soțul ei, un reparator etc. E o imagine a Greciei actuale, privite sub lupa socială a mentalităților, muzicii, preferințelor. Ceea ce descoperă Roula (Giannis Tsortekis) și odată cu el și spectatorii, e că Anna suferă de amnezie. Singurul lucru la care pare să se priceapă e gătitul și prin mesele copioase pe care le face pare să refacă o legătură șubrezită cu lumea în care trăiește. Arta culinară e cel mai adesea o împletire de memorii afective și spirit ludic/creativitate. Încet-încet, Anna devine un fel de Ancuța sadoveniană, care atrage mușterii, chiar dacă înfățișarea ei e ștearsă și răspunsurile mai degrabă taciturne. Pornirile ei sunt foarte umane și datorită ei, în localul lui Roula se adăpostește pentru o vreme și bătrânul Kyriakos (Tasos Palatzidis), angajat cu pretextul de a picta firma localului.

Scriitoarea, care-și pierde memoria și se agață de fragmente senzoriale (gustul), pictorul, care reface la nesfârșit tabloul pe care-l pictează ca să câștige timp de găzduire, proprietarul, care trăiește izolat într-o caravană, înconjurat de regretele unei cariere de muzician apuse, sunt figuri diferite ale mediului artistic care lansează subtil întrebări legate de condiția umană și sursa acesteia. Se naște arta mereu din suferință și melancolie sau poate ea să fie și optimistă ori celebratoare?

În epica filmului intervine și-o trădare. Întâmplător, Roula descoperă identitatea bucătăresei atunci când, într-o librărie, căutând o carte de bucate, dă peste unul dintre romanele ei, dar alege să țină

informația secretă, poate dintr-un egoism motivat de frica de a o pierde, poate din obișnuința de a o avea aproape. Coincidențe legate de identitatea ei se găsesc și-n tabloul lui Kyriakos, *Marea cea verde* (care dă, de altfel, și titlul filmului) și pe care o înțelegem a izvorî din prima frază a cărții Annei, despre o mare verde, pe care egiptenii, deși navigatori încercați, n-au cutezat niciodată s-o traverseze. Marea cea verde devine o încercare personală a fiecăruia dintre personaje, care sunt puse în fața unor fapte de viață pe care pot să le lase în urmă sau să le transforme în chemări de viitor.

Ceea ce recomandă filmul e calitatea imaginii, nota de mister care învăluie personajele, însă putem observa și multe stângăcii, precum și o neexplorare a unor aspecte care ar fi dat mai multă valoare simbolică filmului. Interpretarea actriței din rolul principal e acoperită de umbra unei (poate voite) opacități care o distanțează empatic, însă filmul are premise bune, care merită explorate.

Prognosis London

Daniel MUREȘAN

Londra te umple de senzații și de emoții speciale. După ce ai mers deja pe jos câțiva kilometri, îți dai seama că acesta este orașul în care vrei să te întorci. Era un fel de *Carpe diem*, dar l-am vrea cu repetiție. Londra e un fel de Turnul Babel, dar plin de reguli. Dincolo de arhitectura specială și de puzderia de muzee, te impresionează ordinea și civilizația. E un sentiment de siguranță pe care nu îl încerci în destule metropole importante ale Europei. Este un loc incredibil! Nebun și scump, dar incredibil!

După o zi plină de muzee și plimbări, am poposit la celebra sală *Indigo O2*, unde ne aștepta un regal de muzică progresivă. În prima seară am început cu show-ul *Voivod*. Britanicii au sunat bine, un metal închegat, dar parcă puțin mai departe de metalul progresiv.

Ne-am revenit repede cu *Einar Solberg*, vocalistul de la *Leprous*, a cărui trupă a oferit un spectacol excentric, emoționant și dinamic. Totul a fost un concept despre viață și transformările ei. Instrumentiști desăvârșiți, o încântare plină de spirit neliniștit în elementul său absolut!

Seara s-a încheiat cu veteranii de la *Hawkwind*, o surpriză extraordinară, având în vedere că britanicii cântă din 1969! Ne-am întors prin tunelul timpului, cu o jumătate de secol în urmă și am retrăit revoluționarul ritual spațial. În lunga lor carieră, *Hawkwind* au fost pionieri în psihedelic și progresiv, dar mai ales au fost inițiatorii scenei acid-house din anii '80. Piesele lor absorbau undele sonore, dând naștere unei incredibile atmosfere de sunet și lumină.

A doua seară a început cu o mare surpriză: *Rosalie Cunningham*. Rock progresiv din anii '60 și '70, cu sonorități ancorate în prezent. O hipnoză blues și soul aseasonată cu *The Beatles*, *Jethro Tull*, *Fairport Convention* sau *Jefferson Airplane*. Vocea lui Rosalie este susținută de inconfundabilul sunet al clapei Hammond.

A urmat *Soen*, un concert ce îl pândeam de ceva vreme. Așa cum m-am așteptat, a sunat undeva între *Tool* și *Opeth* (doar e acolo *Martin Lopez*, nu?), dar parcă încet-încet e altceva. Pe scenă a fost și un cvartet de coarde, se construiește mai mult în zona epică. Oricum, nu

sună a *Dream Theater*, cum năzuiesc multe trupe de progmetal. Bineînțeles, totul a sunat perfect; fără solo-uri fanteziste, pur și simplu o compoziție solidă, cu multe momente de savurat. Contrastul dintre riff-urile dure și vocile emoționante, părțile epice de sunet, fac ca fiecare secundă de muzică să fie o plăcere. Când riff-urilor de chitară care se succed brutal, susținute de tobele uimitoare ale lui *Martin Lopez*, li se alătură vocea melodiosă și caldă a lui *Joel Ekelöf*, simți că muzica nu este pierdută și poți visa cu ochii deschiși! Un echilibru perfect între hard și epic, complex și captivant. Această muzică îți dă putere și, în același timp, este liniștitoare.

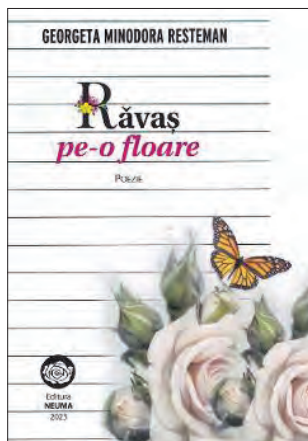
Pe bună dreptate, capul de afiș al festivalului a fost trupa poloneză *Riverside*. Cei patru muzicieni au arătat că rockul progresiv este în ADN-ul lor. Fiecare instrument muzical a ieșit în prim-plan atunci când era momentul. Au fost pauze și schimbări de tempo în timpul unor melodii, toate meșteșugite artistic de liderul *Mariusz Duda*. Puterea trupei a fost întotdeauna capacitatea lor de a combina vocile minunate, într-o manieră care-mi amintește de *Greg Lake* sau *John Wetton*, cu melodii surprinzătoare și muzicalitate superbă. Performanță fantastică, sunet grozav, într-un cuvânt ARTĂ!

Întregul festival a fost o trecere în revistă a curentelor progresive mai vechi sau mai noi. O variație și o diversitate incredibilă, compoziții sofisticate, muzicalitate magnifică și influențe din toate zonele; de la lucrările întunecate sau pasaje neoclasicale ale lui *Stravinsky*, până la free-jazz á la *Sun Ra*. Plin de sunet și furie, câteodată dezlănțuit, alteori cu momente melancolice ce îți lăsau o lacrimă în colțul ochiului, a fost un eveniment între prieteni, cu muzică celestă.

Malaxorul de mai

■ **„Răvaș pe-o floare”,** de **Georgeta Minodora Resteman**, Editura Neuma, 2023. „Poezia Georgetei Resteman păstrează farmecul «dulcelui stil clasic», virtuțile prozodiei artizanale, create cu mîgală. Muzica versului se aude în surdină, abia biruind tăcerea: *Ce toamnă frumoasă-i tăcerea din tine*. Ne întîlnim cu texte intimiste, de dragoste, simțim voluptatea interioarelor cu fotolii adânci și mătase, cu o natură gingașă, grijulie cu oamenii oferindu-le plăcere și prin intemperiiile ei, *blânde ploi*. Chiar dacă nu *ninge între noi cu diamante*, vom aprecia din plin această lirică senină.” (Horia Gârbea)

■ **„Sunt ruda de sânge a unui timp nebun”,** de **Mihai Vintilă**, Editura InfoEST, 2023. „Minimalist, poetul își păstrează verticalitatea quasi-piramidală lângă palatul pe care Poezia l-a ridicat singură! Peste drum, demonii silabisesc false manele pe nervii umanității... Nu mai vin nopți de cristal, trec doar tramvaie de cristal, amușinând poeți disperăți, pentru a-i convinge să nu se sinucidă, ci doar să nu mai fie atenți... la singurătatea bradului din câmpie! Unde nu mai ajung corbii lui Poe, ci doar câte o cioară albastră de neagră care doar aleargă, ca și un poet închipuit, surprins antologic, care face ciorbă de pește din hîrtie și cuvinte. Apocaliptic, profetic, Mihai Vintilă cântă învierea șinelor uitate din Bărăgan, care mai așteaptă oameni adevărați, pentru un exil necesar! Măcar în interior!” (A.G. Secară)

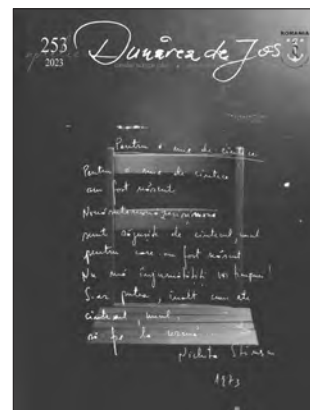
■ **„Amalgam la miezul nopții”** – Însemnări calendaristice, vol. IV, de **Augustin Mocanu**, Editura Star Tipp, Slobozia, 2023. După cum spune și titlul, volumul de față este un amalgam de proză scurtă a lui Augustin Mocanu, poezie populară culeasă de el, dar și de aprecieri critice, scrisori, felicitări, comunicări personale sau poeme cu dedicație primite de către autor de-a lungul timpului, sau scrise de el pentru alții. Un volum interesant, care conturează din fragmente, scrisori, poeme, imaginea unui om,

viața, opera și caracterul scriitorului și folcloristului sălăjean **Augustin Mocanu**.

■ **„Artemis”,** de **Gabriel Nicolae Mihăilă**, Editura Neuma, 2023. „Au trecut nouă ani de când un juriu național din care am făcut parte acorda unui tânăr poet Premiul Opera Prima al Festivalului «Tudor Arghezi» – 2014 pentru un volum promițător. Astăzi Gabriel Nicolae Mihăilă este un poet experimentat, dar care și-a păstrat spiritul ludic, dezinhibarea juvenilă, îndrăzneala. A treia carte este dedicată fetei autorului, Artemis-Maria, în vîrstă de un an. Artemis e norocoasă, căci tatăl ei e un poet adevărat, de care va fi mîndră.” (Horia Gârbea)

(C.Ș.C.)

■ În numărul 253/ aprilie 2023 din revista **„Dunărea de Jos”,** prof. univ. dr. Gheorghe Felea inaugurează serialul **„Femeile în viața Galațiului”**. Prima apariție din serial o are ca și protagonistă pe Vera Atkins, legendă a spionajului mondial, născută la Galați, în 16 iunie 1908. „Vera Atkins s-a remarcat în timpul celei de-a doua conflagrație mondială, fiind o personalitate puternică, dar mult prea misterioasă. Foarte puține lucruri se știu cu privire la viața ei personală, în afara unor flirturi care nu s-au concretizat în căsătorii. Vera nu a ținut jurnale și a compus scrisori numai atunci când a fost strict necesar. Nu a avut confidenți și și-a ascuns cu atîta dibăcie fotografiile, încît pe net nu am găsit nimic... Și totuși, numele Verei a avut o mare notorietate, poate și din cauza interesului manifestat față de protejății și mai ales protejatele sale. Despre ei au apărut cărți și s-au turnat filme, la care Vera Atkins a lucrat în calitate de consultant, evitînd însă să dezvăluie mai mult decît era cazul. Și cum o bună parte din documentele referitoare la cel de-Al Doilea Război Mondial sunt în continuare secretizate, viața Verei rămîne învăluită în mare măsură în mister”, scrie Felea despre româncă de origine evreiască de la vârful spionajului britanic.

(A.-B.K.)

■ Cu o reală surprindere am descoperit, cu ocazia lansării la Cluj-Napoca, în 19 aprilie a.c., a antologiei

lui Ion Pop, *Poezia românească după 1945*, o publicație ce apare la Chișinău, în multe privințe, excepțională. Se numește „**Revista Literară**” și, ca o primă curiozitate, are ritmul de apariție bimestrial. Noi am intrat în posesia numărului 2/martie-aprilie 2023, prin bunăvoința redactorului-șef adjunct Adrian Ciobotaru. Paginile periodicului de la Chișinău reflectă pe larg manifestările prilejuite de Ziua Națională a Lecturii, 14 februarie, având în centru lansarea pomenitei antologii „cu o prezență regală”: Ion Pop, Ana Blandiana, Ion Mureșan, Simona Popescu, Al. Cistelean, Ion Bogdan Lefter, Adrian Popescu, Lucian Vasiliu, Valeriu Stancu, Nicolae Leahu, Emilian Galaicu-Păun, Alexandru Burlacu, Arcadie Suceveanu, Teo Chiriac, Leo Butnaru. Poeții din Țară prezenți la Chișinău au, în paginile revistei, grupaje consistente de poeme, care mai întâi fuseseră citite acolo. Un număr de 16 scriitori din Republica Moldova răspund la un chestionar pe o temă extrem de preocupantă: starea lecturii. Însă darul „Revistei Literare” către „Caiete Silvane” – revistă și editură luate împreună – vine de la „Cronica de carte”, unde, dl profesor universitar Eugen Lungu scrie un elogios și detaliat comentariu la volumul colegului și colaboratorului nostru permanent, Gheorghe Moga, *File de dicționar*, Editura Caiete Silvane, Zalău, 2016. Criticul pune în evidență atenta selectare a materialului lingvistic analizat, probitatea științifică a autorului, rigoarea redactării, dar și umorul, menit să topească răceala dintre cititor și text: „Cum cartea e impregnată cu o terminologie lingvistică specială, cu explicații savante care pot tăia pofta de lectură unui cititor ingenuu, autorul se străduiește să reducă uneori tonalitatea savantă și să aducă în demersul său și momente distractive...” Grija publicației basarabene pentru cultivarea limbii române e demnă de toată lauda.

■ Un nou număr triplu, 301-302-303/ianuarie-februarie-martie 2023, al revistei „**Discobolul**”, ca de fiecare dată, cu un sumar fastuos și variat tematic: poezie, proză, critică și istorie literară, cronici de întâmpinare, istorie contemporană, istoria bisericii, traduceri, aniversări și, desigur, nelipsita „casetă cu

parodii” a lui Lucian Perța. Pentru a spori agrementul cititorului, revista publică și o anchetă pe o temă de actualitate, pagini de jurnal și interviu, precum și documentele unui Colocviu internațional Vintilă Horia. Ceea ce ne atrage însă atenția într-un mod aparte este preocuparea revistei pentru Cercul Literar de la Sibiu. Pe tema anunțată, întâlnim întâi o cronică scrisă cu acribie de Ion Buzași la o carte de istorie literară: Anca Sîrghie, *Radu Stanca și Sibiul*. Cronicarul alege din teameinicul volum monografic, aflat la a doua ediție, pentru a le face cunoscute cititorilor revistei, detaliile cele mai relevante privind influența mediului sibian asupra baladistului și omului de teatru, complet, care a fost Radu Stanca. În fascicula de „Teme la alegere” a publicației, chiar sub semnătura Ancăi Sîrghie, putem citi un amplu eseu intitulat *O prietenie creatoare – Ștefan Aug. Doinaș și Radu Stanca*. Autoarea aduce la lumină episoade inedite din biografiile sociale și spirituale ale celor doi cerchiști, unele extrase chiar din corespondența lor. Ideea ce se vrea subliniată e aceea a rolului de magistrul, jucat de Radu Stanca în devenirea scriitoricească a lui Ștefan Aug. Doinaș. Tot acolo, cu o pană sprintenă și mușcătoare de istoric literar și istoric în general, Mihai Barbu așterne noi pagini despre vânzoleala încordată a celui mai curajos dintre cerchiști cu regimul comunist: *Pentru Ion D. Sîrbu CAFEAUA a fost ultimul viciu terestru*. Modul cum niște funcționari vamali, aprobați tacit de partid și securitate, tâlhăreau coletele sosite din țări occidentale pe adresa unui scriitor bolnav și, în mare parte, dependent de cafeaua pe care aici n-o găsea, ar putea stârni indignare, de nu s-ar mai întâmpla și azi. Așa, iscă doar repulsie și indignare. „Discobolul” rămâne astfel o publicație de cea mai înaltă ținută.

(V.M.)

Caiete Silvane

ISSN 1454-3028 on-line: ISSN 2247-7365

Adresa redacției: Zalău, Piața 1 Decembrie 1918,
nr. 12, Sălaj, România; Tel./fax 0260/612870;
e-mail: caietesilvane@yahoo.com, office@caietesilvane.ro;
www.caietesilvane.ro; www.culturasalaj.ro

Revistă de cultură editată de Centrul de Cultură și Artă al
Județului Sălaj, sub egida Uniunii Scriitorilor din România,
a Consiliului Județean Sălaj, a Consiliului Local și Primăriei
Municipiului Zalău

Serie nouă, Anul XIX, Nr. 5 (220), mai 2023.
Apare până în data de 20 a fiecărei luni. Preț: 5 lei

Redacția:

Daniel Săuca - redactor-șef
Viorel Mureșan - redactor-șef adjunct
Corina Știrb Cooper - secretar de redacție
Marin Pop, Carmen Ardelean, Alexandru-Bogdan Kürti - redactori;
Viorel Tăutan, Marcel Lucaciu, Imelda Chînța - redactori asociați;
Györfi-Deák György, Alice Valeria Micu, Gheorghe Moga, Simona Ardelean-Samanta - colaboratori.

Responsabil de număr: **Daniel Săuca**

Corectură: **Oana-Maria Barariu-Săvuș**
Tehnoredactare: **Marius Soare**

Tiparul realizat la Tipografia **Color Print Zalău**,
Str. 22 Decembrie 1989, nr. 66, Sălaj, tel./fax 0260-660 598

Omagiații lunii mai

(din Baza de date a Bibliotecii Județene I.S. Bădescu Sălaj)

Notă: Serviciul bibliografic al Bibliotecii Județene I.S. Bădescu Sălaj adună materiale pentru cuprinderea în Baza de date a județului Sălaj și reactualizarea informațiilor cuprinse în dicționarul biobibliografic: **Sălaj – Oameni și Opere**. Îi includem în acest proiect pe toți cei care au contribuit la dezvoltarea social-culturală a județului (literatură, istorie, geografie, tehnică, muzică, artă, sport etc.), indiferent de naționalitate. Baza de date se completează permanent (bibliografic_bjs@yahoo.com).

Horvath Florin – prozator, 1 mai 1945; **Rusu Maria** – profesoară, 5 mai 1939; **Váncza Edith** – profesoară, artist plastic, 5 mai 1969; **Caba Marius** – poet, 9 mai 1947; **Fărcaș Gheorghe** – profesor, 10 mai 1933; **Pășcuță Ioan** – sociolog, economist, 10 mai 1953; **Boia Claudiu Ionuț** – preot, 10 mai 1986; **Milaș Constantin** – lingvist, 11 mai 1938; **Márkus László** – profesor, artist plastic, 11 mai 1961; **Kása Zoltán** – prof. univ., informatician, 12 mai 1948; **Cosmuța Ioan** – inginer, scriitor, 13 mai 1939; **Las-cu Ilie Laurențiu** – medic, 15 mai 1954; **Chința Imelda** – prof., scriitoare, 15 mai 1975; **Marosán Csaba** – actor, 15 mai 1990; **Ira-Tăutan Doina** – economist, scriitoare, 16 mai 1957; **Souca Ligia Mariana** – profesoară, 17 mai 1959; **Barbur Ioan** – profesor, 18 mai 1949; **Kiss Lehel** – preot, poet, 18 mai 1984; **Trif Tudor Alexandru** – scriitor, 20 mai 2000; **Ari-Nagy Alexandru-Vasile** – muzicolog, 21 mai 1949; **Virág Magdolna** – etnograf, 21 mai 1955; **Szabó P. Árpád** – istoric local, 23 mai 1954; **Kincses Anna** – prozatoare, 23 mai 1965; **Mureșan Daniel** – prof., artist plastic, 24 mai 1942; **Pop Vi-origa** – învățătoare, 25 mai 1957; **Ortelecan Dora** – actriță, 25 mai 1969; **László D. László** – profesor, publicist, 26 mai 1958; **Terec (Cioban) Crina Ana** – profesoară, 26 mai 1974; **Dindelegan Ileana Carmen** – asistent medical, 27 mai 1940; **Suciu Alexandru** – actor, compozitor, 28 mai 1985; **Bodea Sălăjan Silvia** – prof., scriitoare, 31 mai 1949; **Gáspár Attila** – profesor, 31 mai 1949

László D. László – 65 de ani de la nașterea profesorului, jurnalistului

László D. László – profesor, publicist. N. 26 mai 1958, comuna Sângeorgiu de Pădure, județul Mureș.

Viața și activitatea: absolvent al Facultății de Istorie-Filosofie, specialitatea istorie-filosofie – Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca (1985). A fost profesor de istorie, respectiv de istorie-filosofie la Școala cu clasele I-VIII din Șamșud (1985-1990), iar din 1990 este profesor la Liceul Teoretic din Zalău (din 2002, Colegiul Național *Silvania*). În anul 1990 a fost inspector școlar general adjunct la Inspectoratul Școlar Județean Sălaj. Debutează literar în revista lunară pentru copii **Napsugár** (Cluj), în anul 1966, cu o poezie intitulată *Az én Círmosom* (Pisoiful meu), apoi ca publicist în **Ifjúmunkás** prin anii 1982-1983, iar ca istoric în volumul II **Comunicări ale cercurilor studențești. Istorie**, în 1984, editat de Universitatea din Cluj-Napoca, cu studiul *Mentalități și moravuri în Scaunul Mureș în preajma anului 1800*. Conducător (regizor, autor de piese, scenarist) al trupei de teatru *Zelma* a elevilor de la Colegiul Național *Silvania* Zalău. Membru al Societății Muzeului Ardelean, secretarul Fundației Culturale *Moldován Lajos*, consilier al Consiliului Județean Sălaj (1992-1997), ales pe lista UDMR. Premii: Diploma de Onoare *Oameni de seamă ai Sălajului* (Zalău, Biblioteca Județeană Sălaj, 2008). **Colaborări:** *Napsugár*, *Ifjúmunkás*, *Korunk*, **22**, *Alma Mater Porolissensis*, *Szilágyság*, *Szilágysági Vidéki Napló*, *Erdélyi Napló*, *Romániai Magyar Szó*, *Krónika*, *Hepehupa*, *Árkád*, *Caiete Silvane*.

Opera: *Erdélyi fejedelmek* (Principii ai Transilvaniei) (Odorheiu Secuiesc, Ed. *Erdélyi Gondolat*, 1999); **A nándorfehérvári diadal. Történeti mondák** (Victoria de la Belgrad. Legende istorice) (Odorheiu Secuiesc, Ed. *Erdélyi Gondolat*, 2004), **Lantom, kardom tied, oh szabadság!** Történelmi olvasókönyv 1848/1849-es forradalomról és szabadságharcról (Lecturi istorice despre revoluția de la 1848-1849) (Cluj-Napoca, Ed. Studium, 2010), **De la Colegiul Reformat – la CNS. Din istoria celui mai vechi liceu din Zalău** (Zalău, Asociația Colegiul Național *Silvania*, 2010), **A Református Kollégiumtól a Silvania Főgimnáziumig** (Zalău, 2014), **Visul meu... Interferențe istorice și culturale româno-maghiare** (Zalău, Ed. Caiete Silvane, Colecția *Memoria*, 2019).

continuare pe www.caietesilvane.ro

Tadeusz Różewicz

(1921-2014)

Personalitate proteică a culturii poloneze contemporane: poet, dramaturg, prozator, scenarist. În tinerețe, a experimentat cel mai mult în poezie, alături de Czesław Miłosz. Lirica sa, exprimând tragedia individului însingurat, într-o lume interbelică dominată de spectrul morții, urcă, în continuarea tradițiilor avangardiste, spre forme neobaroce. În teatru se apropie de dramaturgia absurdului.

Încercare

Uneori poezia
amintește
de mânuța sugarului
care vrea să cuprindă totul

Mânuța afundată
în lucruri
încearcă să apuce

Încercând să cuprindă
fructul
forma lui desăvârșită
degetele răsfirate
sunt prea slăbuțe
și fructul cade
din ce în ce mai greu
mai mare

(Traducere de Nicolae Mares, în vol. *Neliniște*,
Editura Minerva, București, 1984)

